

Hjælp os med at komme i arbejde

En kvalitativ undersøgelse af ledige dansk-somaliske kvinders oplevelser og erfaringer med beskæftigelsesindsatsen set i deres eget perspektiv

Studerende: Qaali Schmidt

Studienummer: 20111245

Vejleder: Henning Olsen

Antal anslag inkl. mellemrum: 236.988

Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde, Aalborg Universitet

Speciale modul 6, juni 2014

Abstract

The Danish-Somali women are a small group of little more than 4000 people. They are part of a larger group of migrants with non-western background in Denmark. This group as a whole is characterized by high unemployment, especially for women, excluding migrants with Asian or Eastern European origin. Of the Danish-Somali women between the age of 16 and 64 only one in four has a job. They have few skills required in a mature economy like the Danish and subsequently work in low skilled jobs like cleaning. The Somali women in Denmark are invisible in Danish media and are only sporadically investigated by scientific researchers in Denmark and therefore research from the other Scandinavian countries. This thesis explores how women of Somali origin reflect on barriers regarding entering the labour market in Denmark, and how they experience the efforts by social authorities to put them to work.

The hypothesis is that the women desire to acquire new skills are turned down by social authorities because they are not recognized as having potential for entering the educational system, and they are turn down by Danish employers because of their distinct personal appearance and cultural patterns which clash with the Danish. This thesis collects information from five women in the a group of Somali women who have been deemed ready to work by the social authorities. The data included in the thesis are obtained through semi-structured qualitative interviews. Interviews were conducted in several languages as the women in general lack knowledge of the Danish language. Data is treated on a phenomenological and hermeneutic platform and analyzed in two separate sections accordingly. The theoretical framework consists of Pierre Bourdieu's theories on fields and capitals, Axel Honneth's theory of three main spheres of recognition, and Goffman's theory of stigma.

Data obtained through the interviews distinctly show that the women have no trust in the alleged help that they get from the workcenters. This help requires in a duty to show up on a daily basis to 'work activations' which have no actual content or resemblance of training for work. The women unanimously state that they only participate in this measure in order to avoid having their social benefits removed. The Danish-Somali women cannot build relationships with a specific social worker as the workcenter administration shifts clients between social workers every three months.

This is part of the reason why the women do not experience that the social authorities actually listen to their wishes regarding education.

Part of ‘work activations’ is writing applications for work but the women do not get any response and deem this effort useless. Several of the five informants have been through job training in companies promising them work when the short term apprenticeship is completed but when the apprenticeship expires, they are fired.

Some of the women have experienced being refused job interviews because of the way they dress and their associated religion. Danish-Somali women lack Danish language skills and other required skills (they are short on cultural and social capital, in Bourdieu’s terms), and although they are recognized in the legal sphere, they lack recognition in Honneth’s other main spheres, (the intimate and the social). In Goffman’s terms they bear a stigma in having an appearance very different from the majority.

The thesis concludes that Danish-Somali women are stuck in a very difficult situation where they are turned down by employers and get no help to acquire new skills through education from the social authorities. They are poor at Danish language, often divorced with many children, and have a poor social network even within the non-western migrant community. As a result the group turns away from the Danish society in a sort of self-segregation.

The women do not want to change the way they dress or give up cultural patterns from their country of origin. The constant turning down of their applications for work, the lack of real help to improve their skills, and their rejection of Danish values and norms points to a failed integration for the group of Danish-Somali women.

Indholdsfortegnelse

KAPITEL 1	7
INDLEDNING	7
1.1. PRÆSENTATION OG TEMABEGRUNDELSE	7
1.2. STATISTISKE TENDENSER	8
1.3. REGELSÆT FOR BESKÆFTIGELSESINDSATSEN	11
KAPITEL 2	13
FORSKNINGSTENDENSER	13
2.1. LITTERATURSTUDIE	13
2.2. DILEMMAER OG PARADOKSER I BESKÆFTIGELSESINDSATSEN	18
2.3. OPLEVELSER AF EN STØRRE UDSATHED	19
2.4. TENDENSER I DANSK FORSKNING OM SOMALIERS	21
2.5. DEN NORDISKE FORSKNING OM SOMALIERS I NORDEN	23
2.6. KORT TILBAGEBLIK TIL SOMALIA	26
2.7. PROBLEMFORMULERING	28
KAPITEL 3	29
VIDENSKABSTEORETISKE REFLEKSIONER	29
3.1. VALG AF VIDENSKABSTEORETISK POSITION	30
3.2. FÆNOMENOLOGI	31
3.3. HERMENEUTIK	33
KAPITEL 4	35
DESIGN OG METODE	35
4.1. INDLEDNING	35
4.2. DEN FÆNOMENOLOGISKE METODE	36
4.3. OVERVEJELSER OM DEDUKTION, INDUKTION OG ABDUKTION	36
4.4. REFLEKSIONER OVER ANALYSESTRATEGIER	37
4.5. KRITERIER FOR SELEKTION AF INFORMANTER	38
4.6. PRÆSENTATION AF KVALITATIVE INTERVIEW	39
4.7. ETISKE OVERVEJELSER	41
4.8. KONTAKT TIL INFORMANTER	42
4.9. PRÆSENTATION AF INFORMANTER	43
4.10. GENNEMFØRELSE AF INTERVIEW	47
4.11. TRANSSKRIBERING	48
4.12. ANALYSESTRATEGI 1	49

KAPITEL 5	51
ANALYSEDEL 1	51
5.1. TEMA1: OPLEVELSER I MØDET MED BESKÆFTIGELSE SINDSATSEN	52
5.2. TEMA 2: MULIGHEDER OG BARRIERER I INDSATSEN	58
5.3. TEMA 3: OPLEVELSE AF DISKRIMINATION IFT. JOBSØGNING	61
5.4. DELKONKLUSION TIL ANALYSE 1	65
KAPITEL 6	68
ANALYSEDEL 2	68
6.2. TEORETISKE FORTOLKNINGSOVERVEJELSER	70
6.2.1. HONNETHS ANERKENDELSESTEORI	70
6.2.2. BOURDIEUS TEORI OM KAPITALFORMER	71
6.2.3. GOFFMANS STIGMATISERINGSTEORI	72
6.3. ANALYSEDEL 2	73
6.3.1. ANERKENDELSESTEORETISK FORTOLKNING	74
6.3.2. KAPITALFORMSFORTOLKNING	79
6.3.3. STIGMATISERINGSFORTOLKNING	82
6.4. DELKONKLUSION TIL ANALYSE 2	86
6.5. OVERVEJELSER OM TEORETISKE FORTOLKNINGER	86
6.6. SAMMENFATNING	88
KAPITEL 7	89
KONKLUSION	89
KAPITEL 8	93
METODEKRITIK	93
8.2. RELIABILITET	93
8.3. VALIDITET	94
8.4. GENERALISERBARHED	95
8.3. KRITIK AF SPECIALETS EMPIRI	96
PERSPEKTIVERING	97
LITTERATURLISTE	100
BØGER	100
LINKS TIL RAPPORTER	105
BILAG	105
BILAG 1. LITTERATURSØGNINGSKRITERIER	107
BILAG 2. KORT OVER SOMALIA	110
BILAG 3. FÅ SOMALIERE PÅ ARBEJDSMARKEDET	111
BILAG 4. INTERVIEWGUIDE	112
BILAG 5. METODEPROCES, MENINGSKONDENSERING	114

Forord

I forbindelse med dette speciale er jeg kommet i kontakt med flere personer, som har hjulpet mig igennem specialeprocessen. Desuden har disse personer støttet mig hele vejen. Jeg vil rette en stor tak til min vejleder Henning Olsen, som har medvirket inspirerende i specialets undersøgelse, for hans udfordrende og konstruktive kritik. Desuden vil jeg rette en særlig tak til undersøgelsens informanter for, at de ville afsætte tid til at medvirke i projektet. Ligeledes vil jeg gerne takke de somaliske kvindeforeninger i Århus og København, som har hjulpet mig med at etablere kontakt til informanter. Jeg vil især takke Ambara Hashi Nur, som er formand for den somaliske kvindeforening i Århus, og Saida Adan Galool, som er formand den somaliske kvindeforening i Gladsaxe. Jeg takker dem begge for deres hjælp til at skaffe mig kontakt med mulige informanter, og for at de har givet mig mulighed for at deltage i de to foreningers møder og arrangementer.

Kapitel 1

Indledning

1.1 Præsentation og temabegrundelse

Dette speciales tema er etniske minoriteter fra ikke-vestlige lande og deres tilknytning til det danske arbejdsmarked. Gruppen af borgere med anden etnisk baggrund end dansk, og især borgere med ikke-vestlig baggrund, er generelt kendetegnet ved høj arbejdsløshed, lav uddannelse og manglende integration i det danske samfund. Borgere fra ikke-vestlige lande har i forhold til andre indvandrergupper mindre tilknytning til arbejdsmarkedet. Regeringens Task Force har offentliggjort en rapport med titlen ”Måltrettet integration - et fælles ansvar”. Den indeholder en række anbefalinger til, hvordan regeringen og kommunerne fremmer integrationsindsats og medborgerskab (Social- og Integrationsministeriet, 2013). Etniske minoriteters inklusion og eksklusion i det danske samfund er konstant til debat. Disse debatter handler ofte om, at de etniske minoriteter skal integreres hurtigere, så de bliver inkluderet i samfundet. Et vigtigt omdrejningspunkt i integrationsbeftærelserne er uddannelse og arbejde. Inden for de seneste år har regeringen haft fokus på et nyt paradigme inden for integrations- og beskæftigelsesindsatsen rettet mod etniske minoriteter fra ikke-vestlige lande (Ibid.:4-6). Integrationsparadigmet er kendetegnet ved, at alle mennesker skal have mulighed for at udnytte deres ressourcer og udfolde sig frit i det danske samfund med henblik på at blive selvforsørgende. Regeringen er særligt bekymret for de ikke-vestlige indvandrere, da denne gruppe hverken under højkonjunkturen i starten af dette århundrede eller i den nuværende konjunktursituation har kunnet finde fodfæste på det danske arbejdsmarked (Ibid.:4-6).

Med dette speciale ønsker jeg at undersøge de etniske minoriteters opfattelse af den indsats, som de sociale myndigheder gennemfører med henblik på at få dem i beskæftigelse.

Dette speciales undersøgelsesfelt er de indvandrere og flygtninge, som er uddannelses- og arbejdsmarkedsparete, men som er uden beskæftigelse. Det vil være interessant at indsamle kvalitative data fra arbejdsmarkedsparete, ikke-vestlige indvandrere om deres erfaringer med den beskæftigelsesindsats, de oplever i kontakten med jobcentre og det sociale arbejde, og samtidig at sammenholde disse borgeres udsagn med sagsbehandlingernes opfattelse. Valget af dette problemfelt

skyldes min undren over, at den eksisterende beskæftigelsesindsats tilsyneladende ikke virker for gruppen af indvandrere fra ikke-vestlige lande. De har som nævnt markant dårligere tilknytning til det danske arbejdsmarked end andre grupper på trods af, at der gennem mange år har været brugt mange ressourcer på at få dem i arbejde.

Regeringen har iværksat flere handleplaner for denne gruppe uden at få dem integreret på arbejdsmarkedet. Den nuværende regering har iværksat nye tiltag og programmer, der er målrettet denne gruppe. Der har i mange år været stor interesse for og debat om ikke-vestlige indvandreres arbejdsløshed i danske medier. Jeg vil i et senere afsnit gennemgå og diskutere denne omtale for at kunne vurdere, om debatten har været med til at fastholde ikke-vestlige indvandrere som en gruppe uden reelle muligheder i det danske samfund. Nogle forskere peger på, at indvandrere fra ikke-udviklede lande udsættes for en form for diskrimination i forhold til at komme i arbejde (Hummelgaard 2003:14-17).

Danmark har oplevet perioder med manglende arbejdskraft, uden at denne gruppe tilsyneladende arbejdsmarkedsparate indvandrere har kunnet komme i normal beskæftigelse (Social- og Integrationsministeren, 2013). Der mangler viden om denne indvandrergruppes erfaringer med beskæftigelses- og integrationsindsatsen og måden, som denne tilrettelægges på, selvom der er lavet en del forskning på området. Samtidig er det interessant at undersøge erfaringerne med gennemførelse af beskæftigelsesindsatsen og samarbejdet i den forbindelse med gruppen af ikke-vestlige indvandrere. Hvorfor har gruppen af ikke-vestlige indvandrere høj arbejdsløshed og lav arbejdsmarkedsintegration i forhold til andre etniske minoritetsgrupper i Danmark?

1.2 Statistiske tendenser

I dette afsnit vil jeg bruge statistik til at udpege de forskelle, der er i beskæftigelsesgraden mellem forskellige indvandrergrupper med særligt fokus på borgere fra ikke-vestlige lande.

I den syvende udgave af årspublikationen *Indvandrere i Danmark* samler Danmarks Statistik oplysninger om indvandreres og efterkommeres stilling i det danske samfund.

Undersøgelsen, der er publiceret i november 2013, viser, at det samlede antal indvandrere i Danmark pr. 1. januar 2013 fra både vestlige lande og ikke-vestlige lande udgjorde i alt 456.386 personer. Efterkommere udgør 144.288 personer. Det svarer til, at 8,1 pct. af den samlede befolkning i Danmark var indvandrere, mens 2,6 pct. var efterkommere (Ibid.:11). Antallet af indvandrere fra ikke-vestlige lande var 266.666 (seks gange flere end i 1980), mens antallet af efterkommere med ikke-vestlig baggrund var 123.614 (Ibid.:11-12). En række

forskningsundersøgelser og statistikker viser, at etniske minoriteter fra ikke-vestlige lande har højere arbejdsløshed end etniske minoriteter fra vestlige lande. Forskerne påpeger, at indvandrere med anden etnisk baggrund har vanskeligere ved at komme ud af arbejdsløshed end etniske danskere. Før krisen brød ud, var ledigheden blandt indvandrere med ikke-vestlig baggrund ca. 9,8 pct., mens den for personer med dansk oprindelse var 2,3 pct. og for indvandrere fra vestlige lande 3,3 pct. Efter krisen er alle gruppers ledighed steget, men stigningen har været størst for indvandrere fra ikke-vestlige lande, hvor ledigheden er 16 pct. mod kun 5,5 pct. for personer med dansk oprindelse. For indvandrere fra vestlige lande er arbejdsløsheden ca. 8,5 pct. (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2012).

Den bedste statistik, når det gælder om at sammenligne forskellige gruppers tilknytning til arbejdsmarkedet, er beskæftigelsesfrekvensen. Den er et mål for, hvor mange der er i beskæftigelse, for eksempel fordelt på køn, etnicitet og alder, mens arbejdsløshedsstatistik forsøger at måle, hvor mange der ikke er i arbejde. I *Indvandrere i Danmark* hedder det om udviklingen i ikke-vestlige indvandreres beskæftigelsesfrekvens:

” (...) Fra 1996 og frem til 2008 steg ikke-vestlige indvandreres beskæftigelse kraftigt, og forskellen blev indsnævret til 19 procentpoint. I de fire seneste år er forskellen blevet forøget igen og udgør nu 23 procentpoint. ” (Indvandrere i Danmark, 2013:29).

Mænd med ikke-vestlig baggrund har altså oplevet en øget tilknytning til arbejdsmarkedet under højkonjunktoren frem mod 2008, mens beskæftigelsen i årene herefter er faldet mere for denne gruppe end for etnisk danske borgere.

Om ikke-vestlige kvinders beskæftigelsesfrekvens hedder det:

” (...) I 1996 havde de kvindelige ikke-vestlige indvandrere en beskæftigelsesfrekvens, som var 44 procentpoint lavere end for kvinder med dansk oprindelse. I 2012 var forskellen reduceret til 29 procentpoint. ” (Ibid.:30).

Der er altså også tale om en klar fremgang i beskæftigelsen for kvinder med ikke-vestlig baggrund, men der er stadig en meget markant forskel i forhold til etnisk danske kvinder og indvandrere fra vestlige lande. Blandt de 16-24-årige efterkommere af ikke-vestlige indvandrere er 52,7 pct. af

kvinderne i beskæftigelse, mens det 'kun' gælder 52 pct. af mændene. Disse tal dækker dog over store forskelle mellem forskellige grupper:

” (...) Forskellene mellem de enkelte oprindelseslande er især bemærkelsesværdige blandt de ikke-vestlige lande. Indvandrere med oprindelse i Thailand, Ukraine, Vietnam, og Sri Lanka ligger i top med beskæftigelsesfrekvenser mellem 60 og 62 pct. Bunden udgøres af indvandrere med oprindelse i Irak, Libanon og Somalia, som har beskæftigelsesfrekvenser mellem 28 og 35 pct.” (Ibid.:33).

Det er denne markante forskel mellem ikke-vestlige indvandrere fra henholdsvis Asien, Østeuropa, arabiske eller afrikanske områder, som ofte giver anledning til at fortolke integration og tilknytning til arbejdsmarkedet som kulturelt-religiøst betinget. Der er stor forskel mellem kønnene, når det gælder ikke-vestlige indvandreres beskæftigelsesfrekvens:

” (...) Det er kendetegnende for indvandrere fra landene med de laveste beskæftigelsesfrekvenser, at kønsforskellene er meget store. Både for indvandrere fra Irak, Libanon og Somalia gælder det, at mænd har betydeligt højere beskæftigelsesfrekvenser end kvinder. Blandt mandlige indvandrere fra Libanon er der eksempelvis 41 pct. beskæftigede, mens den samme andel kun er 23 pct. for kvinderne. ” (Ibid.:34).

Det gælder dog ikke for somaliere. Der er i alt knap 9000 dansk-somaliere i Danmark - 4777 mænd og 4157 kvinder pr. 1. januar 2013. Somalierne skiller sig ud ved, at der næsten ingen forskel er på mænds og kvinders beskæftigelsesfrekvens: 31 pct. af 16-64-årige mænd er i arbejde og 26 pct. af 16-64-årige kvinder. Statistikken omfatter både indvandrere og efterkommere. Samlet set er dansk-somaliere den gruppe ikke-vestlige indvandrere, der har den klart laveste beskæftigelsesfrekvens, nemlig 28 pct. af de 16-64-årige (ibid:34). Eftersom ikke-vestlige indvandrere (og især kvinder) altså er overrepræsenteret i arbejdsløshedsstatistikken og har ringe tilknytning til arbejdsmarkedet i forhold til etniske danskere og indvandrere fra vestlige lande, er gruppen i fokus for sociale indsatser (Danmarks Statistik Nr. 127, 13. marts 2013, s. 1-2)¹.

¹ <http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2013/NR127.pdf>

1.3 Regelsæt for beskæftigelsesindsatsen

Dette afsnit præsenterer den lovgivning, der knytter sig til arbejdsløshed og integrationsproblemstillingen. I integrationsloven er det konkret beskrevet, hvad integrationsindsatsen skal indebære, og hvordan integrationsindsatsen skal udføres, så nyankomne udlændinge får mulighed for at deltage aktivt i samfundslivet (Integrationsloven, 2013).

Med dette speciale vil jeg undersøge en specifik etnisk minoritets opfattelse af den beskæftigelsesindsats, der udføres af de sociale myndigheder. Integration af indvandrere og flygtninge hører under Social- og Integrationsministeriet, og kommunerne har i denne forbindelse ansvaret for en række opgaver, for eksempel at tilbyde et introduktionsprogram og en beskæftigelsesindsats. Det sociale arbejde har til opgave at omsætte lovens intentioner i praksis. Der findes en række love om arbejdsløshed og integration, som er relevante for borgere med anden etnisk baggrund end dansk. Jeg inddrager fem af disse love i forhold til dette speciales problemfelt:

- Lov om aktiv socialpolitik
- Lov om aktiv beskæftigelsesindsats
- Udlændingeloven
- Integrationsloven
- Serviceloven

Siden 1990'erne har den sociale indsats og beskæftigelsesindsatsen i kommunerne haft stigende fokus på borgere, som står uden for arbejdsmarkedet. Denne indsats er baseret på lovgivning, der indeholder konkrete regler for dagpenge- og kontanthjælpsmodtagere. Daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussens regering ændrede politikken på området fra 'welfare til workfare', hvor retten til ydelser blev betinget af, at den ledige fik pligt til at deltage i beskæftigelsesprojekter med henblik på at komme i beskæftigelse for at blive selvforsørgende (Carstens, 2006:13-14). Jeg har udarbejdet et skema, der giver et overblik over, hvordan ændringen fra 'welfare til workfare' påvirker et velfærdsamfund.

Figur 1.

	Welfare (forsørgelse)	Workfare (arbejdspolitik)
Grundlag	Rettighedsbaseret	Pligtbaseret
Ansvar for sociale begivenheder	Samfundets ansvar	Individualisering af ansvar
Mål	Sikre levestandard	Sikre arbejdsmarkedsintegration, arbejdsudbud og lavere socialudgifter
Middel	Sikre forsørgelsesydelse	Reducerede ydelser og øget krav og kontrol

Kilde: Artikel fra 15. december 2012 af Henrik Herløv Lund².

Ledige har ret og pligt til at deltage i aktiviteter, der er beregnet til at få dem fra såkaldt passiv forsørgelse til aktiv deltagelse på arbejdsmarkedet. Den ledige har pligt til at deltage i specifikke aktiviteter for at kunne få en offentlig ydelse. Man skal altså yde, før man kan nyde. Ifølge *Lov om aktiv socialpolitik* har borgerne pligt til at opfylde de stillede krav, før de kan modtage offentlige ydelser. Ledige, der er arbejdsmarkedsparate, skal deltage i et aktiveringsforløb, og hvis kontanthjælpsmodtagere ikke er villige til at deltage, mister de ydelsen efter *Lov om aktiv beskæftigelsesindsats* (2013)³. Endvidere har man indført flere stramninger i udlændinge- og integrationsloven med henblik på, at indvandrere og flygtninge skal integreres på arbejdsmarkedet. Udlændingeloven regulerer indrejse- og opholdsretsgrundlag for alle udlændinge, bortset fra borgere fra de nordiske lande, Grønland og Færøerne (Udlændingeloven, 2013, §§ 1-2)⁴. Integrationslovens hovedformål er at sikre, at udlændinge, der bor i Danmark, får mulighed for at blive integreret i samfundet. Hensigten med dette er, at borgere med anden etnisk baggrund skal være aktive deltagere i samfundslivet på lige fod med de øvrige borgere. Integrationsloven fastslår, at den enkelte borger med udenlandsk baggrund har ansvar for egen integration, og lovens formål er at sikre, at den enkelte får de redskaber, der skal til for at kunne deltage i samfundslivet, for eksempel på det politiske, økonomiske, arbejdsmæssige, sociale, religiøse og kulturelle område.

² http://kritiskdebat.dk/articles.php?article_id=1217

³ <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=140126>

⁴ <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=144310>

Formålet med loven er at sikre, at den enkelte udlænding bliver selvforsøgende og bliver bekendt med det danske samfunds værdier og normer (Integrationsloven, 2013, § 1)⁵.

Serviceovens regler gælder for alle borgere, der opholder sig lovligt i Danmark, og som udgangspunkt har alle kommuner og regioner i landet pligt til og ansvar for at udføre en række opgaver med henblik på at forebygge sociale problemer. Efter Serviceovens § 1 har kommunerne pligt til:

- *at tilbyde rådgivning og støtte for at forebygge sociale problemer*
- *at tilbyde en række almene serviceydelser, der også kan have et forebyggende sigte*
- *at tilgodese behov, der følger af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer.*

Formålet med denne lov er dels at støtte den enkelte borgers mulighed for at klare sig selv i samfundet og dels at forbedre den enkelte borgers tilværelse og livskvalitet (Serviceoven, 2013, §1, stk. 2)⁶.

Kapitel 2

Forskningstendenser

Den eksisterende viden kan være med til at sikre projektets faglige kontekst og kan bidrage med gyldig viden. Som grundlag for udarbejdelse af et litteraturstudie har jeg valgt det overordnede tema 'etniske minoriteters og det sociale arbejdes opfattelse af beskæftigelsesindsatsen med særligt henblik på indvandrere i Danmark fra ikke-vestlige lande'. Dette valg er foretaget for at have et afsæt for litteratursøgning (Litteratursøgningskriterier, se bilag 1).

2.1. Litteraturstudie

Gennemgangen af den eksisterende forskning i etniske minoriteters arbejdsløshed og kommunalt ansatte socialarbejders arbejde med de etniske minoriteter giver grundlag for at arbejde med to

⁵ <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=158056#Kap1>

⁶ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=158071#Afs1>

forskningsområder. Inden for området 'forskningstendenser i socialt arbejde og etniske minoriteter' findes der en stor mængde forskning, som afdækker en række problemstillinger inden for dette problemfelt. Søgningen vil fokusere på etniske minoriteters problemstilling. Derefter vil jeg præsentere den relevante forskning inden for området 'etniske minoriteter i forhold til beskæftigelsesindsats' og sideløbende præsentere den forskning, der fokuserer på det sociale arbejde. Statistikken ovenfor viser tydeligt, at især indvandrere fra Somalia, Libanon og Irak, har langt lavere beskæftigelsesgrad end andre indvandrere, og dette er særligt udtalt for kvinderne. Flere forskere har undersøgt dette og påpeger, at etniske minoriteter mødes med flere barrierer, der medfører, at deres beskæftigelsesgrad er lav.

Mange forhold kan medvirke til at forklare den højere arbejdsløshed, herunder for eksempel sproglige kvalifikationer og uddannelsesniveau (Rugkåsa, 2010:103). Desuden nævner nogle forskere forhold som diskrimination, fordomme, majoritetskulturens kønsrollemønstre og manglende netværk (Eriksen & Sørheim, 2003:19). Flere indvandrergrupper føler sig diskrimineret, da de kvalifikationer, de har opnået i oprindelseslandet, ikke regnes som værdifulde eller nyttige i det danske samfund og dermed ikke tillægges værdi. At være efterspurgt på arbejdsmarkedet er et tegn på, at samfundet sætter pris på en. Hvis migranternes tidligere sociale liv vurderes som irrelevant eller negativt i det danske samfund, kan det være vanskeligt for den enkelte indvandrer at nå frem til en vellykket selvfremstilling. Dette kan føre til forskellige løsningsstrategier, lige fra at lade være med at forholde sig til den nye virkelighed til helt at opgive den tidligere virkelighed. Begge strategier kan medføre sundhedsmæssige og sociale problemer (Eriksen & Sørheim, 2003:28). Indvandrerforsker Marianne Skytte påpeger, at den manglende samfundsanerkendelse og den institutionelle diskrimination kan medføre, at etniske minoriteter isolerer sig og vælger at leve i ghettoområder og i parallelsamfund. Det kan frembringe en dikotomi i form af opdeling i "os og dem", hvilket forstærkes af hverdagsdiskrimination i forholdet mellem den etniske majoritet og de etniske minoritetsgrupper (Skytte, 2007:59-61). Når en migrant oplever at være en del af et etnisk minoritetssamfund, der ofte tales ned og vurderes som et problem for majoritetssamfundet, vil vedkommende blive påvirket negativt, hævder Skytte. Arbejdsløshed kan derfor medføre oplevelsen af at være uden værdi og føre til manglende selvtillid og selvrespekt. Etniske minoriteter er som gruppe underprivilegerede og er derfor i høj grad i kontakt med jobcentre, kommunale socialforvaltninger og integrationskontorer. Disse yder støtte til den enkelte med det formål at gøre borgeren med anden etnisk baggrund i stand til at mestre sit liv. Den hyppige kontakt medfører dog også et nært tilsyn og kontrol med borgeren. Har borgeren få ressourcer og kompetencer og

begrænsede dansk kundskaber, får vedkommende let en følelse af at være uden kontrol med sit eget liv. Dette fører til, at den etniske minoritetsborger vælger forskellige integrationsstrategier (Skytte, 2007:97-98).

Assimilationsstrategien vælges af borgere, der ser opfyldelse af majoritetssamfundets krav som vejen til det gode liv, og borgeren og dennes familie accepterer at overtage danske værdier og normer og efterspørger vejledning og redskaber til at efterleve disse. I modsætning hertil står segregationsstrategien, hvor borgeren oplever majoritetsbefolkningens krav som ultimativt truende og derfor trækker sig tilbage og forsøger at genskabe miljøet fra oprindelseslandet i det danske samfund (Eriksen & Sørheim, 2003:89-92). At nogle grupper udvikler en segregationsstrategi, kan skyldes de marginaliserings- og eksklusionsmekanismer, der optræder i det danske samfund. Den tredje gruppe, som udvikler en pluralistisk integrationsstrategi, ønsker at fastholde deres kultur og religion, og de ser sig samtidig som ligeværdige med majoriteten, men de ønsker at blive betragtet som ligeværdige med ret til at fastholde deres egne kulturelle og religiøse værdier (Skytte, 2007). Rugkåsa's undersøgelse handler om, hvordan velfærdsstaten forestiller sig, at indvandreres integration på arbejdsmarkedet skal foregå: ”*Det er ikke vanskelig for henne å få job, hun må bare forandre seg*” (Rugkåsa, 2010:103). Undersøgelsen påpeger, at majoritetssamfundet ser etniske minoriteter, især kvinder, som en gruppe, der mangler kendskab til samfundets kulturelle værdier og derfor først skal opnå samme kulturelle forståelse som majoriteten har, før de kan opnå integration og komme på arbejdsmarkedet.

Kulturelle forskelle inden for musik eller kunst vurderes positivt, mens forskelle i moralsk opfattelse, kønsroller eller familiemønstre opfattes som negativt og som noget, der skal ændres. Kulturelle særheder accepteres, så længe de ikke er i konflikt med majoritetssamfundets dominerende normer. Dette kan føre til en integrationsstrategi, hvor målet er, at minoritetspersonerne skal transformeres, så de fungerer i majoritetssamfundet, men flere forskere peger på, at indvandrere aldrig vil opnå fuld integration hos majoriteten, da forudsætningerne løbende ændres. Majoriteten definerer kriterierne for integration, som løbende ændres, hvilket umuliggør fuldstændig integration. De kulturelle forskelle ender som mangler, der kan behandles, og forskellene bliver til sociale problemer, der skal løses. Dette stiller indvandrere over for assimilationskrav, som kaldes integrering (Rugkåsa, 2010).

De nordiske undersøgelser viser, at etniske minoritetskvinder tilbydes ringere uddannelse end mændene, og at de tilbydes kvalificering inden for traditionelle kvindeerhverv som rengøring og omsorg. Sagsbehandlere har ofte en forestilling om, at indvandrerkvinder helst vil have et arbejde inden for omsorgsområdet, selv om flere undersøgelser viser, at mange indvandrere ikke ønsker at uddanne sig og få beskæftigelse inden for dette område. En SFI-undersøgelse viser, at flere kvinder oplever beskæftigelsesindsatsen som utilfredsstillende grundet de mange tilbud med kortsigtet praktik, jobtræning og kurser afbrudt af arbejdsløshedsperioder. Det gør det svært at lave planer for fremtiden og få opfyldt deres ønsker om meningsfuldt og fast arbejde (Dahl & Jakobsen, 2005). Når arbejdsløse borgere skal i aktivering, gennemføres en konkret, individuel vurdering, og denne individuelle vurdering kan give problemer i forhold til sagsbehandlingen. Skiftet fra en standardaktivering, hvor alle borgere behandles ens, er dog ikke uden problemer ifølge Annette Carstens. Set fra den enkelte borgers perspektiv bliver vurderingen af den indsats, der skal udføres, overladt til en vilkårlig ekspert. Det kan føre til magtanvendelse fra fagpersonalet og afmægtighed hos borgere i forhold til socialarbejderens eller 'systemets' vurdering af den enkelte borgers vilje og evner. At der tages udgangspunkt i borgerens behov via individuelle samtaler kan medføre, at det bliver uigennemskueligt, hvordan indsatsen tilrettelægges for den enkelte borger. Laver sagsbehandleren en konkret individuel vurdering, eller går vedkommende mere op i bureaukratiske regler og administration? Er sagsbehandleren ikke motiveret eller for 'blødsøden' og dermed ikke i stand til at lave en realistisk handleplan? Denne vurdering af vilje og evne kan give konflikter i samarbejdet mellem borger og sagsbehandler (Carstens, 2006:85).

Ifølge Anna Meeuwisse og Hans Sward er indvandrerdebatten og kulturracisme med til at udelukke og fastholde indvandrere i bestemte kategorier. Denne udskillelse medfører, at gruppen defineres som afvigende og fremmed, hvilket igen medfører, at særlige indsatser igangsættes over for gruppen. Migranter bliver betragtet som utilpassede og uegnede, og deres arbejdsløshed forklares ud fra stereotype fremstillinger af kulturelle forskelle og manglende kulturelle kompetencer. Meeuwisse og Sward begrundet den store arbejdsløshed blandt indvandrere med manglende anerkendelse af deres uddannelsesmæssige kompetencer, som fører til en todeling af samfundet, hvor indvandrere udelukkes fra arbejdsmarkedet. De bliver afhængige af overførselsindkomster, hvilket betyder, at gruppen marginaliseres og udstødes af samfundet og dermed passiviseres og udsættes for en socioøkonomisk krænkelser (Meeuwisse & Sward, 2004).

Det ses også, at etniske unge betragtes ud fra et elendighedsperspektiv, der sammen med fordomsfulde kulturessentialistiske forestillinger kan føre til stigmatisering og etnisk betinget marginalisering. I den politiske diskussion om indvandrere og integrationsarbejde fortolkes kulturelle forskelligheder som et integrationsproblem. De fremmede kulturer opfattes som en potentiel trussel mod samfundets udvikling, og indvandrernes kulturelle mangfoldighed skal i integrationsarbejdet tilpasses til samfundets normer og regler. De mange fremmede kulturer presses ind i former, der er acceptable efter nordiske forhold, da man ønsker at beskytte indvandrerne mod deres egne kulturers uorden. Denne regulerende omsorg fører let til marginalisering, passivering og klienttænkning (Ibid.:280-283).

En undersøgelse af udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark har undersøgt udvalgte etniske gruppers værdier og sammenholdt disse med etniske danskernes værdier. Rapporten antager, at kommer indvandrere i arbejde, vil de i højere grad tilegne sig danske værdier og vil dermed få lettere ved at blive selvhjulpne i det danske samfund. Ved at undersøge forskelle og ligheder i de værdier, som etniske grupper har, har man ønsket at undersøge, om disse skyldes kulturforskelle baseret på personens etnicitet eller socioøkonomiske faktorer, hvor forskelle mere knytter sig til personens samfundsmæssige placering. Analyserne viser, at personer, der er i arbejde, har flere kontakter til etniske danskere, men også at effekten af at være i arbejde er meget forskellig. Irakiske indvandrere oplever stor effekt, hvorimod effekten er lille for tyrkiske indvandrere (Gundelach & Nørregård-Nielsen, 2007:6-7).

Dette forhold kan skyldes typen af arbejde, som de enkelte grupper påtager sig, men det er ikke nærmere belyst. Etniske gruppers oplevelse af de offentlige institutioner, og om disse vurderes at være retfærdige, er også undersøgt, herunder oplevelsen af det sociale system. Når underprivilegerede grupper mener, at de oplever uretfærdighed i mødet med de offentlige institutioner, vil det skabe en opfattelse af, at majoriteten ikke vil imødekomme deres ønsker. Det kan medføre, at de ikke vil følge eller overholde samfundets regler, så retfærdige institutioner er vigtige i dannelsen af social kapital. Undersøgelsen viser, at irakiske indvandrere, der er en af grupperne med højest arbejdsløshed, har størst tillid til ligebehandling i det sociale system, hvorimod etniske danskere er den gruppe, der har den laveste tillid til ligebehandling (Ibid.:6-7).

2.2. Dilemmaer og paradokser i beskæftigelsesindsatsen

Statistikker viser som beskrevet ovenfor, at arbejdsløsheden blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande er markant højere end blandt etniske danskere og indvandrere fra vestlige lande. Dog klarer visse indvandrergrupper - fra Thailand, Kina og Vietnam - sig væsentligt bedre end andre etniciteter, hvilket er interessant, da disse indvandrergrupper også stammer fra ikke-vestlige kulturer.

Den høje vækst i Danmark midt i dette århundredes første årti ('nullerne') skabte rekordbeskæftigelse og fik dermed også flere indvandrere fra ikke-vestlige lande i arbejde, men ledigheden for indvandrere faldt ikke til samme niveau som for etniske danskere.

Flere undersøgelser viser, blandt andet Ugebrevet A4, 2009⁷, at ledigheden er steget igen efter 2007, og dermed ramtes etniske danskere af stigende ledighed⁸. Ledigheden for indvandrere fra ikke-vestlige lande steg også, men ikke så meget som for etniske danskere. Det tyder på, at arbejdsgiverne er tilfredse med ikke-vestlige indvandreres arbejdsindsats. Når procentuelt flere danskere end ikke-vestlige migranter mister arbejdet i en lavkonjunktur, så er det, ifølge Ugebrevet A4, fordi ikke-vestlige migranter er en værdsat arbejdskraft.

Flere forskningsundersøgelser (blandt andet Meeuwisse & Sward, 2004; Eriksen & Sørheim, 2003) peger på, at særligt indvandrerkvinder i Danmark tilbydes job og uddannelse primært inden for omsorgs- og plejeområdet, og at deres egne ønsker ikke tilgodeses, selvom andre forskningsundersøgelser om indvandrere viser, at en god uddannelse er nøglen til blivende beskæftigelse i Danmark. Derudover peger undersøgelser også på en form for kulturdiskrimination, hvor indvandreres kultur og uddannelsesbaggrund betragtes som ubrugelige i det danske samfund, således at en assimilering i den danske kultur er nødvendig, før mulighederne for at få et arbejde er til stede (Eriksen & Sørheim, 2003). Migranter fra ikke-vestlige lande rejser til Danmark af samme årsager som danskere, der rejser til udlandet. De har drømme og ønsker om at få et bedre liv end det, de forlod. Hvis de mødes med manglende anerkendelse, og hvis deres kompetencer vurderes som utilstrækkelige, og de ikke har et netværk at støtte sig til, vil det let kunne føre til stigmatisering, der yderligere forringer deres muligheder for at komme i beskæftigelse.

⁷http://www.ugebreveta4.dk/da/2009/200925/Baggrundoganalyse/Indvandrere_holder_bedst_fast_i_job_und_er_krisen.aspx

⁸ Da ledigheden i juni 2009 nåede op på 105.100, var der tale om rundt regnet en fordobling i forhold til for et år siden. Men allerværst er det gået ud over etniske danskere, der har været udsat for en stigning i ledigheden på 120 procent i perioden fra juni 2008 til juni 2009. Nædigst sluppet er indvandrere fra ikke-vestlige lande, som 'kun' har oplevet en stigning i deres ledighed på 37 procent.

Forskeren Søren Juul, der har undersøgt solidaritet i samfundet, mener, at beskæftigelsespolitikken er fyldt med straffeforanstaltninger. Hvis indvandrere oplever manglende anerkendelse, kan det føre til en stigmatisering, som gør det vanskeligt eller umuligt at tilrettelægge den sociale indsats. Ifølge Juul skal forskellighederne i kultur ikke ses som et problem, og han tilføjer, at en assimileringsspolitik næppe vil gavne indvandrerne. Derimod skal der være plads til forskelligheder, i modsat fald øges risikoen for parallelsamfund og stigmatisering af visse grupper. Dermed opfordrer Juul til, at disciplinering af ledige indvandrere stoppes og erstattes af en værdsættelse af menneskers forskelligheder⁹. I min gennemgang af forskningslitteratur har jeg læst adskillige forskningsundersøgelser, som er baseret på interviews og analyser af det sociale arbejde og socialarbejderes udsagn om indvandreres integration på arbejdsmarkedet. Relativt få forskningsundersøgelser har taget udgangspunkt i indvandreres egne opfattelser af den beskæftigelsesindsats, de møder i det danske samfund, og derfor er det interessant at undersøge dette. Dette leder til flere problemstillinger, som dette speciale kan tage op.

2.3. Oplevelser af en større udsathed

Indvandrere og flygtninge fra ikke-vestlige lande er en stor og forskelligartet gruppe, som har forskellig baggrund, men står over for fælles problemstillinger og udfordringer i forhold til at komme i beskæftigelse i det danske samfund. Social- og Integrationsministeriet har en ambition om en målrettet integrationsindsats over for indvandrere og flygtninge fra ikke-vestlige lande, hvor hensigten er, at gruppen skal have mulighed for at deltage aktivt i samfundslivet.¹⁰

Den nuværende regering har i 2013 udarbejdet en integrationsplan, der har titlen ”Målrettet integration - et fælles ansvar” (Social- og Integrationsministeriet, 2013). Regeringen mener, at der er behov for at styrke integrationsindsatsen, som i planen udmøntes i 18 konkrete initiativer. Disse indeholder en række anbefalinger til, hvordan kommunerne skal håndtere integrationsindsatsen bedre samt videreudvikle integrationsindsatser, der kan forbygge arbejdsløshed og give indvandrere de rette kvalifikationer.

Regeringen har særligt fokus på etniske minoritetsgrupper fra ikke-vestlige lande - især dem, der står uden for uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet, herunder somaliske, libanesiske og irakiske kvinder. Integrationsplanen skal således målrette integrationsindsatsen i forhold til de enkelte grupper. Det kan i den forbindelse være interessant at se på, om jobcentre har den fornødne viden

⁹ (UGE BREVET A4 NR. 01 | 10.01 - 16.01.2011)

¹⁰ <http://www.sm.dk/Temaer/DemokratiOgIntegration/TalOmIntegration/Documents/Fakta-om-integration-2012.pdf>

og baggrund til at iværksætte specifikke tiltag for udvalgte, etniske grupper, da der er stor forskel i beskæftigelsesgraden afhængigt af oprindelsesland. Det er også relevant at se på, om beskæftigelsesindsatsen tager udgangspunkt i den enkeltes egne ønsker og målsætninger.

Dansk-somaliske kvinder har den største arbejdsløshed i forhold til andre etniske minoriteter.

Skyldes den høje arbejdsløshed de dansk-somaliske kvinders kulturelle og religiøse baggrund, hvor kvinders arbejde traditionelt er i hjemmet, mens mændene er forsørgere, eller opfatter de dansk-somaliske kvinder ikke det at have et arbejde som en vigtig værdi?

Skyldes gruppens høje arbejdsløshed, at kvindernes baggrund og viden ikke anses for brugbar i det danske samfund? Bliver deres ønsker anerkendt i deres møde med det sociale system, eller opfatter det sociale system dem som klienter uden ressourcer og muligheder for at opnå samme uddannelsesniveau og bestride kompetencekrævende job på lige fod med etniske danskere? Mødes de med fordomme blandt arbejdsgivere, som betyder, at de bliver fravalgt, eller har de selv fordomme og er angst for, om de har de nødvendige kompetencer til at kunne begå sig på det danske arbejdsmarked? Hvor ser de dansk-somaliske kvinder selv de største barrierer i forhold til at komme i beskæftigelse? Jeg finder det mest relevant at undersøge, hvad de ledige dansk-somaliske kvinder selv mener, er årsagen til deres manglende beskæftigelse, da jeg i litteraturstudiet af indvandrere og beskæftigelse ikke har kunnet finde megen nyere forskning på dette område.

Indvandrerne ændrer over tid syn på og holdning til det land, de opholder sig i, og majoritetsbefolkningen ændrer også deres syn på indvandrerne over tid. Derfor vil ældre undersøgelser ikke give samme resultat som nye. Forskningen er også modstridende i forhold til den husmoderrolle, som ofte bruges som en overvejende forklaring på dansk-somaliske kvinders manglende beskæftigelse (Kallehave, 2003; Christensen & Andersen, 2006:13). En anden forklaring, der ofte bruges - særligt for førstegenerationsindvandrede somaliske kvinder - er manglende danske sprogkundskaber, manglende uddannelse og dårligt helbred som følge af fx posttraumatisk stresssyndrom, der gør dem uegnede til at arbejde. Det kan i forhold til gruppen være relevant at se på, hvilken aktiveringsindsats de tilbydes, eller om de måske mødes med den holdning, at beskæftigelse i et normalt job eller optagelse på en kompetencegivende uddannelse er uopnåeligt for dem, så de reelt bliver nedprioriteret af jobcentre og andre aktører på beskæftigelsesområdet.

2.4. Tendenser i dansk forskning om somaliere

En undersøgelse fra Ugebrevet A4 viser, at somaliere har det sværere i enhver sammenligning med andre etniske grupper. Somaliere har i denne undersøgelse oplyst, at de har oplevet mindre diskrimination end for eksempel eks-jugoslaver.¹¹ Ifølge formanden for somalisk netværk i Danmark, Mohamed Gelle, kan det skyldes, at en stor gruppe somaliere lever i isolation og i et parallelsamfund uden kontakt til etniske danskere og dermed ikke udsættes for diskrimination. Livet i parallelsamfund og den medfølgende isolation i forhold til majoritetssamfundet skyldes manglende forudsætninger for deltagelse i det sociale liv og tilpasning i det hele taget til det danske samfund. De somaliske kvinder er marginaliseret og er den mest udsatte gruppe på mange forskellige måder, da de har lav status i samfundet, og deres positioner er ofte usynlige i samfundet. Somaliere møder umiddelbart mange barrierer og problemstillinger, når de vil integreres i Danmark, som er et meget anderledes land på en lang række områder sammenlignet med deres hjemland. På trods af en mangeårig beskæftigelses- og integrationsindsats er der fortsat flere ledige somaliske kvinder sammenlignet med andre indvandrere kvinder fra ikke-vestlige lande.

Gruppen af dansk-somaliere er mere omdiskuteret i danske medier end libanesiske og irakiske migranter. Jeg fravælger libanesiske og irakiske kvinder og vil undersøge dansk-somaliske kvinders problemstillinger i specialet. Dette speciales formål er at undersøge dansk-somaliske kvinders egne erfaringer med beskæftigelses- og aktiveringsindsatsen i jobcentre. Jeg ønsker at afdække deres oplevelse af og erfaringer med beskæftigelsesindsatsen og mødet med det sociale arbejde. Mit valg hænger sammen med min undren over måden, som dansk-somaliere og især dansk-somaliske kvinder omtales og fremstilles på i medierne og i politiske debatter. De fremstilles ofte som problembærere og uden mulighed for at opnå integration på arbejdsmarkedet. Påvirker disse holdninger kvindernes integration, og mødes de med forudindtagede holdninger i kommunerne, når en integrationsindsats skal fastlægges for den enkelte?

Flere forskningsstudier om somaliere i Danmark viser, at der i majoritetsbefolkningen er en negativ holdning til somaliere. En undersøgelse af befolkningens holdning fra 1998 viser, at over halvdelen af den danske befolkning ikke ønsker, at Danmark skal tage imod somaliske flygtninge. Forskerne Møller og Togeby påpeger, at baggrunden for denne negative holdning til somaliere delvist er skabt af medierne ved måden, som somaliere bliver omtalt på. Forskerne mener, at somaliere har haft en vanskelig periode i 1990'erne, hvor man udsatte dem for et stort pres og dårlig omtale i medierne, samtidig med at majoritetsbefolkningen generelt har et manglende kendskab til de somaliske

¹¹ <http://www.ugebreveta4.dk/2003/28/Baggrundoganalyse/Somaliereisoleresidetdanskessamfund.aspx>

flygtninge. Befolkningens holdning er blevet påvirket af den negative omtale, hvilket har medvirket til, at der er ingen eller begrænset kontakt og interaktion mellem somaliere og danskere (Møller & Togeby, 1999:66-67).

En dansk undersøgelse af dansk-somalieres arbejdsmarkedstilknøytning, udarbejdet af Socialforskningsinstituttet, peger på, at somaliere er den gruppe, der oplever mest diskrimination på arbejdspladsen. Somalierne mødes med fordomme og negativ vurdering af deres kvalifikationer og baggrund af arbejdsgivere. Ifølge undersøgelsen kan dette hænge sammen med somaliernes manglende kendskab til sprog, de værdier og normer, der forventes i Danmark, og deres begrænsede kontakt til de danske medarbejdere. Der er også fordomme og negativ indstilling blandt danske medarbejdere over for somaliere (Bjørn et al., 2003:7-8).

Christina Bækkelund Jagds forskningsundersøgelse om somaliere hævder, at dansk-somaliske kvinder har svært ved at opnå den integration, som er nødvendig for helt at kunne deltage i samfundet. Problemet er manglende kendskab til det danske samfund, fx inden for kultur, normer og danske værdier, samt i hvilket omfang kvinderne føler sig knyttet hertil. Jagds ph.d.-afhandling (2007) om somaliere påpeger, at hverdagsdiskrimination kan opstå mellem mennesker i forskellige situationer på flere niveauer i samfundet og dermed være både direkte og indirekte. Den direkte hverdagsdiskrimination kan forekomme i interaktion mellem individer, hvor man støder på forskelligheder i form af kulturelle eller religiøse modsætninger eller synlige forskelle som forskellige hudfarver. Jagd peger på, at dansk-somaliske kvinder befinder sig i en svag position i det danske samfund, da de ikke har opnået den integration, som er nødvendig for helt at kunne deltage i samfundet. De har manglende kendskab til kultur, normer og danske værdier (Jagd, 2007). Tina Kallehaves ph.d.-afhandling om somaliske livsformer i velfærdsstaten peger på, at somaliske kvinder møder forskellige kulturelle værdier og normer, som strider imod hinanden, når de skal integreres i det danske samfund. Kvinderne har ansvar for at overholde og leve op til de forventninger og krav, der stilles i det somaliske lokalsamfund i forhold til religion, normer, værdier og traditioner samt den traditionelle kvinderolle (kvinden i hjemmet), som altid har været en del af somalisk identitet (Kallehave, 2003).

Kvinderne har stadig det altovervejende ansvar for familien, mens mandens rolle hovedsagelig er som forsørger, der har pligt til at tage sig af familiens netværk, for eksempel at deltage i politiske diskussioner og problemløsning, og det er manden, der skal være familiens ansigt udadtil. Denne forskel er forbundet med den traditionelle livsform, som knytter sig til den traditionelle rollefordeling i familien (Kallehave, 2003).

Kvindernes rolle i den somaliske kultur som husmor og ansvarlig for familien forandres, når det som et led i integrationen kræves, at kvinderne skal i arbejde eller uddannelse, og kvindens traditionelle rolle kommer således i konflikt med den danske kultur og kvinderollen i Danmark. Der opstår en ny situation, når både mænd og kvinder skal på arbejdsmarkedet, og når begge skal deltage i integrationsprocessen (Bjørn et al., 2003). Christensen & Andersens undersøgelse (2006) konkluderer, at det er en myte, når 'husmodermentaliteten' ofte anføres som en af årsagerne til den højere arbejdsløshed blandt indvandrerkvinder fra ikke-vestlige lande, herunder somaliske kvinder. Christensen & Andersens undersøgelse viser, at indvandrerkvinder generelt har det samme ønske om at komme i arbejde som indvandrermand fra ikke-vestlige lande, og dermed påpeger de, at en årsag til, at mændene er mere aktivt jobsøgende end kvinderne, kan være, at kvinderne generelt har ringere dansk kundskaber og erhvervserfaringer, hvilket begrænser deres jobansøgningssmuligheder (Christensen & Andersen, 2006:13).

Det litteraturstudie, som jeg har gennemført, viser, at det er begrænset, hvilken forskning, der er udført i Danmark om de ledige dansk-somaliske kvinders integration i forhold til det danske arbejdsmarked. På denne baggrund har jeg forsøgt at se på, hvilke relevante undersøgelser, der findes i de andre nordiske lande, som vi normalt sammenligner os med. Der findes flere forskningsundersøgelser af somalieres integration i Norge og Sverige end i Danmark, og derfor vil jeg gøre brug af nogle svenske og norske forskningsundersøgelser i dette speciale.

2.5. Den nordiske forskning om somaliere i Norden

Den norske forskningsundersøgelse drejer sig om de store forskelle i beskæftigelsesfrekvens mellem tamiler, somaliere og andre flygtningegrupper, der kom til Norge i samme periode. Undersøgelsen konkluderer, at somalieres lave beskæftigelsesgrad og den væsentligt højere beskæftigelse blandt tamiler skyldes flere faktorer. En vigtig faktor er manglen på menneskelige ressourcer eller kapital blandt somaliere. For at kunne begå sig i et højt udviklet land, hvor humane ressourcer og uddannelse har betydning, er evnen til at overføre tidligere opnåede færdigheder til det nye værtslands kontekst afgørende, og somalierne har vanskeligere ved at forstå, hvad der kræves for at blive integreret i en moderne velfærdsstat med et moderne arbejdsmarked end de tamilske flygtninge, der kommer fra et højere udviklet samfund (Hansen, 2008).

Svensk arbejdsmarkedspolitik har som i Danmark udviklet sig fra traditionel velfare til workfare, og udviklingen går mod decentralisering i forvaltningen, hvor ansvaret for at sikre beskæftigelse flyttes. Arbejdsformidlingens monopol på formidling blev således brudt i 1990'erne, og kravet om

modydelser i forbindelse med modtagelse af sociale ydelser er blevet skærpet. I 2007 blev der indført job- og udviklingsgaranti for grupper uden for arbejdsmarkedet. Den svenske samfundsforsker Annette Thörnquist påpeger, at kommunale og arbejdsmarkedspolitiske tiltag kobles sammen med socialpolitik og rettes mod personer med langvarig arbejdsløshed, der modtager sociale ydelser. Selve arbejdet med at sikre beskæftigelse både i den private og offentlige sektor organiseres som projekter for at sikre øget fleksibilitet og effektivitet samt for at opnå projektstøtte. Hovedårsagerne til den lave beskæftigelsesgrad blandt indvandrere forklares med sprogvanskeligheder, høje kvalifikationskrav fra arbejdsmarkedet og etnisk diskrimination. I en svensk forskningsundersøgelse har man lavet undersøgelser af romaers og somalieres manglende tilknytning til arbejdsmarkedet. Denne undersøgelse peger på, at der er en etnisk diskrimination i rekrutteringsfasen, særligt i begyndelsen og mest udpræget på lavtlønsområder i servicesektoren. Undersøgelsen viser, at uddannelse er vigtig, hvis indvandrere ikke skal ende i marginaliserede positioner på arbejdsmarkedet. Det er væsentligt, at det sociale arbejde ikke kun udvikler borgere til at arbejde som rengøringsassistenter eller taxichauffører, da de etniske minoriteter også har forskellige ønsker til uddannelse og arbejde ligesom alle andre borgere.

Det er vigtigt at identificere problemer, der knytter sig til arbejdsløshed, og at man i det sociale arbejde er opmærksom på, at den sociale indsats og den beskæftigelsesindsats, man tilbyder, er med til at integrere eller marginalisere deltagerne på arbejdsmarkedet og i samfundet som helhed. Har man en svag position på arbejdsmarkedet, er det nemt igen at komme ind i en ny udelukkelse fra ansættelse (Thörnquist, 2011).

De svenske forskere Bornhäll & Westerberg (2009) hævder, at somaliere i Sverige har meget til fælles med somaliere i Danmark. De udgør også i Sverige en marginaliseret gruppe, hvor en stor del er uden for arbejdsmarkedet. Interview med somaliere viser, at de generelt har en høj arbejdsmoral, og at de fleste er villige til at tage det arbejde, de tilbydes, uanset deres uddannelsesniveau. De ældre, arbejdsløse somaliere, der tidligere har arbejdet, fortæller, at de mister deres personlighed og selvtillid, og de unges oplevelser gør, at de mister troen på en god fremtid. Denne undersøgelse peger på, at mange somaliere opgiver tanken om at finde job og derfor rejser videre til lande som USA og England, hvor de sociale systemer er ringere end i de nordiske lande, men mulighederne for at få arbejde er meget bedre. Som årsager til somalieres høje arbejdsløshed peges på, at mange somaliere har begrænsede kvalifikationer, herunder manglende sprogkundskaber og uddannelse (Bornhäll & Westerberg, 2009). Arbejdsgivere ser dem som en risiko at ansætte, da de ingen referencer har, og for somaliere, der er kommet som flygtninge, er det ikke muligt at fremvise

eksamens- og uddannelsesbeviser fra hjemlandet, som er gået tabt under flugten og ikke kan genanskaffes grundet konflikten i Somalia. Rapporten peger på, at flere somaliere ville kunne opnå beskæftigelse, hvis man indfører større kompensation til arbejdsgivere, der ansætter somaliere, og hvis man samtidig giver somalierne bedre økonomisk incitament til at arbejde, samtidig med de understøttes af offentlige ydelser (Bornhäll & Westerberg, 2009).

I en finsk forskningsundersøgelse har man gennemført kvalitative interviews med de finsk-somaliske kvinder for at se på de udfordringer, de møder, og de strategier, de anvender for at kunne tilpasse sig det finske samfund. Samarbejdet med de sociale myndigheder beskrives af nogle som tilknapet og mistroisk på grund af den upersonlige kontakt og frygten for, at de forskellige kulturopfattelser skal føre til misforståelser eller fejlbedømmelser (Smeds, 2013).

En del af informanterne opfatter dog kontakten med myndigheder som retfærdig, hvilket får nogle af kvinderne til at føle sig underlegne og dermed kæmper kvinderne for at tilpasse myndighedernes krav.

En del oplever krav fra samfundet om at tilpasse sig, eller vælger selv at gøre det, men mødes så med krav fra familie og det somaliske miljø om, at de skal fastholde den somaliske kultur, og derfor kommer kvinderne ofte ud i en ideologisk kamp. En del kvinder vælger en selvstændighedsstrategi for at blive fri for kræfter, der søger at påvirke dem, mens andre fastholder de traditionelle somaliske etniske værdier og derved kommer til at leve i eksil uden for det eksisterende samfund (Smeds, 2013). Undersøgelsen viser, at somaliske kvinder generelt ser uddannelse og arbejde som relativt vigtigt af forskellige årsager. Uddannelse anses som vigtigt for at få et selvstændigt liv og dermed opnå respekt i samfundet blandt de kvinder, der ønsker at blive en del af det finske samfund. Ligeledes ser nogle af de kvinder, som ønsker at komme tilbage til Somalia, muligheden for at kunne uddanne sig som et privilegium, fordi de opnåede kvalifikationer vil kunne anvendes i hjemlandet (Ibid.:62-65)¹².

Et svensk projekt med titlen *”Arbete och integration - ESF-projekt riktade till somalier och romaer”* handler om somalieres beskæftigelse og integration. Projektet undersøger arbejdsformidlingens rolle i at få disse grupper i beskæftigelse gennem dannelse af fokusgrupper. Metoden er baseret på trepartssamtaler, hvor arbejdsgivere, beskæftigelsesindsatsmedarbejdere og de ledige somaliske kvinder deltog. Metoden har været med til at flytte etniske fordomme om mennesker og har gjort det lettere at diskutere spørgsmål om kultur, religion, påklædning og familiemønstre. Projektlederne forsøgte at dekonstruere majoritetssamfundets forestillinger om

¹² <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40767/vemskall.pdf?sequence=1>

målgruppen ved at identificere, belyse og italesætte de forhindringer, som stod i vejen for kvindernes integration på arbejdsmarkedet. Den strategiske påvirkning, der blev genereret i forhold til arbejdsgivere, kommunen og målgruppen skulle også skabe relationer for somaliere uden for fokusgruppen og dermed medvirke til, at dem, der kom i arbejde, kunne virke som brobyggere til projektet og til arbejdsmarkedet (Thörnquist, 2011).

2.6. Kort tilbageblik til Somalia

I dette afsnit vil jeg præsentere somalisk historie, da jeg finder det nødvendigt at have den dansk-somaliske gruppes samfundsbaggrund fra oprindelseslandet med i undersøgelsen som baggrundsviden. Et historisk perspektiv kan bidrage til en forståelse af, hvad årsagen er til, at somaliere har svært ved at blive en del af det danske samfund.

Somaliske flygtninges integrationsproblematikker kan delvis forklares med et historisk tilbageblik. Der er stor forskel på det samfund, som de kom fra, og de kulturelle normer og værdier, som de skal forholde sig til i Danmark (Kallehave, 2003). Somaliske flygtninge er ikke et nyt fænomen i Danmark og i resten af verden. Flere millioner somaliere er stadig på flugt. Somaliere var på globalt plan en af de største grupper af flygtninge i 2011¹³. Det skyldes, at landet har været i borgerkrig siden i 1991, hvilket har medført opløsning og kaos. Somalia var overvejende et land, som bestod af en række delvist autonome regioner, styret af klaner og sultanater. Befolkningen levede overvejende som nomader, stærkt præget af klaner, der udspringer af gamle traditioner, normer og værdier, ofte i form af uskrevne regler fra før kolonitiden. Somalia er et land præget af både afrikansk og arabisk kultur, som er baseret på fælles religion og handelsforbindelser fra før kolonitiden. Det somaliske samfund har siden middelalderen haft en stærk tilknytning til de arabiske samfund. På denne baggrund mener somalierne i dag, at de har mere til fælles med arabere end med afrikanere (Griffiths, 2002).

Koloniherrener, som var franskmænd, italienere og englændere, kom til Afrikas Horn sidst i 1800-tallet. Det var vanskeligt for kolonimagten at erobre hele Somalia, fordi der var modstand mange steder, og først i 1920 fik kolonisatorerne kontrol over alle områder, hvorefter de delte Somalia i fem regioner for at kunne styre landet¹⁴. Efter selvstændigheden i 1960'erne smeltede regionerne sammen igen og landet blomstrede op.

¹³ <http://flygtning.dk/viden-fakta/flygtninge-i-verden/flygtninge-i-tal/>

¹⁴ <http://www.leksikon.org/art.php?n=2960>

I 1960'erne og 1970'erne fungerede landet i fred og frihed med mange muligheder, blandt andet fik kvinder frihed og ligestilling. Alle fik mulighed for at få uddannelse og arbejde og kunne få behandling på hospitaler. Den daværende præsident Siad Barre, som kom til magten i 1969, var inspireret af socialistiske tanker og allierede sig med Rusland og Cuba under den kolde krig. Nordsomalia, som i dag kaldes Somaliland, var en stærk kapitalistisk region og tog afstand fra Barres ønsker om en kommunistisk styreform i landet. Barre besluttede alligevel at alliere sig med Rusland og Cuba sidst i 1970'erne, og dette førte til stor utilfredshed og politisk uro i hele landet. Her ligger kimen til den senere borgerkrig, der for alvor begyndte i 1991. Siden borgerkrigen brød ud, er både menneskers liv og samfundsstrukturerne ændret radikalt. Somalia er stadig i opløsning i dag og er præget af lovløshed og mange forskellige krigsherregruppers indbyrdes stridigheder. Somalia eksisterer ikke som retssamfund i dag. De islamiske domstoles milits tog kontrol over hovedstaden i 2006. Denne islamiske gruppe vil indføre Shari'ah i hele landet, og islamiseringen har medført flere andre problemer, som ramte hele verden. Somalias afrikanske nabolande har sammen med USA og Frankrig lavet en aftale om, at man i en fælles militær indsats skal kæmpe mod Al-Shabaab-militsen¹⁵. Efterfølgende har Al-Shabaab udført selvmordsaktioner rettet mod militære styrker både i Somalia og i Somalias nabolande.

Den nyere tids somaliske historie er præget af krig og hungersnød, og på denne baggrund flygter mange somaliere fortsat med et ønske om et bedre liv i de vestlige lande. Men somalierne møder umiddelbart mange barrierer, når de migrerer til nogle ukendte lande, som adskiller sig fra hjemlandet både kulturelt og med hensyn til værdier og normer. Integrationsindsatsprocessen i det nye samfund, som de somaliske migranter skal være en del af, finder de generelt vanskelig i Danmark. Den tilpasning til nye normer, der kræves i det danske samfund, er en meget kompleks proces for dem, der ønsker at opfylde disse krav og forventninger. Man kan imidlertid ikke udpege en ensartet kulturforståelse blandt de somaliere, der kommer til Danmark. I Somalias nyere historie har der været flere kulturskift, som somaliere har måttet forholde sig til. Islam, nomadisme, klantilhørsforhold, nationalisme og statssocialisme samt landets tilknytning til både arabisk og afrikansk kultur gør, at befolkningen både identificerer sig med arabisk og afrikansk kultur (Griffiths, 2002). Det er altså vanskeligt at definere, hvad Somalia egentlig er, hvem der egentlig er somaliere, og om der egentlig er en somalisk nation i dag. Begrebet Somalia betegner et

¹⁵ <http://www.information.dk/telegram/471017>

landområde, men i dag er det område opdelt i flere regioner, som kan siges at være forskellige nationer. Den sydlige del af området kaldes Somalia, den nordlige del kaldes Somaliland og den nordøstlige kaldes Puntland (se kortet bilag 2).

Jeg anser det for kompliceret og reelt umuligt at tage udgangspunkt et af landene i specialets undersøgelse, da alle somaliere i Danmark kaldes somaliere, uanset om de kommer fra Somaliland eller andre dele af det delte land. Alle somaliere har fælles sprog, religion, hudfarve og er fælles om at opleve en national samhørighed, som er baseret på forestillingen om en somalisk nation. Gennem mine samtaler med somaliske kvinder har jeg fået indsigt i, at de fleste herboende somaliere er fra Somalia og ikke Somaliland.

2.7. Problemformulering

Med dette speciale har jeg valgt at beskæftige mig med første generation ledige dansk-somaliske kvinder. Dette valg begrundes ved, at det undrer mig, at somaliske kvinder har en så lav beskæftigelsesfrekvens (kun hver fjerde er som nævnt i arbejde), og at dansk-somaliske kvinder er den dårligst uddannede gruppe i det danske samfund. Danmarks statistik viser, at selv somaliske mænd har bedre kvalifikationer og en højere beskæftigelsesfrekvens end somaliske kvinder. Dette speciale beskæftiger sig med de ledige kvinders oplevelser med den nuværende beskæftigelsesindsats i Danmark.

Jeg finder denne problemstilling relevant at undersøge, da der mangler konkret viden om de ledige dansk-somaliske kvinders egne oplevelser i forhold til beskæftigelsesindsatsen. Specialet fokuserer på ledige dansk-somaliske kvinder i matchgruppe 1. Specialet har derfor fokus på, hvilken social og beskæftigelsesmæssig indsats, der udføres over for dansk-somaliske kvinder med hensyn til at få dem i arbejde, og om indsatsen tager højde for de særlige forhold, der kendetegner denne gruppe. Det er væsentligt at synliggøre kvindernes egen opfattelse af indsatsen, og om de finder, at den faktisk øger deres mulighed for at blive integreret på arbejdsmarkedet.

Hovedtemaet for specialet er, om beskæftigelsesindsatsen og måden, den struktureres og tilrettelægges på, fremmer de dansk-somaliske kvinders integration med henblik på at komme på arbejdsmarkedet, eller om beskæftigelsesindsatsen bidrager til en yderligere eksklusion af de ledige dansk-somaliske kvinder. Jeg vil identificere og undersøge de dilemmaer og barrierer, der kan være

i integrationsprocessen for denne gruppe. De ledige dansk-somaliske kvinder har flere forskellige problemstillinger i forhold til integrationsprocessen i Danmark, men jeg er interesseret i at tage udgangspunkt i kvindernes synsvinkel på deres egen situation. Oplever de, at deres forventninger og ønsker til arbejde og uddannelsesmuligheder tilgodeses, eller er de muligheder, de præsenteres for, defineret ud fra forudindtagede holdninger til, hvor langt de kan nå med hensyn til at komme på arbejdsmarkedet?

Jeg finder det væsentligt at få en førstehåndsviden fra de mennesker, som indsatsen drejer sig om. Mit ønske er at frembringe ny viden om, hvordan den eksisterende beskæftigelses- og integrationsindsats opfattes af dansk-somaliske kvinder og derved bidrage til en bedre forståelse af kvindernes integrationsproblematik i Danmark. Dette leder mig til specialets endelige problemformulering:

Hvordan oplever ledige dansk-somaliske kvinder mødet med den nuværende beskæftigelsesindsats, og hvilke muligheder og barrierer i indsatsen oplever kvinderne i forhold til at komme på arbejdsmarkedet?

Kapitel 3

Videnskabsteoretiske refleksioner

Dette kapitel redegør for specialets videnskabsteoretiske tilgang. I mit valg af videnskabsteoretiske positioner tager jeg udgangspunkt i undersøgelsens genstandsfelt. Hensigten med dette er at reflektere over mit videnskabsteoretiske valg og vælge det teoretiske ståsted, som kan frembringe relevans i forhold til undersøgelsen. Dermed vil de valgte metateoretiske retninger være betydende og bestemmende for specialets syn på virkeligheden og erkendelsen, som ligger til grund for specialets problemformulering (Olsen & Fuglsang, 2003). Specialets problemstilling har forskellige aspekter og tilbyder forskellige videnskabsteoretiske tilgange. Jeg vil kort gennemgå, hvordan de konsekvenser, der knytter sig til mit videnskabsteoretiske valg, bliver bestemmende for min metodiske og analytiske tilgang til min undersøgelse.

3.1. Valg af videnskabsteoretisk position

Dette speciale tager udgangspunkt i fænomenet dansk-somaliske kvinders arbejdsløshedsproblematik. Dette fænomen kan behandles med udgangspunkt i forskellige videnskabsteoretiske positioner. I forhold til kvindernes arbejdsløshed og integrationsproblematik har kvindernes livsverden betydning for undersøgelsesrammen. Jeg fravælger derfor at anvende en positivistisk inspireret undersøgelse af kausale sammenhænge. Jeg finder, at mere relevante videnskabsteoretiske positioner kan findes i socialkonstruktivisme, fænomenologi og hermeneutik. Disse tilgange har ligheder og forskeligheder, men de tilbyder alle åbenhed over for genstandsfeltet og giver dermed mulighed for at undersøge aktørernes italesættelse og meningsforståelser af fænomenet (Rasborg, 2009). I et socialkonstruktivistisk perspektiv er al erkendelse af omverdenen påvirket af social interaktion, og der er sammenhæng mellem viden og måden, som viden håndteres på. De måder, som vi opfatter verden på, produceres og fremstilles gennem social interaktion (Collin, 1998). Socialkonstruktivismens optik tilbyder mange forskellige måder at forstå den sociale verden på, og den hævder, at der ikke findes en entydig virkelighed. Endvidere antager socialkonstruktivisme en sondring mellem viden og måden, som vi handler på, og teorien antager også, at viden og virkelighed, som vi opfatter som sand og objektiv, er en af mange virkelighedsopfattelser, som mennesker selv har konstrueret direkte og gennem interaktion med hinanden mennesker (Juul, 2012:188-189). I en socialkonstruktivistisk analysetilgang tages udgangspunkt i, at man beskæftiger sig med de måder, som et fænomen italesættes på, fordi vi ikke har nogen direkte adgang til fænomenet i sig selv, som grundlæggende ikke findes (Rasborg, 2009). Ved brug af en socialkonstruktivistisk tilgang mener jeg ikke, at der gives en konkret metode til at sikre, at undersøgelsens genstandsfelt undersøges på en gyldig måde, da jeg vil undersøge mine informanternes oplevelser og erfaringer med beskæftigelsesindsatsen. Det giver en væsentlig begrænsning, da min undersøgelsesinteresse er at kunne beskrive kvindernes syn på beskæftigelsesindsatsen og tydeliggøre deres udsagn i undersøgelsesanalysen. På denne baggrund fravælger jeg at anvende socialkonstruktivismen. Den fænomenologiske og hermeneutiske position finder jeg mere hensigtsmæssig at anvende. Herunder vil jeg derfor redegøre for den fænomenologiske og den hermeneutiske position.

3.2. Fænomenologi

Fænomenologien bliver anvendt inden for flere forskellige forskningsområder, for eksempel inden for sociologi og psykologi. Fænomenologien er en filosofisk retning og blev grundlagt af Edmund Husserl i 1900-tallet. Der har siden udviklet sig en række forskellige retninger inden for fænomenologien. Fænomenologien kan karakteriseres ved hjælp af to centrale videnskabsteoretiske begreber: epistemologi (erkendelsesteori) og ontologi (læren om det værendes væren). De to tilgange hænger sammen, da de begge kan anvendes i forbindelse med kvalitative undersøgelser. Begge tilgange forsøger at beskrive og forstå fænomener, som optræder i vores bevidsthed, og hvordan vi erkender omverdenen. Epistemologien interesserer sig for antagelser om erkendelsens væsen og for, hvordan videnskaben skal gå frem for at nå frem til viden (Juul, 2012). En epistemologisk tilgang giver mulighed for at undersøge de dansk-somaliske kvinders egne forståelser og fortolkninger af deres oplevelser, hvilket giver mulighed for at indsamle viden om specialets problemstilling. Ontologi beskæftiger sig med antagelser om virkeligheden og dens beskaffenhed, forstået som studiet af det værende for at nå til en forståelse af fænomeners væsen. Der er flere forskellige fænomenologiske tilgange, blandt andet Husserls transcendentale fænomenologi, der bygger på at forstå og beskrive de rene teoretiske forudsætninger for viden, så det bliver muligt at nå frem til en lære, som tager udgangspunkt i 'den rene sandhed'. For at kunne nå frem til en sådan ubetinget 'sandhed' må man gå til fænomenerne selv og alle forforståelser og forestillinger om dem må sættes i parentes, mens de undersøges (Juul, 2012).

Husserls forståelse af fænomenologien er, at menneskers før videnskabelige og spontane livsverden er gået tabt med moderne videnskab, og fænomenologien ønsker at vende tilbage

"til sagen" og synliggøre det, der viser sig og kan konstateres af alle og derfor ikke kan betvivles (Ibid.:68). Denne forståelse har Schutz videreudviklet i forbindelse med studiet af fænomener i menneskers livsverden, hvor han lægger vægt på hverdagslivets intersubjektivitet i form af ansigt-til-ansigt relationer og menneskers gensidige forståelse af hinanden.

Heidegger tager på nogle områder afstand fra Husserls transcendentale fænomenologi og interesserer sig ikke kun for den subjektive førstepersons-bevidsthed. Han mener, at menneskets eksistens er indlejret i historiske sammenhænge, hvorfor det er et spørgsmål, om man kan sætte sin forforståelse i parentes og gå åbent til sagen. Heidegger ser menneskers eksistens som en "væren i verden", og derfor vil forskere ikke kunne anlægge et neutralt og forudsætningsløst blik på noget som helst. (Ibid.:72). Heideggers fænomenologiske tilgang lægger op til den hermeneutiske cirkel

og er dermed ikke helt i overensstemmelse med Husserl, som hævder, at virkelighed konstrueres igennem aktørernes intentionelle interaktioner og menneskers meningsdannelse. Jeg finder det mest relevant at anvende Schutzs teori om hverdagslivssociologi i forhold til dette speciales undersøgelsesformål. Valget af et fænomenologisk perspektiv hænger sammen med mit ønske om at opnå en meningsfuld undersøgelse, som er baseret på kvindernes hverdagsliv inden for den samfundsskabte struktur. Med afsæt i fænomenologien får jeg mulighed for at undersøge konstruktionen af beskæftigelsesindsatsen rettet mod ledige dansk-somaliske kvinder og kvindernes oplevelse af og erfaring med indsatsen og deres vurdering af muligheder for at komme på det danske arbejdsmarked. Fænomenologien kan give mulighed for at undersøge informanternes livshistorier og livsverden. Ved at tage afsæt i dette kan jeg gå til fænomenet direkte med åbenhed og være tro mod den sociale virkelighed, erfaringer og meningsdannelse (Rendtorff, 2009:305). Mit ønske er at gennemføre en fordomsfri undersøgelse baseret på et fænomenologisk udgangspunkt for at nå frem til kvindernes inter-subjektive meningsdannelse, baseret på kvindernes egne erfaringer og oplevelser af beskæftigelsesindsatsen (Ibid.:305). Ved anvendelse af en fænomenologisk analysetilgang får jeg mulighed for at se bort fra min egen forforståelse og undlade fortolkning under indsamling af empiri. Jeg finder, at specialets problemstilling kan undersøges uden en forudindtaget teoretisk tilgang og uden at objektivere og strukturere informanternes ytringer (Ibid.:288).

Hensigten med at anvende fænomenologisk tilgang er at forsøge at indsamle informationer, der kan fremme ny forståelse af de dansk-somaliske kvinders livsverden, og under undersøgelsen at tilstræbe objektivitet og udgå dobbelt fortolkning. På denne baggrund finder jeg den fænomenologiske tradition hensigtsmæssig at anvende. Schutz argumenterer for, at verden består af forudfattede common sense konstruktioner, der danner mening om hverdagslivet (Schutz, 1975:22). I samfundsforskningen kan den sociale verden betragtes som observationsfeltet, der består af bestemte strukturer, som gør den meningsfuld for de mennesker, der lever og handler i den. Ser man på den livsverden, aktørerne befinder sig i, vil den ikke være strukturløs, og strukturerne vil give mening for det enkelte individ. De handlinger og tanker, de har, kan derfor forbindes med deres livsverden. Schutz (1975) påpeger, at samfundsforskeren får konstruktioner af anden grad, dette forklares ved, at samfundsforskeren anvender videnskabelige regler og procedurer, når udsagn fra informanter analyseres. Derved vil resultaterne af analyserne være konstruktioner af informanternes beretninger om deres livsverden (Ibid.:22). Informanternes livsverden kan betegnes som konstruktioner af første grad og samfundsforskerens resultater som konstruktioner af anden grad.

Når man som fremmed ønsker at opnå viden og forståelse af en bestemt gruppe, må man se bort fra sin egen viden og tolkning for at kunne indgå i gruppen, man må igennem en undersøgelsesproces af gruppen for at opnå viden om gruppens hverdagsliv og sociale verden (Ibid.:143).

3.3. Hermeneutik

Det hermeneutiske princip i videnskab antager overordnet, at videnskabelige undersøgelser ikke kan gennemføres helt uden forforståelse og fordomme, og at især kvalitative undersøgelser er præget af forskerens forforståelse. Den hermeneutiske position finder jeg interessant i forhold til fortolkning af informanternes udsagn. Ved at tage afsæt i et hermeneutisk perspektiv får jeg mulighed for at fortolke kvindernes sociale interaktion på det danske arbejdsmarked i form af kommunikation, sprog, etnicitet, kulturelle forhold, og det bliver muligt at gå dybere ind i det enkelte individs erkendelsesprocesser, eksistens og erfaringer (Gadamer, 2004).

Der findes flere forskellige hermeneutiske tilgange, blandt andet den traditionelle, den metodiske, den filosofiske og den kritiske hermeneutik. Som sagt beskæftiger hermeneutikken sig med forforståelse og fortolkning af udsagn og teksters mening. Hermeneutik handler om at fortolke, hvad der ligger bag ved individers tanker og forståelser, så man kan nå frem til en viden om, hvorfor individet handler og vælger, som det gør (Højbjerg, 2004).

En hermeneutisk tilgang i specialets analyse giver mulighed for at nå frem til dybere fortolkningsmuligheder, da arbejdsløshedsfænomenet er noget, der knytter sig til sociale konstruktioner og meningsdannelser (Højbjerg, 2004). At forstå et individs livsverden foregår i en række processer, der samlet set kan beskrives som en forandringsproces. Forskerens forforståelse og fordomme ændrer sig undervejs, hvilket fører til en ny forståelseshorisont. Det er disse processer, der kaldes den hermeneutiske cirkel. Jeg finder det interessant at tage udgangspunkt i en hermeneutisk fortolkningsproces, da jeg mener, denne giver mulighed for den bedste fortolkning af mine informanternes udsagn. Den hermeneutiske cirkel tilbyder adgang til at afdække informanternes egen forståelse af fænomener i deres livsverden med henblik på fortolkning på baggrund af deres oplevelser og tanker (Juul, 2012).

Den hermeneutiske cirkel tager udgangspunkt i, at mening skabes i en vekselvirkelig mellem delene og helheden i en spiral af forståelse, der aldrig bliver færdig:

” (...) Den hermeneutiske cirkel betegner altså den vekselvirkning, der foregår mellem helhed og del, når vi fortolker, og er et epistemologisk princip for erkendelsens mulighedsbetingelser. Vi kan ikke forstå delene uden en vis - omend ufuldstændig - forståelse af helheden. Omvendt kan helheden først rigtigt forstås i lyset af en forståelse af delene.” (Juul, 2012:110- 111).

Den hermeneutiske tilgang bliver valgt for at forstå og fortolke informanternes ytringer på flere forskellige niveauer, da jeg vil undersøge de sociale fænomener i praksis og efterfølgende fortolke disse i en videnskabelig sammenhæng for at finde meningssammenhænge (Højbjerg, 2004:309). Hermeneutikken opererer med en ontologi, der opfatter den sociale verden som forskellig fra naturen, og en epistemologi, hvor erkendelsen af den sociale verden vil være en fortolkning, som altid er usikker og åben for diskussion (Juul, 2012:110). Forskeren bør overveje de fordomme og forforståelser, der knytter sig til enhver forskningsundersøgelse. Et genstandsfelt kan ikke undersøges uden forskeren som subjektiv deltager.

Den metodiske tradition inden for hermeneutikken er kvalitative metoder, som er baseret på interviews og efterfølgende tekstfortolkning (Olsen et al.2004:46; Højbjerg, 2004:343-344). Der er ligheder og forskelle mellem anvendelsen af den fænomenologiske og hermeneutiske tilgang. Fænomenologer ønsker at belyse, hvordan mennesker oplever fænomener i deres livsverden, hvorimod hermeneutikere beskæftiger sig med fortolkning af meninger (Kvale & Brinkmann 1997: 30). Begge tilgange er analytiske tilgange, som i udgangspunktet beskæftiger sig med, at individer i større eller mindre grad tænker, føler, og handler selvstændigt, og at deres forestillinger samt handlemåder er med til at forme det sociale liv. De to tilgange beskæftiger sig også begge med de motiver, der ligger bag menneskets oplevelser, tolkninger og handlinger (Jørgensen, 2008: 222-223). Det vil derfor være muligt at forene disse to videnskabsteoretiske tilgange i specialets analyse. I analysen vil udvalgte dele af kvindernes udsagn indgå som citater, som efterfølgende vil blive fortolket for at gå dybere end den subjektive forståelse. I fortolkningen vil jeg foretage kondenseringer, der bevarer meningen med informanternes udsagn, men samtidig komprimerer disse, så det bliver muligt at se mønstre og formulere overordnede temaer og sammenhænge i udsagnene (Ibid.: 235).

Den fænomenologiske tilgang beskæftiger sig med individers subjektivitet, hvilket kan give svagheder i analysen, da de interviewede kvinder kun kan udtale sig om fænomener, de har kendskab til. Derfor ønsker jeg også en fortolkende videnskabsteoretisk tilgang i analysen og vil derfor inddrage eksisterende rapporter samt forskning på området, som vil blive inddraget i den hermeneutiske del af analysen ved en deduktiv tilgang, hvorved analysens empiriske fund sættes ind i en teoretisk forståelsesramme.

Kapitel 4

Design og metode

4.1. Indledning

Dette afsnit redegør for specialets metodedesign og metodetilgang. Jeg har været igennem overvejelser og refleksioner om, hvordan indsamling af specialets empiriske materiale bedst kan foregå, og denne proces har ført til valg og fravalg.

Specialets undersøgelse kan gennemføres ved anvendelse af både kvantitative eller kvalitative metoder eller anvendelse af begge. Den kvantitative metode stræber efter at afdække fænomeners udbredelse og statistiske beskaffenhed, hvorimod den kvalitative metode forsøger at afdække og forstå interviewpersonernes livsverden og deres oplevelser, meninger og synspunkter (Kvale & Brinkmann, 2009:17). Kvalitative undersøgelser kan gennemføres ved interviews med den enkelte informant, observation og samtaleformer (Olsen, 2002:9). Kvantitative undersøgelser kræver større datamængder, der kan behandles statistisk. Anvendelse af empiri baseret på kvantitativ metode giver mulighed for at have mange informanter og dermed få brede besvarelser, der vil være dækkende for de generelle holdninger blandt den undersøgte population. Svagheden er imidlertid, at kvantitative metoder ikke giver adgang til en detaljeret beskrivelse af den enkelte informants livsverden og forståelse af egen situation.

Ved at vælge den kvalitative tilgang får jeg mulighed for at få mere detaljerede oplysninger om muligheder for at afdække forskelle i kvindernes forståelse af beskæftigelsesindsatsen og anvende empirien ved direkte fremstilling, sammenskrivning og fortolkning. Da jeg med specialet ønsker at gennemføre en åben og dybere undersøgelse af fænomenet, og da mit undersøgelsesområde er relativt ubeskrevet og kompliceret, fordi det handler om en etnisk minoritetsgruppes egen oplevelse af beskæftigelsesindsatsen, er den kvalitative metode oplagt som metode til indsamling af data.

Specialets problemstilling lader sig derfor bedst undersøge ved anvendelse af en kvalitativ dataindsamlingsmetode, understøttet af relevant forskning og rapporter på området. Jeg ser muligheder i at anlægge et fænomenologisk perspektiv i specialets undersøgelse og vil i næste afsnit gennemgå denne metode. Jeg vil også reflektere over, hvilken indflydelse min forforståelse kan have på det endelige resultat.

4.2. Den fænomenologiske metode

Som det fremgår af de foregående afsnit tager jeg udgangspunkt i den fænomenologiske metode og mener, at det er vigtigt at interviewe specialets informanter ud fra en fænomenologisk tilgang. Jeg ønsker at være objektiv og at beskrive mine informanternes erfaringer så præcist og fuldstændigt som muligt. Undersøgelsen tager derfor udgangspunkt i den enkelte informants livsverden, som jeg forsøger at forstå ved at få et indblik i informantens hverdagsliv. Ved efterfølgende at finde meningssammenhænge får jeg undersøgt kvindernes sociale virkelighed, som den opleves og erfares af dem selv: ” (...) *Hele videnskabens univers er skabt på grundlag af den oplevede verden.* ” (Kvale & Brinkmann, 2009: 47). Jeg finder det relevant at anvende det semistrukturerede livsverdensinterview for at forstå temaer fra informanternes dagligliv ud fra deres perspektiver. Dette betyder, at mine interviews vil foregå ud fra en interviewguide, der rummer temaer og forslag til relevante spørgsmål (Ibid.:45). Det er vigtigt under specialets dataindsamling at tænke nøje over enhver interviewsituation, da interviewsituationen er et asymmetrisk magtforhold i forhold til interaktion mellem forskeren og informanten (Ibid.:45).

4.3. Overvejelser om deduktion, induktion og abduction

Jeg har valgt at tage udgangspunkt i den fænomenologiske metode og bruge den hermeneutiske cirkel i den videre fortolkning. Fænomenologiske og hermeneutiske tilgange tilbyder, at man kan undersøge sociale fænomener med afsæt i kvalitative metoder. Mine overvejelser omkring induktiv, deduktiv eller abduktiv tilgang hænger sammen med specialets videnskabsteoretiske positioner, som er valgt, baseret på specialets problemstilling og problemformulering.

I forlængelse af den fænomenologiske tilgang tager jeg udgangspunkt i en induktiv tilgang. Dette valg hænger sammen med specialets undersøgelsesinteresse, hvor jeg ønsker at indsamle viden om informanternes livsverden. I forhold til besvarelse af specialets forskningsspørgsmål er det fornuftigt

at anvende en induktiv tilgang, da formålet med min undersøgelse er at afdække de ledige dansk-somaliske kvinders subjektive oplevelse af beskæftigelsesindsatsen.

Jeg fravælger brug af en deduktiv tilgang, som læner sig op ad hermeneutikken, da jeg ikke ønsker at opstille hypoteser med deducerbare, falsificerede påstande om kvindernes situation. Derimod finder jeg den abduktive tilgang relevant at anvende i undersøgelsen.

Den abduktive tilgang befinder sig mellem det deduktive og induktive og fremhæver det dialektiske forhold mellem teori og data, og således kan den teoretiske baggrund give perspektiver til fortolkning af empiriens meningsindhold (Thagaard, 2004: 181).

Det er vigtigt under indsamling af data at være opmærksom på, om interessante hypoteser byder sig til, eller om nye vinkler på problemstillingen skaber nye temaer, som sammen med specialets teoretiske perspektiver og dets analytiske tilgang kan føre til nye fortolkninger, som igen kan føre til nye ideer og temaer, baseret på data (Ibid.:181-184).

4.4. Refleksioner over analysestrategier

I dette afsnit vil jeg redegøre for mine overvejelser om, hvordan jeg er nået frem til de anvendte kodningsprocedurer. Den kvalitative forskningsmetode foreskriver flere forskellige tilgange. Men da jeg har valgt at tage udgangspunkt i fænomenologisk videnskabsteoretisk tilgang, arbejder specialet med udgangspunkt i empiri, som efterfølgende vil blive brugt til at generere teori. I relation til en fænomenologisk analytisk tilgang stræber jeg efter at nå frem til en ny viden ved at afdække informanternes oplevelser og erfaringer med den nuværende beskæftigelsesindsats. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i Kvale & Brinkmanns anbefalinger om at anvende åben kodning. Ud fra dette vil jeg indlede analyseprocessen med åben kodning, og i kraft af denne kodning af det empiriske materiale bliver data organiseret, så informanternes udsagn kan anvendes på nye måder med henblik på teoridannelse (Kvale & Brinkmann, 2009).

Kvalitativ metode i det systemteoretiske perspektiv hævder, at det er centralt at udarbejde en analysestrategi. Derudover påpeger Kvale & Brinkmann, at det er væsentligt at se kvalitative interviews som en konstruktion i sig selv. Det systemteoretiske interview adskiller sig fra andre typer af interviews ved, at den systemteoretiske analysestrategi hævder, at man skal erkende interviewet som erkendelse (Kvale & Brinkmann, 2009). Det er altså nødvendigt, at interviewet styres systematisk, så data efterfølgende kan anvendes som grundlag for analyse, og så man er sikker på, at man analyserer det, som man faktisk vil undersøge. Derfor vil den valgte metode have en væsentlig betydning for den viden, der kan udledes af de udsagn, der indsamles via interviews.

Specialets interviewguide er blevet til ved at opstille spørgsmål, som er væsentlige i forhold til min undersøgelses problemstilling. Ud fra dette vil jeg stille interviewpersonerne relevante spørgsmål om de emner, som jeg ønsker at få en større forståelse for.

Jeg er bevidst om, at den viden, jeg indsamler gennem mine interviews, skal forankres i mine fænomenologiske overvejelser. Derfor vil jeg stræbe efter at nå frem til konstruktioner af anden orden (iagttagelser af iagttagelser eller iagttagelser af anden orden), så jeg får et fortolkningsgrundlag, der kan føre til ny viden. Ud fra dette argumenterer jeg for at tage udgangspunkt i en åben kodning, som er en analysetype, der giver mulighed for begrebsdannelse (etikettering) og efterfølgende kategorisering gennem en dybtgående dataanalyse.

4.5. Kriterier for selektion af informanter

At opstille kriterier for udvælgelse af informanter er et centralt aspekt af interviewforberedelsen. Forskeren skal tage højde for en række forhold for at kunne udvælge informanter, der kan forsyne forskeren med data, der gør det muligt at indsamle viden om lige præcis det, som man ønsker at undersøge (Olsen, 2002:82).

Jeg kunne have valgt at finde informanter både blandt de ansatte på jobcentre og blandt ledige dansk-somaliske kvinder og holde de to gruppers udsagn op mod hinanden for at få flere vinkler på specialets problemstilling. Det ville imidlertid blive både vanskeligt og tidskrævende at gennemføre brede, kvalitative interviews med to informantgrupper, og jeg har på den baggrund valgt kun at finde informanter blandt dansk-somaliske kvinder, da hovedformålet med undersøgelsen er at få deres vurdering af beskæftigelsesindsatsen. I forlængelse af mit valg af en fænomenologisk og hermeneutisk tilgang giver ovenstående overvejelser mig mulighed for at afgøre, hvilke informanter som kan bidrage til besvarelse af min problemformulering. Dette giver anledning til at fremlægge specialets selektionskriterier for informanter eksplicit for at sikre, at dataindsamlingen er så gennemsigtig som muligt, hvilket er med til at kvalitetssikre grundlaget for specialets analyse. Jeg har valgt, at mine informanter skal være ledige dansk-somaliske kvinder, som er herboende førstegenerationsindvandrere, og som er arbejdsmarkedsparte (matchgruppe 1).

Dette valg giver mulighed for at få en gruppe informanter med samme baggrund, og de kvalitative interview med disse kvinder vil give mulighed for at indsamle data, der vil kunne anvendes til at sige noget generelt om målgruppen. Jeg har besluttet mig for ikke at fravælge nogen informant på baggrund af uddannelsesmæssige kvalifikationer, fordi alle, der er omfattet af beskæftigelsesindsatsen i Danmark, bliver tilbudt forløb, uanset deres uddannelsesmæssige

baggrund, såfremt de er arbejdsmarkedsparete. Aldersmæssigt ønsker jeg informanter i alderen fra ca. 18 til 60 år, så jeg får informanter med både kort og langvarig kontakt med beskæftigelsesindsatsen.

Antallet af informanter, der er nødvendigt for at kunne gennemføre en brugbar undersøgelse, anser jeg for at være 4-6 informanter (se bilag 3). Dette skyldes, at jeg har valgt en forholdsvis homogen gruppe af informanter med flere fællestræk og de samme problemstillinger i forhold til integration og arbejdsmarked. Endvidere kræver den kvalitative interviewmetode, at jeg går i dybden med hver enkelt informant, hvorfor et større antal informanter vil øge risikoen for en mangelfuld analyse af de enkelte informanters udsagn, grundet specialets omfang og skriveprocessens tidshorisont. En fortolkningsmæssig generalisering ud fra antallet af informanter anser jeg for mulig og gyldig, såfremt specialets beskrivelse af interviewprocessen og interviewprodukterne er grundig og detaljeret, og hvis specialet kan sandsynliggøre, at resultaterne kan overføres på andre personer og situationer (Kvale & Brinkmann, 2009:292).

4.6. Præsentation af kvalitative interview

Forskningsinterviews kan gennemføres som fokusgruppeinterview eller individuelle interview.

Forskningsinterviews kræver interviews med et variabelt antal af informanter, højst tolv og mindst fire. Derudover skal fokusgruppeinterview stille spørgsmål, som er forankret i et bestemt afgrænset emne, og denne interviewform tildeler forskeren en slags moderatorrolle. Fokusgruppeinterviewet lægger op til, at informanter kommer til frem til deres meninger og vurderinger gennem interaktion med hinanden som gruppe (Kvale & Brinkmann, 2009:170-171). Jeg har fravalgt at anvende fokusinterviewgruppe, da jeg vurderer, at denne gruppebaserede dataindsamling ikke er anvendelig i forhold til målgruppen. Jeg vil interviewe dansk-somaliske kvinder, som tilhører forskellige klaner, der ofte slås med hinanden i hjemlandet og derfor kan være utrygge ved hinanden.

Fokusgruppeinterviewet er derfor ikke anvendeligt i forhold til dette speciales informanter, og mine problemer med overhovedet at få aftaler i stand med enkelte informanter viser (se nedenfor), at det næppe havde været muligt at samle alle informanter til et samlet interview. Desuden kunne specialets informanter have valgt at indtage en passiv attitude i et fokusgruppeinterview, hvilket ville have betydet, at jeg alligevel ville have været nødt til at indsamle data ved hjælp af enkeltinterview.

Specialet indsamler data ved hjælp af semistrukturerede, kvalitative interview, fordi denne interviewform giver informanterne mulighed for at reflektere over deres svar i forhold til

interviewsspørgsmålene (Kvale & Brinkmann, 2009:19-20). I løbet af specialets undersøgelsesproces er det vigtigt, at forskeren reflekterer over hver enkelt interviewsituation, da interviewsituationen som sagt rummer et asymmetrisk magtforhold mellem forskeren og informanten.

Kvale påpeger:

”(...) formålet med det kvalitative forskningsinterview er (...) at forstå temaer i den daglige livsverden ud fra interviewpersoners eget livsperspektiv.” (Kvale, 1997:38).

For at kunne undersøge sociale fænomener tager forskeren udgangspunkt i informanternes udsagn. Det er forskerens opgave at sikre, at informanterne bidrager med så nuancerede beskrivelser af deres livsverden som muligt. Disse udsagn frembringer grundlaget for at kunne analysere et fænomen (Olsen, 2002:73). Det er ikke specialets hensigt at afdække interaktionen mellem de forskellige informanter. Det er derimod formålet at indsamle den enkelte informants egne udsagn om hendes oplevelse af den beskæftigelsesindsats, som hun møder og har mødt. Derfor har jeg valgt at arbejde med individuelle interview i undersøgelsen. Som nævnt har jeg endvidere valgt at gøre brug af det semistrukturerede interview i dataindsamlingen. Denne interviewform er baseret på en semistruktureret samtaleform, der tager udgangspunkt i en interviewguide (Se bilag 4). Med denne interviewform er det muligt at indhente flere forskellige oplysninger fra den enkelte informant om den problemstilling, man undersøger (Kvale, 1997). Det semistrukturerede interview sikrer, at forskeren husker at få stillet de spørgsmål, der skal stilles for at indhente ensartede data til brug for specialets undersøgelse, men interviewformen giver også mulighed for dialog mellem forsker og informant. Forskeren kan stille uddybende spørgsmål til informanterne, og samtidig har informanterne rum og tid til at reflektere over deres svar om problemstillingen. Informanterne kan også bringe nye temaer ind i dialogen, som forskeren kan tage op og evt. bruge i senere interviews med andre informanter. Fordelene ved at anvende denne form for forskningsinterview er, at det dels forhåbentlig vil yde specialets informanter retfærdighed, og dels at denne interviewform kan give brugbare data. En række forskere beskriver flere forskellige definitioner af, hvad et kvalitativt forskningsinterview er, men som nævnt tidligere tager jeg udgangspunkt i Kvales forståelse (1997) og Kvale & Brinkmann (2009):

” (...) *Det kvalitative forskningsinterview forsøger at forstå verden ud fra interviewpersonernes synspunkter, udfolde den mening der knytter sig til deres oplevelser, afdække deres livsverden forud for videnskabelige forklaringer.*” Kvale & Brinkmann, 2009:17).

Under bearbejdningen af interviewguiden har jeg taget udgangspunkt i fænomenologisk og hermeneutisk tilgang som beskrevet i forrige kapitel. Interviewguiden er udformet i overensstemmelse med specialets videnskabsteoretiske udgangspunkt. Eftersom interviewguidens spørgsmål ikke er baseret på en deduktiv metode, har jeg valgt at anvende en fleksibel interviewguide, som ikke er for struktureret (Kvale, 1997:133). På baggrund af en fleksibel interviewguide får jeg mulighed for undervejs at undersøge temaer, der dukker op undervejs i interviewet.

4.7. Etiske overvejelser

Der knytter sig forskningsetiske dilemmaer til det kvalitative interview. Kvale & Brinkmann hævder, at etiske spørgsmål vil præge hele forløbet i en kvalitativ interviewundersøgelse, og derfor er det væsentligt, at forskeren tager hensyn til mulige etiske problemer fra starten af undersøgelsen (Kvale & Brinkmann, 2009: 86-88). Samtidig er relationen mellem informant og forsker essentiel i den kvalitative forskning, men relationen indeholder som beskrevet ovenfor også et asymmetrisk magtforhold mellem forsker og informant. Derfor skal forskeren forudse og forberede sig på, at der kan opstå en række etiske dilemmaer og problemstillinger, som forskeren skal forholde sig til både forud for og i dataindsamlingsprocessen (Thagaard, 2004:24).

Jeg vil derfor redegøre for de etiske overvejelser og hensyn, som har knyttet sig til specialets interviews. Under kontakten med informanterne har jeg undervejs tydeliggjort for dem, hvad projektets formål er, og derudover har jeg informeret dem om, at det var frivilligt at deltage i interviewet.

Informanterne er blevet informeret om, at deres udsagn og personlige data er beskyttet, og at det er begrænset, hvem der får adgang til at læse deres udsagn. Jeg har også informeret om, hvordan jeg vil anvende deres udtalelser i specialets to analyser. Med hensyn til anonymisering har jeg valgt at tilbyde informanterne dette, da de skal afgive personfølsomme informationer om deres møde med en offentlig myndighed og private informationer om deres livsverden (Kvale & Brinkmann, 2009:86-88). Jeg har valgt at give de interviewede kvinder i undersøgelsen fiktive navne, da alle kvinderne ønskede at være anonyme. Alle fem interviews er optaget på bånd, som jeg efterfølg

afslutning af undersøgelsen vil destruere. Det er aftalt med informanterne, at de hver især skal godkende transskriptionen af deres udsagn.

4.8. Kontakt til informanter

Mine overvejelser om udvælgelse af relevante informanter blev foretaget ud fra en strategisk og praktisk tilgang til, hvordan jeg kunne gennemføre indsamlingen af data på en rationel måde. Inden jeg har taget kontakt til mulige informanter - som jeg i første omgang har udvalgt af hensyn til geografisk tilgængelighed - har jeg udført research i de somaliske miljøer rundt omkring i Danmark. I den forbindelse har jeg fået kontakt med de socialarbejdere, der arbejder med dansk-somaliske kvinder i jobcentre i Odense og København for at få baggrundsviden om målgruppen og indsatsen i forbindelse med gruppen. Jeg har brugt Danmarks Statistik til at afgøre, hvor i landet der er flest ledige dansk-somaliske kvinder, og resultatet er, at der er flest mulige informanter i Københavns Kommune. Det må derfor være muligt at finde informanter til den nærværende undersøgelse i Københavns Kommune, der opfylder selektionskriterierne. For at etablere kontakt til informanter har jeg foretaget en bred kontaktsøgning, hvor jeg først sendte e-mails til flere forskellige somaliske kvindeforeninger og væresteder i Københavns Kommunes omegn, men desværre uden held.

Derefter valgte jeg at ringe rundt til de somaliske miljøer i landet, og efter adskillige telefonsamtaler fik jeg skabt kontakt med en somalisk kvindeforening i Århus¹⁶. Jeg har herefter deltaget i flere af foreningens arrangementer, herunder møder, hvor kvinderne har diskuteret, om deres kultur og religion passer ind i det danske samfund. Gennem den somaliske kvindeforening i Århus har jeg fået kontakt til andre somaliske kvindeforeninger, blandt andet den somaliske kvindeforening i Høje Gladsaxe Kommune. Efterfølgende har jeg haft kontakt med formanden for denne forening, som var uddannet pædagog og har et godt kendskab til kvinderne. Jeg spurgte hende, om jeg kunne komme og stille spørgsmål til nogle af kvinderne, så jeg kunne få afklaret, om nogen havde lyst til at deltage i min interviewundersøgelse. Jeg fik tilsagn om, at jeg var velkommen om tirsdagen, når de mødes. Formanden advarede mig om, at jeg skulle have passende tøj på, når jeg kom til mødet, da de fleste kvinder var tildækkede og ikke ville snakke med mig, hvis min påklædning var

¹⁶ <http://www.somaliwomen.dk/>

anderledes end deres. Ved mit første møde med kvinderne, fik jeg indtryk af, at de fleste var meget religiøse og meget reservede i forhold til at blive interviewet.

Efter flere møder fik jeg aftaler med ti kvinder, som gerne ville interviewes. Jeg udvalgte fem, som både havde lyst til at deltage, opfyldte inklusionskriterierne, havde erfaringer med beskæftigelsesindsatsen og virkede til at kunne reflektere og formulere sig i forhold til undersøgelsen. Det var dog vanskeligt at lave aftaler om mødetidspunkter med de dansk-somaliske kvinder. De var ustrukturerede, og det virkede, som om de ikke var vant til at overholde en mødeplan. Jeg havde svært ved at få informanterne til at overholde vores aftaler og mødetidspunkter, hvilket gjorde det vanskeligt at gennemføre de planlagte interviews inden for tidsrammen. Samlet set har de fem informanter, som indgår i undersøgelsen, det til fælles, at de er arbejdsmarkedsparate og gerne vil have et arbejde. De har forskellige erfaringer og oplevelser med beskæftigelsesindsatsen og arbejdsgivere. Selv om kvinderne bor forskellige steder i Københavns omegn og er knyttet til forskellige jobcentre og sagsbehandlere, har de mange enslydende oplevelser af mødet med sagsbehandlere, aktiveringsindsatsen og det danske arbejdsmarked.

4.9. Præsentation af informanter

Figur 2. Skemaet herunder viser centrale data om specialets informanter.

Informantens alder	Familie og status	Antal år i DK	Status vedr. uddannelse i Somalia	Status vedr. uddannelse i Danmark	Informantens antal år i beskæftigelse i DK	Jobbets faglige niveau
1. Hawo, 35 år	Fraskilt, bor sammen med sine 4 børn	14 år	Ingen	Ingen	Har arbejdet i 2 år	Ufaglært
2. Sara, 20 år	Ugift, ingen børn og bor alene	11 år	Ingen	Ingen	Har ikke haft et arbejde før	

3. Nuuro, 45 år	Gift, bor sammen med sin mand og sine 4 børn	16 år	Ingen	Ingen	Har arbejdet i 10 år	Ufaglært
4. Asha er 58 år	Fraskilt, bor sammen med sine 7 børn	23 år	Har gymnasial eksamen og er uddannet skolelærer	Ingen	Har arbejdet i 2 år	Ufaglært
5. Sadiah er 40 år	Fraskilt, bor sammen med sine 3 børn	20 år i DK	Har gymnasial eksamen	Uddannet kontorassistent	Har arbejdet i 4 år	Ufaglært

Her følger beskrivelser af de fem informanternes liv både i hjemlandet og Danmark.

Hawo er født i Somaliland, men opvokset i et asylcenter i Kenya og kom til Danmark i år 2000.

Hawo er i dag 35 år og har boet i Høje Gladsaxe, siden hun kom til Danmark for 14 år siden som familiesammenføring. Hendes ægteskab fungerede ikke, og hun blev skilt fra sin mand og bor i dag alene sammen med sine fire børn. Hendes eksmand er rejst til Somaliland og har stiftet en ny familie. Hawo har ingen familie eller et større netværk her i landet, og heller ikke meget kontakt til danskere. På asylcentret i Kenya kunne hun ikke gå i skole eller tage en uddannelse, fordi hendes forældre ikke havde opholdstilladelse i landet. Hun gik dog på koranskole i asylcentret, hvor hun lærte koranen og at tale arabisk. Hawo har, mens hun har boet i Danmark, ikke fået nogen relevant uddannelse i forhold til at kunne søge et arbejde, som hun ønsker, men har arbejdet som rengøringsdame hos en dansk virksomhed i to år. Hun fortæller, hun blev fyret en dag med den begrundelse, at hun gerne ville holde ferie i julen. Hawo havde ikke holdt ferie i de to år, hun arbejdede i virksomheden. Andre ansatte i virksomheden holdt ferie, men hun havde ikke råd til at holde ferie og derfor arbejdede hun, mens de andre medarbejdere holdt ferie. Hawo ville gerne holde juleferie i 2011, men da hun fortalte det til chefen, blev han sur på hende og sagde, at hun

ikke måtte holde ferie, fordi han havde brug for hende i den travle tid. Hawo fortalte ham, at hun skulle rejse hjem til Somaliland, da hun ikke havde været ude at rejse, siden hun kom til Danmark. På denne baggrund blev hun fyret og har siden været ledig og deltaget i forskellige indsatser og aktivering. Hawo har erfaring med både beskæftigelsesindsats og at være på arbejdsmarkedet, og derfor kan hun bidrage med relevant viden.

Sara er født og opvokset i Sydsomalia og kom til Danmark i 2002 med sin familie. I dag er hun 20 år. Hun er ikke gift eller har børn og bor på et kollegium på Amager. Sara boede sammen med sine forældre i Århus, indtil hun flyttede hjemmefra til København i 2011. Hun flyttede til København for at komme væk fra sine forældre, som hun ikke har kontakt med, da de ville have, at hun skulle gifte sig med en somalier, hun ikke kendte. Hun er glad for at bo i København og har fået flere danske venner. Hun har hverken uddannelse eller arbejds erfaring, da hun har haft personlige problemer, som har forhindret hende i at tage en uddannelse. Mens hun har boet i København, har hun gennemført 9. klasse på VUC og deltaget i otte aktiveringstilbud og været i praktik flere forskellige steder. Hun har hvert sted arbejdet i tre måneder, men ingen af stederne har villet tilbyde hende et fast arbejde. Hun fortæller, at hun oplever, at arbejdsgiverne udnytter praktikanterne. Virksomhederne vil gerne have billig arbejdskraft, så de bestiller bare en ny praktikant hos jobcentret, hver gang 3 måneder er gået. Sara har forsøgt at klage over for nogle af de virksomheder, hvor hun har været i praktik, da de i starten lovede hende et fast arbejde, hvis hun var god til opgaverne. Hun har oplevet at få ros og god feedback fra lederen, men når de tre måneder var gået, ville de alligevel ikke ansatte hende. Sara fortæller, at hendes sagsbehandler er ret ligeglad med, hvad hun siger og ønsker. Så længe hun er ledig, skal hun bare opfylde reglerne, ellers får hun ikke understøttelse. Hendes sagsbehandler presser hende til at påbegynde en uddannelse, da hun er ung, men Sara er ikke glad for at læse, og vil hellere have et arbejde. Saras oplevelser med jobcenter og arbejdsgivere kan give et indblik i beskæftigelsesindsatsen i forhold til ledige dansk-somaliske kvinder.

Nuuro er født i Sydsomalia, men kom som otte-årig til Kenya, hvor hun boede, indtil hun kom til Danmark. Nuuro kom til Danmark i 1997 via familiesammenføring. Nuuro er i dag 45 år og bor sammen med sin mand og fire børn i Tingbjerg. Nuuro har ingen uddannelse, da hun fik børn i en tidlig alder og ikke har haft overskud til at tage en uddannelse. Nuuro har i Danmark arbejdet 10 år i en kantine, men hun mistede sit arbejde for fire år siden. Siden hun blev arbejdsløs, har jobcentret

krævet af hende, at hun skriver flere jobansøgninger om ugen. Nuuro mener, at det er meningsløst at skrive så mange ansøgninger, da hun alligevel ikke kan få et arbejde. Nuuro var glad for sit arbejde igennem de 10 år og fortæller, at hun vil være glad for at få et arbejde igen.

Nuuro vil også gerne tage en uddannelse, da hun har arbejdet som ufaglært, og det er vanskeligt at finde arbejde uden uddannelse. Nuuro vil gerne læse til pædagog og har søgt støtte i jobcenteret, men de vil ikke støtte hende økonomisk under uddannelse. Hendes sagsbehandler har fortalt hende, at hun tidligere har fået mulighed for at få hjælp til at tage en uddannelse, og derfor kan hun ikke få mere støtte til uddannelse. Nuuro kan ikke forstå, hvorfor hun ikke kan få uddannelsesstøtte af jobcenteret. Derudover har hun haft en konflikt med sin sagsbehandler, hvilket har ført til, at hun har fået en anden. Nuuros erfaringer giver et indblik i den beskæftigelsesindsats, der udføres over for de ledige kvinder.

Asha er 58 år og skilt fra sin mand. Hun har syv børn og bor sammen med de tre yngste i Værebros Parken i Gladsaxe. Asha har boet i Danmark i 23 år, og det har været svært for hende at finde et arbejde, selv om hun meget gerne vil arbejde. Hun har haft et arbejde som rengøringsdame i to år, hvilket hun var meget glad for. Asha arbejdede sammen med andre indvandrerkvinder med forskellig baggrund og fortæller, at hun havde et godt samarbejde med dem og var glad for samværet. Asha går i dag til aktivering og bliver sendt alle mulige steder hen, hvor hun skal arbejde med henblik på at få et nyt arbejde. Under aktivering har hun blandt andet arbejdet i en rengøringsvirksomhed, i 6 måneder med løntilskud og håbede på, at de ville ansætte hende. Men arbejdsgiveren ville ikke ansætte hende med begrundelsen, at man ikke ønskede at ansætte muslimske kvinder, som var tildækket. Asha ønsker at få et arbejde, men mener ikke jobcentret kan hjælpe hende. Hun er træt af at møde op til aktivering og mener, at det er spild af tid, fordi hun er blevet for gammel. Hun vil hellere blive hjemme og tage sig af sine børn og hjemmet. Asha forstår ikke, hvad meningen er med at gå til aktivering. Asha er utilfreds med beskæftigelsesindsatsen, og hendes erfaringer kan bruges som en del af specialets empiri.

Sadia er 40 år og født og opvokset i Sydsomalia. Hun kom til Danmark alene som asylsøger i 1993. Sadia bor sammen med sine fire børn på Nørrebro. Sadia har en gymnasial uddannelse fra hjemlandet og blev uddannet som kontorassistent på en handelsskole i Danmark. Sadia arbejder i sin fritid som integrationsmedarbejder og som rollemodel for somaliske kvinder, som står uden arbejde og uddannelse med henblik på, at kvinderne lærer dansk kultur og danske normer. Sadia har

arbejdet for kommunen i mange år som frivillig og under sin uddannelse. Siden hun blev uddannet, har hun ikke kunnet finde et arbejde. Hun fortæller, at når hun søger job, bliver hun ikke ansat, selv om hun vil acceptere et hvilket som helst arbejde. Sadia mener, at arbejdsgiverne ikke ser hende som en ressourceperson, som kan bruges til at løse arbejdsopgaver, da mange arbejdsgivere har fordomme over for somaliske kvinder. Sadia er blevet sendt i aktivering mange gange, men det har ikke ført til, at hun kommer i arbejde. Tværtimod bliver hun mere passiv og har mistet håbet om at finde et arbejde. Jobcentret sender hende i den ene aktivering efter den anden, og hun fortæller at hendes sagsbehandler ikke gør noget for at hjælpe hende til at komme i arbejde. Aktiveringen fastholder hende i passivitet, og hun har undervejs mistet motivationen og håbet om at komme videre. Sadia føler hun bliver presset af kommunen. Hvis hun ikke deltager i aktivering, bliver hun sanktioneret. Sadia er i tvivl, om hun nogensinde kommer på arbejdsmarkedet og vil derfor læse videre og tage en anden uddannelse. Sadia har kendskab til beskæftigelsesindsatsen både gennem sit frivillige arbejde i kommunen og via sine egne oplevelser som ledig i mange år. Hendes erfaringer kan bidrage til indsigt i kvindernes problemer i forhold til at komme på det danske arbejdsmarked.

4.10. Gennemførelse af interview

For at sikre, at jeg kunne gennemføre de forskellige interview på en tilstrækkeligt kvalificeret måde, har jeg under processen støttet mig til Kvale & Brinkmanns anbefalinger. Jeg har især været opmærksom på, hvordan forskeren sikrer, at interviewet bidrager med ny og relevant viden i forhold til den undersøgelse, forskeren gerne vil gennemføre. Som nævnt i det foregående afsnit har det været svært at gennemføre interviewene. Inden jeg tog kontakt med informanterne, havde jeg en formodning om, at det ikke ville blive svært at gennemføre interviews. Men det har været en besværlig proces, hvor de ledige dansk-somaliske kvinder både var ustrukturerede og ukoncentrerede og havde vanskeligt ved at holde fokus i forhold til at svare på mine spørgsmål om beskæftigelsesindsatsen. Efter at de fem interviews var gennemført, blev det nødvendigt at stille uddybende spørgsmål til enkelte informanter, og desuden har jeg haft nogle telefonsamtaler og et opfølgende møde med nogle af informanterne. To interviews foregik i lokalerne hos den somaliske kvindeforening, hvor kvinderne var i trygge rammer, og en havde selv ønsket, at interviewet skulle foregå på biblioteket i Høje Gladsaxe Kommune og to andre hjemme hos dem selv. De fem interviews havde varierende længde. De varede mellem 40 minutter og over en time, selv om jeg havde planlagt, at interviewenes varighed ikke skulle overskride en time. I overensstemmelse med Kvale & Brinkmanns anbefaling om gennemførelse af interview har jeg gjort mig overvejelser om

at udelade nogle spørgsmål, der kan virke personfølsomme og private og uden relevans for undersøgelsen. Jeg påbegyndte interviewene med overordnet at introducere kvinderne til interviewets og undersøgelsens formål. I den forbindelse var jeg omhyggelig med at tydeliggøre, at specialets formål ikke var at afdække eller rapportere personlige eller private problemer, men derimod handlede om at høre kvindernes egne oplevelser og erfaringer med arbejdsløshed og beskæftigelsesindsats. Jeg har fortalt informanterne om muligheden for anonymisering af interviewet, og da et flertal af informanterne har ønsket dette, har jeg i specialet efterlevet dette ønske. Derefter har jeg sendt specialet til nogle informanter for at få deres samtykke til, at jeg gengiver deres udsagn i specialet. Kvale & Brinkmann (2009:148) peger på, at interviewets første par minutter er altafgørende med hensyn til at få etableret en god kontakt mellem interviewer og informant. I begyndelsen af interviewet har jeg derfor valgt at stille nogle åbne spørgsmål og at lytte aktivt for at give tid og rum til, at informanten fik mulighed for at reflektere over mine spørgsmål. Jeg var opmærksom på min interaktion med informanterne og har forsøgt at sørge for at være lyttende og ikke tale hen over hovedet på dem.

4.11. Transskribering

Specialets empiri består af fem interviews, og det har været muligt at optage alle interviews med diktafon. Desuden har jeg været opmærksom på under interviewsituation at sikre, at informanternes udsagn ikke gik tabt eller blev glemt. Transskribering indebærer en abstraktion, hvor jeg har været opmærksom på, at det nonverbale sprog, stemmeleje, udtryk og gestikulering går tabt (Kvale & Brinkmann, 2009:200). Specialets interviews er foregået på både dansk, somalisk og andre sprog blandt andet engelsk og arabisk. Flere interviews er foregået på en blanding af flere sprog, hvilket efterfølgende har gjort det vanskeligt at gengive informanternes udsagn i en dansk kontekst uden at bearbejde dem.

Jeg har startet bearbejdningen af informanternes udsagn med at oversætte informanternes svar. I denne første proces har jeg forsøgt at oversætte interviewene så ordret som muligt og samtidig på en måde, så informanternes egne meninger og udsagn kommer tydeligt frem uden inddragelse af min egen forståelse eller tolkning. Alle transskriberinger har jeg selv udført, og det er sket umiddelbart efter, at interviewene var gennemført, for at huske de emotionelle og sociale aspekter af interviewsituationen og fastholde essensen af informanternes udsagn.

Transskriberingerne indeholder ikke udsagn, som er uden relevans for specialets formål. Sådanne udsagn, for eksempel af privat karakter, er blevet fravalgt under transskriberingen. Jeg har forsøgt at

gengive informanternes udsagn flydende og i den talesprogsform, de har anvendt under interviewene (Kvale & Brinkmann, 2009:210).

4.12. Analysestrategi 1

I forlængelse af det valgte fænomenologiske udgangspunkt, der ligger til grund for første del af analysen, vil jeg i det følgende beskrive, hvordan jeg vil anvende et fænomenologisk analytisk perspektiv i specialet. Den fænomenologiske analyse, som er empirisk loyal, vil jeg gennemføre i fem faser. Første fase: interviewene bliver læst igennem, så der er opnået en fornemmelse for helheden i teksten. Anden fase: de naturlige betydnings-enheder, som de er udtrykt af informanterne, bliver derefter bestemt og formuleret. Tredje fase: de centrale temaer i betydningsenhederne formuleres så enkelt som muligt. Fjerde fase: der stilles spørgsmål til betydningsenhederne i forhold til problemformuleringen. Femte fase: endelig bliver de væsentlige temaer knyttet sammen i deskriptive udsagn.

Den fænomenologiske analyse vil efterfølgende gennemgå en kategorisering med sigte på udvikling af begreber af anden orden (Kvale, 1997). Det er væsentligt at få informanternes subjektive opfattelse af beskæftigelsesindsatsen afdækket, da disse opfattelser er grundlag for at nå frem til en analyse, der fører frem til at besvare forskningsspørgsmålet. Jeg vil derfor forholde mig til informanternes livsverden og de erfaringer, de har fra mødet med beskæftigelsesindsatsen i Københavns Kommune. Samtidig er jeg opmærksom på den virkelighed, de lever i. At gå til sagen selv medfører, at jeg kan iagttage de fænomener, som kommer frem i informanternes udsagn og dermed undgå en forudindtaget holdning til deres oplevelser af beskæftigelsesindsatsen. Da jeg ikke deler informanternes livsverden, vil jeg forsøge at indtage en objektiv position i forhold til informanternes udsagn. Jeg er opmærksom på, at en undersøgelse med udgangspunkt i samme målgruppes problemstillinger foretaget andetsteds i Danmark kunne frembringe andre udsagn og holdninger til beskæftigelsesindsatsen. Desuden kan det være, at de informanter, som har været i beskæftigelsesindsatsen i lang tid, har oplevet en større påvirkning af deres livsverden.

Informanternes udsagn er selvfølgelig præget af, hvilken kontekst de befinder sig i, og jeg er opmærksom på dette.

I den fænomenologiske del af analysen vil jeg anvende en ren beskrivelse af informanternes udsagn, da jeg vil tage udgangspunkt i den indsamlede empiri. Informanternes udsagn vil jeg anvende til at skabe ensartede, anonymiserede observationer, som udgør datagrundlaget for den hermeneutiske del af fortolkningsanalysen. Erfaringsverdenen har i den fænomenologiske metode sine egne

gyldighedskriterier, og derfor er det muligt gennem informanternes udsagn at finde mening og ny viden om deres problemer.

Derudover vil jeg i dette afsnit tydeliggøre den metodiske fremgangsmåde, og dermed beskrive og give en illustration af, hvordan jeg er nået frem til viden ud fra transskriptionerne.

Som før nævnt har jeg transskriberet alle interview og har udvalgt de udsagn, som er relevante at anvende i analysen.

Analysedel 1 er som beskrevet i metodekapitlet en fænomenologisk analyse med udgangspunkt i åben kodning. I denne tilgang lægges der vægt på, at viden frembringes som en konstruktion af en anden grad og i form af iagttagelser af anden orden. Formålet med denne tilgang er, at jeg har et ønske om at nå frem til et åbent analysedesign i anvendelsen af specialets empiriske materiale (Kvale & Brinkmann, 2009). I relation til meningskondensering i forbindelse med interviewtransskriptioner har jeg taget udgangspunkt i Kvale & Brinkmann, som anbefaler fem forskellige tilgange i analysen¹⁷. Formålet med meningskondenseringen er at reducere kvalitative datamaterialer til kortfattede formuleringer (Ibid.: 219-220).

I relation til meningskondensering har jeg lavet et skema, efter at interviewene er blevet transskriberet. Disse skemaer har resulteret i, at jeg har uddraget tre relevante temaer fra de transskriberede interview. Et eksempel på et skema ses i bilag 5. Kolonnen til venstre indeholder naturlige enheder, og højre kolonne beskriver de centrale temaer, der fremkommer. Skemaet illustrerer den måde, som jeg har anvendt for at nå frem til meningskondenseringer. Ved at bruge meningskondenseringsfaserne i analysen af de transskriberede interviews har jeg fået mulighed for at nå frem til viden, som i fænomenologisk teori betegnes som 'konstruktioner af anden orden'. De kondenserede meninger kan ses som udsagn af anden orden, da jeg får viden gennem mine informanternes udsagn om de problemer, de oplever.

¹⁷ Ifølge Kvale & Brinkmann (2009) findes der forskellige former for metoder i forbindelse med interviewanalyser, for eksempel meningskondenseringer, meningskategorisering, narrativ meningsstrukturering, meningsfortolkning samt ad hoc-metoder til skabelse af mening.

Figuren nedenfor viser, hvordan jeg kommer frem til, at iagttagelser af iagttagelser er konstruktioner af anden orden.

Figur 4.

De ledige kvinders egne fortællinger om de problemer, der knytter sig til beskæftigelsesindsatsen, konstruktion i iagttagelser af 1. orden	Mine fortolkninger af de ledige kvinders fortællinger om deres problemstillinger, konstruktion af iagttagelser af 2. orden	Ny viden ud fra problemstillinger/fænomener som konstruktion af iagttagelser af 2. orden
--	--	--

Kapitel 5

Analysedel 1

Første analysedel tager udgangspunkt i at analysere informanternes fortællinger om deres erfaringer med og oplevelser af beskæftigelsesindsatsen samt deres opfattelser af, hvilke muligheder eller barrierer, der knytter sig til indsatsen. Hensigten med dette er at fremanalysere de problematikker, der knytter sig til indsatsen ud fra informanternes udtalelser. Derudover vil jeg anvende beskrivelser af informanternes udsagn om deres hverdagsliv i Danmark for at få et nuanceret et billede af de problemer, de oplever i forbindelse med ledighed samt deres tilknytning til det danske arbejdsmarked.

Jeg ser tre generelle temaer i kvindernes oplevelser, der er relevante i forhold til specialets problemformulering, og disse temaer bliver gennemgået i de næste tre afsnit.

5.1. Tema1: Oplevelser i mødet med beskæftigelsesindsatsen

De ledige dansk-somaliske kvinders udsagn viser, at de oplever flere forskellige problemer i deres hverdagsliv, der knytter sig til beskæftigelsesindsats og jobsøgninger.

De fleste har deltaget i aktiveringsindsatsen i årevis, uden at det har ført til fastansættelse.

Kvinderne udtrykker alle, at de har et stort ønske om at komme i arbejde eller påbegynde uddannelse, da de dermed kan blive selvforsørgende. For at afdække informanternes oplevelser vil jeg gengive udvalgte citater fra informanterne.

Hawo beskriver sine oplevelser af beskæftigelsesindsatsen og jobsøgninger:

”(...) Jeg har været arbejdsløs siden 2009 og kan ikke lide at have været arbejdsløs i så lang tid. Jeg kan godt lide arbejde og skriver flere jobansøgninger om ugen. Dels vil jeg have et arbejde, og dels kræver min sagsbehandler, at jeg skal skrive mange ansøgninger. Jeg mener ikke, at det hjælper at skrive mange ansøgninger, da jeg får afslag hver gang. Nogle gange får jeg slet ingen tilbagemelding på mine jobansøgninger fra arbejdsgiverne, hverken om de er interesseret eller ej. Jeg møder op til aktiveringsindsatsen kl. 8.00 hver dag, og jeg synes ikke, at jeg laver noget relevant i forhold til at komme i arbejde. Når jeg kommer til aktiveringsstedet, sidder jeg bare der og drikker kaffe med de andre ledige.” (Hawo).

Hawos oplevelser går igen i de fleste af kvindernes fortællinger. Hawo fortæller også, at hun taler rimeligt dansk, men mener ikke, at det er nok at kunne tale dansk, når man skal søge arbejde, da der også kræves en uddannelse. Hun oplever, at hendes sagsbehandler ikke vil hjælpe hende med at finde et arbejde eller en uddannelse, da sagsbehandleren er mere fokuseret på, at Hawo skal deltage i praktik eller jobtræning, som ikke giver arbejde. Det ses af Hawos udsagn, at hun betragter aktiveringen som spild af tid, og at den ikke giver hende håb om at komme i arbejde eller tilbyder hende relevante aktiviteter i forhold til at komme i beskæftigelse. Hawo siger om sine muligheder for at komme i beskæftigelse gennem aktiveringsindsatsen:

”(...) Efter min mening er det spild af tid at komme til dette aktiveringssted. Jeg mener ikke, at deltagelse i beskæftigelsesindsatsaktivering kan skaffe mig et arbejde, men deltager i aktivering pga., at kommunen ikke skal stoppe deres ydelser. Jeg er blevet sendt ud i meningsløs aktivering mange gange, blandt andet var jeg sammen med misbrugere og ældregrupper, hvor vi skulle lære, hvordan vi kom i arbejde. Jeg oplever, at min sagsbehandler ikke vil hjælpe mig med at finde et

arbejde eller en uddannelse, da min sagsbehandler er mere fokuseret på, at jeg skal deltage i praktik eller jobtræning, som ikke giver arbejde.” (Hawo).

Ovenstående viser, at hun oplever at blive sendt i meningsløs aktivering, og at hun føler sig fejlplaceret blandt narkomaner og ældre i forhold til aktiveringstilbud.

Hawo føler, at sagsbehandleren ikke lytter til hende og hendes ønsker, når hun søger hjælp eller fremsætter ønsker for aktiveringens indhold. Handleplanen har til formål at fremme etniske minoriteters integration og sikre, at de kommer i beskæftigelse og uddannelse. De ledige kvinder oplever i mødet med beskæftigelsesindsatsen ikke disse muligheder. Derimod er der overensstemmelse mellem kvindernes udsagn og nogle forskningsundersøgelser, blandt andet Christensen & Andersen (2006), som påpeger, at det er en myte, når ’husmodermentaliteten’ anføres som en af årsagerne til den højere arbejdsløshed blandt indvandrerkvinder fra ikke-vestlige lande.

Det indsamlede empiriske materialer om ledige dansk-somaliske kvinder viser, at de har en høj arbejdsmoral og er villige til at arbejde. Der ses også, at en årsag til deres manglende jobmuligheder kan være deres manglende kvalifikationer, da de fleste af kvinderne ikke har en formel uddannelse i Danmark. Deres baggrund som første generationsindvandrere gør det svært for dem at få job, som det også påpeges af forskere (Christensen & Andersen, 2006:13). De dansk-somaliske kvinder oplever, at ingen af de praktik- eller jobtræningssteder, hvor de kommer i jobtræning, vil ansætte dem i faste job efter praktikperiodens udløb. Sara udtrykker, at hun mener, at arbejdsgiverne udnytter praktikanterne som billig arbejdskraft uden reel interesse i at fastsætte dem. De gennemførte interviews viser, at loven tilsyneladende ikke har den ønskede effekt overfor de ledige somaliske kvinder.

Kvindernes udsagn tyder på, at sagsbehandlerne ikke tager hensyn til kvindernes egne ønsker og drømme. I stedet udsættes de for et pres og pålægges at deltage i aktiveringsindsatsen. De interviewede kvinder har givet udtryk for, at de har en drøm om at arbejde og ønsker at være selvforsørgende og uafhængige af sociale ydelser. Flere af informanterne ser dog målet om at opnå et arbejdsliv som uopnåeligt, men de forsøger at udholde deres situation for at sikre, at deres børn får en fremtid og et bedre liv i Danmark, end de selv får mulighed for at opnå. Empirien viser, at nogle af kvinderne er enlige forsørgere. Efter de er blevet skilt fra deres ægtefæller, vælger kvinderne at blive boende i Danmark på grund af deres børn, hvorimod mændene ofte rejser til et andet land.

Det indsamlede interviewmateriale tyder på, at kvinderne oplever mødet med sagsbehandlere som upersonligt og styret af stramme regler for at kunne opnå offentlige ydelser, hvilket også er i overensstemmelse med den tidligere omtalte finske undersøgelse (Smeds, 2013).

Det er paradoksalt, at informanterne oplever, at beskæftigelsesindsatsen fastholder dem i deres vanskelige situation, da indsatsen jo burde opleves som gavnlig, i og med at målet er at skaffe dem arbejde. Kvindernes udsagn viser, at de oplever, at der stilles høje krav til deres deltagelse i beskæftigelsesindsatsen, men kvinderne oplever manglende rummelighed og fleksibilitet i forhold til deres ønsker. Kvinderne har en fælles oplevelse af manglende inddragelse og anerkendelse som enkeltindivider i mødet med de socialarbejdere, når det gælder deres problemstillinger og egne ønsker og behov i forhold til at komme i arbejde. Sara siger:

” (...) Jeg fortalte til min sagsbehandler, at jeg gerne ville have et arbejde, men hun er ret ligeglad med, hvad jeg siger og ønsker eller vil med mit liv. Så længe er jeg ledig og ikke går på skole, så skal jeg bare gøre, hvad min sagsbehandler siger, fortæller hun mig. Jeg har pligt til at søge et arbejde og aktivere mit CV. Jeg har taget flere forskellige jobtræningstilbud, men det er ikke lykkedes at få et arbejde endnu. ” (Sara).

Sara møder op til aktiveringstilbuddene for at undgå sanktionering, men oplever, at de tilbud, hun får, ikke fører til fast arbejde. Hun mener, det skyldes, at arbejdsgiverne kun ser hende som billig arbejdskraft uden en reel interesse i at ansætte hende. Hun forsøger at følge de regler, der er for aktivering, da hun er nødt til det. Hun har ikke særlige krav til det arbejde, hun håber på at få. Sara oplever, at hendes ønske om at få et arbejde ikke respekteres, da hendes sagsbehandler hellere vil tilbyde hende uddannelsesstøtte.

Nuuro fortæller, at hun vil være glad for at få et arbejde. Siden hun blev arbejdsløs, har jobcentret krævet af hende, at hun skriver mange jobansøgninger. Nuuro mener, at det er meningsløst at skrive så mange ansøgninger hver uge. Hun mener ikke, at aktivering hjælper hende til at få arbejde:

” (...) Jeg har gået i aktivering i flere år og har deltaget i praktik, jobtræning, sprogkursus og mange andre kurser, som kaldes aktivering. Jeg er blevet sendt til ligegyldig aktivering, som jeg fik en depression af at gå til, da jeg ved, at det at gå til aktivering ikke giver mig et arbejde.” (Nuuro).

Nuuro vil gerne tage en uddannelse, men kan ikke få dette bevilget, hvilket har givet en konflikt mellem hende og hendes tidligere sagsbehandler. Hun har nu fået en anden. Nuuro fortæller, at hun mangler sprogfærdigheder. Hun har flere gange udtrykt ønske om at få tolkebistand, men dette har hendes sagsbehandler nægtet med den begrundelse, at hun har været så mange år i Danmark, at hun må kunne klare sig uden tolk. Den lange ledighedsperiode har ført til, at Nuuro er blevet depressiv og opgivende:

” (...) Ja, jeg har oplevet længerevarende arbejdsløshed og mangler initiativ og er nedtrykt, hvilket øger min depression.”(Nuuro).

Nuuro møder op i aktivering for at undgå sanktionering, men mener ikke, at aktivering kan hjælpe hende til at komme i arbejde:

” (...) Jeg kommer hver gang til aktivering, hvor jeg skal sidde hele dagen og drikke kaffe og spise usund mad.”

Hun fortæller videre, at hun er blevet overvægtig på grund af deltagelse i aktivering, hvilket er et yderligere problem for hende i forhold til at komme i arbejde:

” (...) At jeg møder op til aktivering har gjort, at jeg er overvægtig i dag. Jeg er meget overvægtig nu, og det er et stort problem at være overvægtig i forhold til at få arbejde.”

Nuuro siger om barrierer i indsatsen, at hendes sagsbehandler ikke lytter til hende:

”(...) Jeg har flere gange forsøgt at fortælle om min situation til min sagsbehandler, men hun lytter ikke til mig.”

Nuuros fortælling giver et billede af hendes problem, hvor hun ikke ser mulighed i indsatsen, men derimod oplever den som skadelig for hendes helbred.

Asha giver udtryk for, at det er svært for hende at finde et arbejde, selvom hun meget gerne vil arbejde. Asha har kun haft arbejde i to år, mens hun har boet i Danmark. Hun var meget glad for sit arbejde som rengøringsdame og samarbejdet med de andre kvinder og drømmer stadig om at komme i arbejde igen. Under aktivering har hun arbejdet i en rengøringsvirksomhed, hvor hun arbejdede i 6 måneder med løntilskud og håbede på, at de ville ansætte hende. Asha ønsker at få et arbejde, men jobcentret kan ikke hjælpe hende. Hun er træt af at møde op til aktivering og mener, at det er spild af tid, fordi hun nu er blevet for gammel til at arbejde, så det var bedre, hvis hun kunne

blive hjemme og tage sig af sine børn og hjemmet. Den jobtræning og aktivering, som hun sendes ud til, betragter hun som meningsløs.

” (...) Jobcentret kan ikke skaffe et arbejde til mig, og jeg kommer bare i aktivering for at få tiden til at gå, men jeg kunne bruge den tid til noget andet og mere meningsfuldt. Jeg bliver sendt ud i mange forskellige slags jobtræning. De fleste af dem giver ingen mening for mig i forhold til at komme i arbejde.” (Asha).

Asha fortæller ligeledes, at hendes sagsbehandlere ikke kan hjælpe hende. Hun oplever jævnligt skift af sagsbehandlere, hvilket gør det svært for hende at kommunikere:

” (...) Det er ikke så tit, jeg ser min sagsbehandler, og jeg kender hende heller ikke så godt, fordi jeg får en ny sagsbehandler hver 6. måned. Det er meget forvirrende for mig.” (Asha).

Asha ønsker en fast sagsbehandler, men har fået oplyst, at dette ikke er muligt, da sagsbehandlerne jævnligt udskiftes, for at der ikke skal opstå for tætte relationer.

Sadia har tidligere haft arbejde og været glad for det, men måtte stoppe pga. fysiske problemer:

” (...) Jeg arbejdede på et hotel en række år og var glad for mit arbejde, men det var hårdt for mig at arbejde på hotellet, da jeg havde mange fysisk krævende opgaver. Jeg stoppede derfor og tog en kontoruddannelse.” (Sadia).

I sin fritid har hun arbejdet som integrationsmedarbejder og som rollemodel for somaliske kvinder, som står uden arbejde og uddannelse med henblik på, at kvinderne lærer dansk kultur og danske normer. Dette har dog ikke kunnet give hende arbejde efter endt uddannelse, som hun havde håbet på:

” (...) Jeg har arbejdet for kommunen i mange år, først arbejdede jeg som frivillig under min uddannelse, og også da jeg var færdiguddannet, men jeg fik ikke arbejde igennem mit frivillige arbejde, som jeg havde håbet på. ” (Sadia).

Sadia fortæller, at hun er blevet sendt i aktivering mange gange, men hun mener ikke, at aktivering gavner hende. Tværtimod bliver hun mere passiv og opgiver håbet om at finde arbejde. Jobcentret sender hende i den ene aktivering efter den anden, og hendes sagsbehandler gør ikke noget for at

hjælpe hende til at komme i arbejde. Sadia deltager i aktiveringen for ikke at blive sanktioneret. Sadia siger om mulighederne for at komme i beskæftigelse:

” (...) Jeg opgiver ikke håbet om at skabe et arbejdsliv i Danmark og søger fortsat et arbejde, da jeg gerne vil blive selvforsørgende igen.” (Sadia).

Desuden ser hun det som en mulighed, at kommunen ansætter hende, grundet det frivillige arbejde, hun har udført i mange år, så kommunen kender hende godt. Derudover stiller hun ikke specifikke krav til det arbejde, hun søger efter. Det vigtigste for hende er at komme i arbejde igen. Sadia mener, at beskæftigelsesindsatsen presser kvinderne, og gennem sit frivillige integrationsarbejde har hun oplevet mange kvinder, der bliver syge. På den baggrund ser hun truslen om sanktionering som hæmmende i forhold til at komme i arbejde:

”(...) Efter min mening hjælper det ikke at sanktionere kvinder, der ikke deltager i aktivering, da aktivering er meningsløs for dem.” (Sadia).

Sadia har også oplevet, at nogle arbejdsgivere har fordomme over for de dansk-somaliske kvinder. Kvinderne oplever, når de søger arbejde, at de bliver kritiseret for både deres manglende uddannelse og påklædning, og ofte bliver de afvist alene pga. deres tøj.

” (...) Jeg ser det som et stort problem for dem at finde arbejde pga. deres baggrund. Det er svært for dem at blive anerkendt, som de er, når de søger et arbejde hos arbejdsgiverne. ” (Sadia).

Kvinderne påpeger, at deltagelse i beskæftigelsesindsatsen fastholder dem i en uønsket situation, da de ikke ser andre muligheder end aktivering for at skaffe sig arbejde eller forsørge sig selv og familien. Den manglende handlefrihed, som kvinderne oplever i forbindelse med at deltage i aktivering, kan forklares med, at kvinderne står over for nogle udfordringer i forhold til at blive integreret på det danske arbejdsmarked, hvor den nuværende beskæftigelsesindsats ikke kan hjælpe dem. Kvinderne trives ikke i deres fastlåste situation, men forsøger at leve op til de krav og forventninger, som stilles til aktive jobsøgende. Blandt andet peger Nuuros udsagn på, at hun ikke trives som arbejdsløs eller ved at deltage i beskæftigelsesindsatsen, som gør hende deprimeret.

Desuden ses, at nogle af informanterne oplever, at deltagelse i beskæftigelsesindsatsen medfører en række personlige konsekvenser i form af helbredsproblemer og nedvurdering af deres personlige evner. Derudover oplever de, at deres sagsbehandlere ikke lytter til dem, at de ingen indflydelse har på deres situation som arbejdsløse, og at de har en passiv rolle i denne kontekst, hvor de skal opfylde en masse krav.

Alle informanterne mener, at det er meningsløst at møde frem i aktivering hver dag, og at det kan være med til at svække deres motivation og håbet om at komme ud på arbejdsmarkedet. Kvindernes oplevelser af beskæftigelsesindsatsen viser, at beskæftigelsesindsatsen ikke giver dem arbejde, men derimod besværliggør deres liv.

5.2. Tema 2: Muligheder og barrierer i indsatsen

Temaet for dette afsnit er at se på de muligheder og barrierer i den kommunale beskæftigelsesindsats, som informanterne oplever i forhold til at komme på arbejdsmarkedet. Kvindernes udsagn i afsnittet herover peger på, at kvinderne ikke kan se fordelene ved at deltage i beskæftigelsesindsatsen, da den ikke giver mulighed for at komme i arbejde. Flere informanters udsagn påpeger, at de har oplevet, at deres sagsbehandlere i jobcentrene er ligeglade med dem, og at sagsbehandlere ikke er interesserede i at lytte til kvindernes individuelle problemer i forbindelse med arbejde eller uddannelse. Dette tema bidrager til at besvare det andet spørgsmål i specialets problemformulering, der drejer sig om kvindernes oplevelse af muligheder og barrierer i forhold til den kommunale beskæftigelsesindsats. Først påvises ud fra informanterne udsagn, at de ikke forstår, hvad meningen er med indsatsen, og derefter vil afsnittet uddybe dette tema.

” (...) Jobcentret kan ikke skaffe et arbejde til mig, og jeg kommer bare i aktivering for at få tiden til at gå, men jeg kunne bruge den tid til noget andet og mere meningsfuldt. Jeg bliver sendt ud i mange forskellige slags jobtræning. De fleste af dem giver ingen mening for mig i forhold til at komme i arbejde.” (Asha).

Ovenstående citat viser, at Asha føler sig fastholdt i aktivering, som hun mener, svækker hendes motivation til at komme i beskæftigelse. Lovgivningen på området siger, at ledige borgere skal sikres aktiv deltagelse i samfundet. De interviewede kvinder oplever både personlige og samfundsmæssige barrierer. Disse barrierer skyldes, at kvinderne i deres møde med jobcentre og

sagsbehandler oplever, at der ikke tages højde for deres individuelle ønsker i relation til deres fremtid, men at de udelukkende betragtes ud fra deres manglende kvalifikationer og baggrund.

” (...) Efter min mening er det spild af tid at komme til dette aktiveringssted. Jeg mener ikke, at deltagelse i aktivering kan skaffe mig et arbejde, men deltager i aktivering pga., at kommunen ikke skal stoppe deres ydelser. Jeg er blevet sendt ud i meningsløs aktivering mange gange, blandt andet var jeg sammen med misbrugere og ældregrupper, hvor vi skulle lære, hvordan vi kom i arbejde.”
(Asha).

Ovenstående citat understreger, at Asha er forvirret omkring samarbejdet mellem hende og hendes sagsbehandler. Desuden føler hun ikke, at hun bliver hørt eller taget alvorligt. Årsagen til dette kan være, at sagsbehandlere i jobcentre vælger at anvende den standardiserede beskæftigelsesindsats efter lovgivningen.

De indsamlede data viser, at informanterne stort set kun ser barrierer i forbindelse med den nuværende indsats. De udpeger en række barrierer, som de mener, knytter sig til indsatsen. De barrierer, de oplever i deres dagligdag, fremgår af afsnittet herunder.

” (...) Jeg vil gerne tabe mig og få et arbejde, det er mit største ønske. Jeg har forsøgt flere gange at fortælle om min situation til min sagsbehandler, men hun lytter ikke til mig.” (Nuuro).

” (...) Jeg er ikke medlem af en a-kasse, og hvis jeg ikke kommer til aktivering, så får jeg ikke kontanthjælp. De er ligeglade med, hvad årsagen er til, at jeg ikke dukker op. Jeg fik en advarsel, da et af mine børn var syg i to dage. Jeg fik at vide, at jeg kan holde fri en dag og ikke mere.”
(Asha).

De interviewede kvinders udtalelser viser, at de er bevidste om, at modtagelse af offentlige ydelser hænger sammen med pligten til at overholde de regler og love, der gør sig gældende på indsatsområdet, da de ved, at de ikke har andre muligheder for at opnå et forsørgelsesgrundlag. De mener ikke, at jobcentre kan hjælpe dem til at få arbejde, men på den anden side er de bange for at blive sanktioneret, hvis de ikke deltager aktivt i aktiveringen.

Beskæftigelseslovens grundlag er, at ret og pligt er to sider af samme sag. Informanterne har pligt til at søge et arbejde, men jobcentre og sagsbehandlere har pligt til at hjælpe ledige i form af at bevilge ydelser og hjælpe dem med at finde arbejde. Samtidig er sagsbehandlere forpligtiget til at sanktionere ledige, hvis de ikke lever op til beskæftigelseslovgivningens krav. Dette forhold kan

være en del af forklaringen på, at de ledige kvinder oplever at være i en negativ situation på baggrund af den måde, beskæftigelsesindsatsen tilrettelægges på. De reflekterer ikke over og stiller ikke spørgsmålstejn ved, hvorfor de oplever disse barrierer, men derimod indordner de sig og forsøger at tilpasse sig indsatsen:

” (...) Jeg har igennem mit integrationsarbejde oplevet, at kommunen ikke kan hjælpe mig med at komme i arbejde, og aktiveringen hjælper slet ikke til, at jeg bliver selvforsørgende. Mange somaliske kvinder, jeg møder, bliver presset af kommunen. Hvis de ikke deltager i aktivering, bliver de sanktioneret, og jeg har set konsekvenserne af dette pres. Nogle kvinder bliver syge og bliver kort- eller langtidssygemeldt. Efter min mening hjælper det ikke at sanktionere kvinder, der ikke deltager i aktivering, da aktivering er meningsløs for dem.”(Sadia).

Sadia siger videre:

” (...) Min sagsbehandler har presset mig for at gå i gang med en uddannelse, da jeg er ung, men jeg er ikke glad for at læse, og derfor vil jeg hellere arbejde. Jeg har møde med min sagsbehandler hver 3. måned, hvor vi snakker om, hvordan jeg kommer i arbejde. Jeg har tit fortalt min sagsbehandler om min interesse for at arbejde, men ikke uddannelse. Det virker, som om min sagsbehandler ikke lytter eller er ret lige glad med, hvad jeg mener. ” (Sara).

Sara beskriver sine muligheder således:

” (...) Jeg har pligt til at søge et arbejde og aktivere mit CV og har taget flere forskellige jobtræningstilbud, men det er ikke lykkedes at få et arbejde endnu. ” (Sara).

De ovenstående citater viser, at kvinderne gennem beskæftigelsesindsatsen oplever pres, hvilket efterfølgende for nogle af informanterne medfører sygdom og stress.

Desuden har informanterne givet udtryk for, at de har oplevet svækkelse af deres motivation og tro på at finde arbejde. Dermed er deres deltagelse i beskæftigelsesindsatsen kun motiveret af, at de ikke ønsker at blive økonomisk sanktioneret. På den anden side viser informanternes udsagn, at de har en stærk arbejdsmoral, da de vil arbejde og komme ud af beskæftigelsesindsatsen og ledigheden.

5.3. Tema 3: Oplevelse af diskrimination ift. jobsøgning

Informanterne har ifølge deres udsagn oplevet forskellige former for diskrimination i forbindelse med beskæftigelsesindsatsen og deres jobsøgning. Derfor er det væsentligt at se på, hvilke former for diskrimination de oplever og i hvilke sammenhænge, de bliver udsat for diskriminering.

Begrebet diskrimination kan optræde i flere forskellige sammenhænge både direkte og indirekte, derfor vil jeg se på, hvor informanterne selv mener, at de oplever diskrimination i deres hverdag.

I det følgende vil jeg igennem informanternes udsagn afdække, om de oplever en form for diskrimination ud fra deres etniske baggrund i forbindelse med deres jobsøgning. De interviewede kvinder har generelt udtrykt, at de oplever diskrimination. Informanterne har en klar opfattelse af, at de danske virksomheder foretager en fravælgelse af dem på grund af deres baggrund.

Informanterne oplever, at danske virksomheder hellere vil ansætte andre etniske minoritetsgrupper end de dansk-somaliske kvinder. Årsagen til virksomhederne fravalg kan være, at de dansk-somaliske kvinders påklædning og kulturelle baggrund adskiller sig markant fra andre grupper i samfundet.

” (...) Jeg vil meget gerne tage tilbage til mit hjemland, men i Danmark kan jeg leve i fred, og mine børn kan gå i skole, det betyder meget, men det er ikke nemt at leve i et land, hvor ingen regner en for noget. ” (Hawo).

Hawo fortæller, at hun har oplevet diskrimination på baggrund af sin religion og påklædning. Hun fortæller om sine oplevelser med at bære Jalabeeb (tørklæde) i forhold til at søge et arbejde i det danske samfund. På et tidspunkt havde hun søgt et arbejde, og efterfølgende var hun blevet indkaldt til samtale, men arbejdsgiveren ikke ville ansætte hende på grund af hendes beklædning:

” (...) Da jeg kom til samtalen, ville de ikke snakke med mig pga. min påklædning, Jalabeeb. De sagde, der var fejl i ansøgningen, og de kunne ikke ansætte mig som rengøringsdame i deres virksomhed.” (Hawo).

Hawo er flere gange i forbindelse med jobsøgning blevet spurgt, om hun bærer bukser, tørklæde eller Jalabeeb. På et andet tidspunkt søgte hun arbejde på et plejehjem, hvor hun fik afslag grundet påklædning:

” (...) Jeg søgte også en stilling på et plejehjem, de ringede til mig og spurgte mig, om jeg havde Jalabeeb på, jeg sagde ja. De fortalte, at de ikke var interesserede i at ansætte mig alligevel.”(Hawo).

Hawo fortæller videre, at hun har haft tørklæde - Jalabeeb - på, siden hun var lille, og at det er en del af hendes identitet:

” (...) Jeg kan ikke bare tage det af for at få et arbejde. ”

Hun har altid Jalabeeb på, når hun er uden for lejligheden, og vil ikke tage sin Jalabeeb af, fordi hun skal til jobsamtale. Hun hører ofte i medier og debatter, hvor dårlige somaliere er til at blive integreret i det danske samfund, og mener, at den dårlige omtale skader somaliere, og at det ville hjælpe, hvis somaliere fik bedre hjælp. Hun har oplevet at komme til en jobsamtale på endnu et plejehjem sammen med jobkonsulenten, hvor lederen af plejehjemmet sagde, at hun ikke havde forventet, at Hawo var tildækket. Lederen mente, at det kunne udgøre en risiko for beboerne.

(...) Lederen sagde igen, du har meget tøj på, og alt det her tøj kan indeholde bakterier, som kan være farlige for beboerne på plejehjemmet. ” (Hawo).

Det gjorde hende vred, da hun er meget renlig, og hun fik afslag et par dage senere. Hawo fortæller også, at hun ikke vil have et arbejde, der kræver, hun tager sin hovedbeklædning af, ligesom hun ikke ønsker at arbejde med svinekød eller alkohol.

Dette citat viser, at hun vælger at fastholde sin påklædning, selvom hun er blevet afvist flere gange. Derudover har hun nogle forholdsregler i forhold til arbejdsopgaver:

” (...) Lederen fortalte mig, at han ikke kan lide måden, som muslimske indvandrerkvinder arbejder på, de er ikke loyale over for ham, og han kan ikke stole på dem. Lederen mente, at muslimske indvandrerkvinder ikke havde arbejdsidentitet nok til at udføre arbejdsopgaven effektivt. Han kunne heller ikke lide min påklædning. Derfor foretrak han at ansætte nogle kinesiske eller thailandske kvinder i stedet. Jeg var ked af at høre det og fortalte det til min sagsbehandler og

jobkonsulent, men de kunne ikke gøre noget ved det. Jeg ønskede at fortsætte med arbejdet, men føler, jeg blev diskrimineret af min arbejdsgiver.” (Hawo).

Det samlede indtryk af informanternes udsagn er, at kvinderne oplever en form for diskrimination i forbindelse med deres jobsøgning, da de føler sig fravalgt. Under min analyse har jeg lagt vægt på informanternes erfaringer og oplevelser i forhold til beskæftigelsesindsatsen, men jeg er kommet frem til, at informanterne også oplever forskellige problemer i forhold til deres religion som ”muslimer”, hvilket ses som et problem og som noget negativt i forhold til at komme på det danske arbejdsmarked. Sara og Sadia giver udtryk for, at det er en fordel i forhold til jobsamtaler, at de ikke bærer tørklæde og kommer til samtale i bukser og bluser. De har ikke oplevet diskrimination i Danmark, udover at de ikke kan få arbejde. Asha fortæller om sine oplevelser i forbindelse med en arbejdsgiver, der fortalte hende, at han ikke kunne lide måden, som muslimske indvandrerkvinder arbejder på. Han så dem heller ikke som en værdifuld arbejdskraft, sammenlignet med andre indvandrerkvinder. Dette gjorde hende ked af det, og efterfølgende forsøgte hun at klage og fortalte om denne oplevelse til sin sagsbehandler og jobkonsulent, men de kunne ikke gøre noget ved dette. På denne baggrund føler hun, at hun blev udsat for diskrimination, da hun gerne ville have haft arbejdet.

Asha vil gerne flytte tilbage til Somalia i fremtiden, for hun kan ikke se nogen fremtidsmuligheder i Danmark. Nuuro siger, at hun kender flere somaliere, der er flyttet tilbage til Somalia og har fået et bedre liv end i Danmark, men hun tør ikke, da der stadig er store problemer med borgerkrig, og hun har sine børn boende i Danmark. Informanterne italesætter de diskriminationsbarrierer, som de oplever i relation til deres jobsøgning samt hverdagsdiskrimination. Informanternes udsagn peger på, at der opleves diskrimination i forbindelse med beskæftigelsesindsatsens aktiveringstilbud og jobtræning hos virksomheder, hvor de får afslag gang på gang, når de søger arbejde. Både Asha, Nuuro og Hawo oplever i forbindelse med deres påklædning, at de bliver fravalgt grundet deres kulturelle og religiøse baggrund. De tre nævnte informanter er altså klar over, at de udsætter sig for diskrimination i forbindelse med jobsøgning og jobtræning, men de vil ikke opgive deres traditionelle påklædning for at få arbejde i Danmark.

Derudover udsættes informanterne for indirekte diskrimination i forbindelse med mødet med deres sagsbehandlere. Informanterne føler i forbindelse med jobcentrene, at de ikke bliver hørt og mener, at dette blandt andet kan relateres til deres baggrund. Ovenstående viser, at de ledige kvinder

oplever forskellige former for hverdagsdiskrimination. Tre af de interviewede kvinder har i høj grad givet udtryk for, at arbejdsgivere fravælger dem på grund af deres etniske baggrund og traditionelle klædedragt. Selv om kvinderne er opmærksomme herpå, er det svært for dem at tilvælge dansk kultur frem for somalisk. De barrierer, som kvinderne oplever, fører for nogle af dem til et ønske om at rejse tilbage til Somalia, da de mener, at deres liv dér ville være bedre end i Danmark, da de vil opleve større anerkendelse i Somalia.

Det empiriske materiale viser, at de ledige kvinder ikke oplever beskæftigelsesindsatsen som brugbar i forhold til at komme på arbejdsmarkedet. I forbindelse med mine interviews har jeg foretaget et empirisk interview ved gennemførelse af supplerende interview med en frivillig socialarbejder, som har et godt kendskab til somaliske kvinder (Lise). Interviewet er gennemført med Lise, der er uddannet sygeplejerske og arbejder som frivillig integrationsmedarbejder i Københavns Kommune. Lise arbejder som rådgiver og hjælper kvinder med jobsøgning, breve, danskundervisning og generelle spørgsmål om samfundet og regler. Jeg inddrager Lises udsagn for at opnå et dybere og mere nuanceret billede af informanternes problemer. Ifølge Lise er nogle af de somaliske kvinder ressourcestærke og vil gerne arbejde eller tage en uddannelse, men det er svært for dem, da de ikke har de kvalifikationer, der kræves for at få arbejde eller påbegynde uddannelse i Danmark. Den manglende uddannelse og arbejdserfaring betyder, at kvinderne ingen viden har om arbejdsmarkedet og derfor ofte udtrykker, at de bare vil arbejde. Flere af dem er alene med mange børn og har begrænsede netværk, hvorfor Lise ser det som svært for dem at kunne passe et almindeligt arbejde.

I relation til analyse 1 dannes nogle begreber gennem kvindernes udsagn, som leder mig til begreber af anden orden, der kan sættes i relation til specialets problemformulering og anvendes i en mere omfattende fortolkning og teoretisk analyse. De indsamlede data viser, at mulighederne for at komme på arbejdsmarkedet er begrænsede, da kvinderne opfatter, at de fravælges til job grundet deres påklædning og manglende kvalifikationer. De ledige kvinder opfatter, at arbejdsgiverne ser dem som en ringe arbejdskraft i forhold til andre etniske grupper. Der kan stilles flere relevante spørgsmål til empirien, som kan sættes ind i en større samfundsmæssig og teoretisk forståelse. Ud fra de foreløbige resultater, viser det sig, at beskæftigelsesindsats og aktivering ikke bringer kvinderne tættere på arbejdsmarkedet.

5.4. Delkonklusion til analyse 1

I relation til den gennemførte første del af analysen, opsummeres i dette afsnit. Analysen viser i forlængelse af de ledige kvinders oplevelser og erfaringer med beskæftigelsesindsatsen, at denne ikke er gavnlig eller motiverende for dem. Derudover oplever ledige kvinder, at de har begrænsninger med hensyn til sprogkundskaber og kvalifikationer, når de søger et arbejde. De ledige kvinders udsagn viser, at de kun deltager i beskæftigelsesindsats for at få de offentlige ydelser.

Samlet set giver informanternes oplevelser et billede af, at de ikke får hjælp til at finde arbejde. De ledige kvinders oplevelser giver indtryk af, at de ser deltagelse i beskæftigelsesindsatsen som barrierer, da de har pligt til at deltage i aktivering hver dag. Ovenstående analyse tegner et billede af, at de ledige kvinder overholder de pligter og regler, der gælder ved deltagelse i beskæftigelsesindsatsen.

Oplevelser af den nuværende beskæftigelsesindsats

Den gennemgående første analyse viser, at de ledige kvinder føler sig udsat for diskrimination, når de søger et arbejde; de er dermed udstødt i forhold til at komme ind på arbejdsmarkedet.

Informanterne beretter om, at de føler sig fastholdt i en situation, hvor de mødes med kravet om at skrive mange jobansøgninger og deltage i diverse aktiviteter, uden at dette gavner dem i forhold til at komme i beskæftigelse i det danske samfund.

Informanterne giver udtryk for, at de gerne vil have arbejde for at blive selvforsørgende.

Derudover giver de udtryk for, at de ikke foretrækker at være hjemmegående frem for at komme på arbejdsmarkedet, da de ser det som normalt at have arbejde eller tage uddannelse for at opnå anerkendelse. Det empiriske materiale viser, at informanterne har et ønske om at få arbejde i det danske samfund. Det fremgår, at beskæftigelsesindsatsen ikke kan hjælpe dem til at komme i arbejde på trods af flere aktiveringsforløb og deltagelse i aktiveringstilbud. De fleste ser positivt på at uddanne sig, og deres syn på uddannelse giver et billede af, at de gerne vil have et arbejde.

De ledige kvinders udsagn viser, at de ønsker at blive i Danmark, hvilket de ofte begrundes med, at de gerne ser, at deres børn bliver og tager uddannelse her. Informanterne ønsker altså at støtte deres børn i at tage en uddannelse, så de kan opnå et bedre liv, end informanterne selv har haft. Samtidig er det vigtigt for dem at bo i et fredeligt land sammen med deres familier.

Informanterne giver udtryk for, at det kan være svært at leve i Danmark grundet de manglende muligheder for at skabe sig et meningsfuldt arbejdsliv, som stammer fra deres problemer med at få

arbejde og uddannelse – og ikke mindst anerkendelse i samfundet. Flere informanter har været i arbejde, og generelt var de glade for deres arbejde, da det gav samvær med andre, mulighed for selvforsørgelse og en oplevelse af at løfte ansvaret over for sig selv og deres familie. Informanterne giver udtryk for, at de oplever dilemmaer i forhold til aktivering og jobtræning, fordi de gerne vil arbejde og udnytte deres ressourcer, men de mødes med afvisninger, når de forsøger at få arbejde. De fleste informanter har været ledige i lang tid og har derfor deltaget i beskæftigelsesindsats i mange år. Dette har givet dem et negativt syn på indsatsen.

Muligheder

De muligheder, som informanterne ser i forbindelse med den nuværende beskæftigelsesindsats, er overvejende, at det er via deltagelse i aktiveringer og jobsøgningskurser, at de kvalificerer sig til at få økonomisk støtte af det sociale system, så de kan forsørge sig selv og deres børn. Alle informanter deltager primært i beskæftigelsesindsatsen af økonomiske årsager, da de ikke har andre muligheder for at skaffe sig forsørgelsesgrundlag. De deltager derfor i aktivering for at undgå økonomiske sanktioner, og de ser de forskellige tilbud som mere eller mindre ligegyldige og nytteløse. Generelt er informanternes syn på beskæftigelsesindsatsen altså, at det for dem er den eneste mulighed for at få et forsørgelsesgrundlag, og at de føler sig ansvarlige over for deres børn. Desuden viser deres udsagn, at de har forventninger om, at jobcentre hjælper dem med at komme i arbejde eller uddannelse. Empirien viser, at informanterne på den ene side giver udtryk for, at de stræber efter at nå frem til at blive selvforsørgende for at opnå anerkendelse i det danske samfund.

Barrierer

Kvindernes udsagn viser, at de i mødet med socialarbejderne i jobcentre føler sig udsat for en form for stigmatisering, da deres sagsbehandlere ikke lytter til dem, når de udtrykker deres ønsker og drømme. Men de ser også i høj grad, at deres traditionelle klædedragt og muslimske baggrund udgør et problem, og at det, at de er somaliere og muslimer, ikke accepteres af nogle danske arbejdsgivere. De oplever at blive stigmatiseret på grund af deres svage positioner i samfundet. Nogle af de ledige kvinder ser de gentagne jobtræningstilbud som en måde at sikre arbejdsgivere billig arbejdskraft, og de oplever, at arbejdsgivere ikke har et reelt ønske om at ansætte dem, når praktikperioden er udløbet. De har også et ønske om at fastholde deres traditioner og påklædninger, men det skubber dem – sammen med manglende danskkundskaber, uddannelse og netværk - endnu længere væk fra et arbejdsliv.

På baggrund af dette udsættes en del af informanterne for stigmatiserende handlinger i mødet med beskæftigelsesindsatsen. Den foregående analyse 1 viser, at det er svært at tilhøre en underprivilegeret gruppe i det danske samfund. Jobcentrene skaffer kun få ledige i ordinær beskæftigelse, og gruppen af somaliske førstegenerationsindvandrerkvinder er en af de grupper, der står længst væk fra arbejdsmarkedet. Informanterne oplever både direkte og indirekte stigmatisering i forhold til jobsøgninger og mødet med deres sagsbehandlere.

Fravalget af kvinderne hænger sammen med deres manglende kendskab til de værdier og normer, som er nødvendige for at få arbejde i det danske samfund. Flere udsættes for en form for stigmatisering på baggrund af deres kulturelle og religiøse forskellighed fra majoritetskulturen, som kan medvirke til yderligere isolation og udstødelse af samfundet, da de fleste af informanterne lever i en subkultur præget af islam.

Med afsæt i de anførte teorier er det muligt at identificere barrierer, der befinder sig på gruppe-, individ- og strukturelt niveau. Empirien viser, at kvinderne har særlige problemer, når de søger arbejde. Ud fra dette kan siges, at de udsættes for stigmatisering, og at de har opgivet at nå målet om beskæftigelse som middel til at opnå accept og anerkendelse. Informanternes udsagn viser tydeligt, at de ikke vil fravælge deres kultur og religion med henblik på at få arbejde. Denne afvisning af tilpasning er deres måde at håndtere deres problemer på. De søger at fastholde deres egen kultur, fordi de ikke har forudsætninger for at håndtere den danske kultur. Denne strategi medfører yderligere stigmatisering og udstødelse af det danske arbejdsmarked.

Materialet viser også, at informanterne har en række forbehold i forhold til mulige arbejdsopgaver. Informanternes strategier med henblik på at komme i arbejde i Danmark frembringer derfor et paradoksalt problem, da de selv fravælger nogle mulige arbejdsområder, hvor de ikke vil arbejde med svinekød og alkohol osv. Desuden vil de heller ikke have fysisk kontakt med etniske danskere i form af at give hånd til især mandlige kollegier, begrundet i at deres religion forbyder det.

Kapitel 6

Analysedel 2

6.1. Indledning

Som før nævnt har jeg taget udgangspunkt i kvalitativ metode, forankret i et fænomenologisk analytisk perspektiv i den første analyse, baseret på en sontring mellem induktiv og deduktiv metodisk tilgang som betegnes abduktiv. I denne forbindelse har jeg valgt at anvende åben kodning som første trin i den fænomenologiske analyse, der i øvrigt er inspireret af Kvale & Brinkmanns anbefalinger og forslag til, hvordan analyseprocessen skal foregå.

Hvad angår teoretisk fortolkning af data med henblik på meningskondensering og evt. kategorisering, ser man ofte en reduktion af interviewtekstens indhold, hvor man i fortolkningsprocessen igen når frem til en tekstudvidelse. Kvale bruger begreberne de- og rekontekstualisering, og med det mener han, at man i analysen først bevæger sig væk fra sin kontekst, for igen i fortolkningen at gå tilbage til konteksten. Man vil med andre ord rekontekstualisere udsagn i fortællingerne inden for en bredere referenceramme, hvor fortolkningsrammen ofte leveres af en eller flere teorier (Kvale & Brinkmann, 2009:191). Kvale henviser til hermeneutisk filosofi og fremhæver, at man som forsker har et perspektiv på, hvad der undersøges, og at forskeren fortolker interviewdata ud fra dette perspektiv. Fortolkeren går således ud over det indsamlede interviews materiale, og hvad der siges direkte, med henblik på at afdække betydninger, der ikke umiddelbart fremtræder i en given tekst. Kvale siger, at i fortolkningen er det tilladeligt at være "empirisk illoyal" (Ibid.:199). I analysen vil jeg anvende meningskondensering som led i bearbejdelse og analyse af informanternes udsagn, hvormed specialets analyse er induktiv. Jeg ønsker gennem kodning og analyse af de kvalitative data at kunne generere valide informationer. På baggrund af dette har jeg valgt at benytte åben kodning som første analysetrin. Den åbne kodning er som nævnt induktiv, og datamaterialet er transskriberede interviews.

Jeg har valgt at lave en tæt kodning og lade "data tale for sig selv" i første analysedel og sætte min forforståelse i parentes. Derefter leder jeg efter udsagn, der er anvendelige til en efterfølgende teoretisk fortolkning. Under kodningen har jeg været særligt opmærksom på udsagn, som handler om samme type oplevelse, som for eksempel ens beskrivelser af erfaringer i mødet med beskæftigelsesindsatsen. Som forsker har jeg forsøgt at få indsigt i temaer, som informanterne selv

fremhæver i samtalerne om deres egne oplevelser og erfaringer med beskæftigelsesindsats og hverdagsliv. I den første fænomenologiske analyse har jeg anlagt et første grads perspektiv, som er baseret på objektive beskrivelser. Gennem meningskondensering, der tager udgangspunkt i de fem ledige kvinders udsagn, vil jeg ud fra mine iagttagelser anvende anden ordens iagttagelser, hvor jeg forsøger at se på de forhold, som kvinderne ikke selv er opmærksomme på i deres hverdagsliv, og som er medbestemmende for deres situation. Der er flere strukturelle og samfundsskabte vilkår, som kvinderne er underlagt, og som de måske ikke er opmærksomme på er med til at skabe den situation, de befinder sig i. Ved at kæde første og anden ordens iagttagelser sammen ønsker jeg at finde frem til nogle teoretiske begreber, der overordnet kan sige noget om kvinderne situation, og dermed kan anvendes i den videre fortolkning af deres oplevelser af beskæftigelsesindsatsen. Jeg er opmærksom på, at mine anden ordens iagttagelser er præget af min viden om kvinderne, samfundsforhold og beskæftigelsesindsatsen og derfor vil en anden iagttagelse ikke nødvendigvis nå samme resultat.

Af informanternes fortællinger fremgår det, at de har nogle udfordringer, når de deltager i den kommunale beskæftigelsesindsats eller søger job. Det fremgår af kvinders udsagn, at de oplever manglende anerkendelse af deres kvalifikationer, som medfører, at arbejdsgivere ikke vil ansætte dem. Derudover viser kvindernes fortællinger, at nogle arbejdsgivere fravælger dem, begrundet i deres religiøse baggrund og kulturelle klædedragt.

Ud fra dette finder jeg interessant at se på kvindernes kapitalformer, da manglende kapital kan være en medvirkende årsag til deres situation. Kvinderne udtrykker, at de ønsker anerkendelse i det danske samfund. En nærmere analyse af, hvad manglende anerkendelse kan medføre for individet, er derfor også interessant, herunder om den manglende anerkendelse fører til stigmatisering. Disse begreber finder jeg relevante at inddrage i fortolkningsanalysen, og dette leder til teoretiske overvejelser i forbindelse med fortolkningsanalysen, som præsentes i næste afsnit.

6.2. Teoretiske fortolkningsovervejelser

I mine overvejelser om teorivalg er jeg åben over flere teoretiske retninger i forhold til besvarelse af specialets forskningsspørgsmål. De før nævnte begreber danner grundlag for, at jeg anser det for frugtbart at anvende henholdsvis Axel Honneths anerkendelsesteori, Bourdieus teori om kapitalformer og Goffmans stigmatiseringsteori.

6.2.1. Honneths anerkendelsesteori

Axel Honneths anerkendelsesteori kan kategoriseres som socialfilosofi, der tager udgangspunkt i Rousseaus tilgang. Sociale problemer kan ikke kun undersøges i relation til den politisk-moralske legitimitet, men det er samtidig væsentligt at forstå, at menneskers livsformer er afhængige af samfundets strukturer og mulige strukturelle forhindringer for det enkelte individs selvrealisering (Honneth, 2006:13-15).

” (...) For hvad med de isolerede og udstødte, hvis kamp om anerkendelse kun eksisterer i en før sproglig form? Den opgave, som formuleres mellem linjerne i Kamp om anerkendelse, er nemlig at artikulere de skjulte lidelses-, urets-, ringeagts- eller krænkelseserfaringer, som aldrig kommer til offentlig eller politisk drøftelse, men holdes nede af det offentlige hegemoni eller den herskende politiske diskurs, og som derfor aldrig bliver gjort til genstand for politik.” (Ibid.:17).

Anerkendelsesteorien lægger vægt på, at den enkelte samfundsborger kun kan opnå anerkendelse i en gensidig relation med andre mennesker, og fremhæver de sociale relationers betydning for udviklingen af en anvendelig personlig identitet. Honneth beskæftiger sig med normative ideer om ”det gode liv” og sonderer mellem tre former for gensidig anerkendelse, som er nødvendig for en vellykket identitetsdannelse (Ibid.:51). Honneths teori hævder, at det er nødvendigt for mennesker at opnå anerkendelse i alle tre sfærer, der defineres af det emotionelle, det rationelle og det solidariske. Den solidariske sfære er både emotionel og rationel. Et menneske kan betegnes som en vellykket og velfungerende person, når vedkommende opnår fuld anerkendelse i alle tre sfærer og desuden peger Honneth på, at når det enkelte individ bekræfter et andet individ, så er der opnået anerkendelse i form af ”at være sig selv i den anden”. Pointen er, at solidaritet frembringer relationer mellem de forskellige mennesker i samfundet, og at det er individets inklusion i

fællesskaber, der er forudsætningen for, at den enkelte føler samhørighed med det større fællesskab (Honneth, 2006:173-174).

6.2.2. Bourdieus teori om kapitalformer

Bourdieu's kapitalformer (1997) er et forsøg på teoretisk at indfange den sociale baggrunds betydning for ulighed i et samfund. Han definerer begrebet felt som en konstellation af objektive relationer mellem forskellige positioner. Disse objektive relationer eksisterer uafhængigt af individets bevidsthed eller vilje og defineres som relationer mellem forskellige positioner. Positionerne eksisterer objektivt igennem de bindinger, de påtvinger de aktører og institutioner, der udfylder positionerne (Bourdieu, 1997:114). Med kapital mener Bourdieu en ressource, som en aktør er i besiddelse af. Kapitalens værdi afhænger af det felt, som den anvendes i. Gennem sin kapital har aktøren mulighed for at opnå indflydelse på et felt og dermed få magt (Bourdieu & Wacquant, 1996:86-87). Kapital eksisterer i tre grundformer: kulturel kapital, økonomisk kapital og social kapital. Derudover definerer Bourdieu en fjerde kapitalform, som de tre grundtyper kan antage - symbolsk kapital. Når en kapitalform tillægges en symbolsk værdi, bliver den altså til en særlig kapitalform. Eksempelvis kan designermøbler (økonomisk kapital) fungere som et statussymbol (symbolsk kapital). Det, der skaber symbolsk kapital, er netop, at individerne tillægger kapitalen noget mere. Eksempler på økonomisk kapital er penge og materielle goder. For at forstå den kulturelle kapital's rækkevidde og omfang siger Bourdieu, at man i virkeligheden bør kalde den for informationskapital (Bourdieu & Wacquant, 1996:105). Den sidste af de tre grundformer er som tidligere nævnt social kapital:

” (...) Social kapital er summen af eksisterende eller potentielle ressourcer, den enkelte eller en gruppe har rådighed over i kraft af et netværk af stabile relationer og mere eller mindre officielt anerkendte "forbindelser", hvilket vil sige summen af den kapital og magt, der kan mobiliseres i kraft af et sådant netværk. ” (Bourdieu & Wacquant, 1996:105).

Felter (eller arenaer) er uafhængige af hinanden, og man kan analysere ethvert felt selvstændigt for at afdække feltets (eller arenaens) spilleregler for den kamp, som udkæmpes mellem forskellige positioner (aktører i feltet). De forskellige positioners indbyrdes magtforhold varierer inden for de forskellige kapitalformer. Den dominerende position i et felt fremkommer i kraft af det enkelte individs position og ressourcer i form af kapital (Bourdieu, 1997:188). Det vil være den dominerende position eller aktør inden for et felt, der definerer de andre aktørers mulighed for at

opnå anerkendelse (Bourdieu & Wacquant, 1996). Pierre Bourdieu betegner selv sin teoriposition som sammensat af strukturalisme og konstruktivisme. Overordnet kan teorien betegnes som reflektiv sociologi. Han hævder, at det enkelte individ tilsyneladende ikke stiller spørgsmålstejn ved de fundamentale forhold, som former deres handlinger:

” (...) Vi fødes ind i en social verden, og det forhold gør i sig selv, at vi tager en række postulater og aksiomer for givne: De kræver ingen officiel begrundelse eller indlæring.” (Bourdieu & Wacquant, 1996:152).

Majoriteten har den politiske og økonomiske magt og behersker kulturen og de færdigheder, som er nødvendige for at opnå 'det gode liv'. Majoriteten har den symbolske kapital, og borgere med minoritetsbaggrund kan føle sig underlegne, når deres kvalifikationer ikke værdsættes, og de ikke får adgang til for eksempel arbejdsmarkedet og uddannelse. Majoriteten kan let overse minoritetens kundskaber og personlige ressourcer til at klare de opgaver, der skal løses, og majoriteten ser derfor kun en ringe version af sig selv, når de betragter minoritetsborgere. Den symbolske magt kan defineres som retten til at definere verden, og selvom man er opmærksom på dette, er det svært ikke at favorisere sin egen kultur frem for andre kulturer (Bourdieu & Wacquant, 1996).

Ligeledes anser Erving Goffmans teori om stigmatisering som anvendelig, da den kan underbygge og bidrage til besvarelse af min problemformulering.

6.2.3. Goffmans stigmatiseringsteori

Sociologen Erving Goffmans stigmatiseringsteori beskriver, at stigma opstår i en social proces i form af interaktioner mellem individer, hvor der kan opstå modstrid, fordomme, kategorisering og bedømmelse i den sociale arena. Med andre ord hævder Goffman, at stigma opstår på baggrund af en social konstruktion, og at det foregår gennem en kategoriseringsproces, som placerer det stigmatiserede individ i en social stereotypi, fordi individet af det omgivende samfund vurderes til at have en mangel (Goffman, 1975:14). Et miskrediterende stigma opstår på baggrund af uoverensstemmelse mellem individets egen sociale identitet og det omgivende samfunds sociale identitet. Kategoriseringen og bedømmelsen af det enkelte individs egenskaber afhænger af, om individet kan leve op til de forventninger og krav, der stilles. Goffman påpeger, at hvis individet ikke kan leve op til den sociale identitet, vil det ikke kunne opnå fuld social accept, som forventes af samfundet (Goffman, 1975:14-15). Goffman hævder, at der er tre forskellige former for stigma:

Kropslige, som relaterer til en form for synlige misdannelser, karaktermæssige fejl som mangel på fremdrift eller kompromisvilje og endelig slægtsbetingede stigma på baggrund af race, religion eller nationalt tilhørsforhold (Goffman, 1975:17).

Samfundet kan stigmatisere individet på baggrund af dets baggrund og dermed udelukke den enkelte fra det sociale fællesskab. Stigmatisering kan altså medføre alvorlige konsekvenser for den enkelte person, da personens mulighed for at opnå succes bliver begrænset på grund af udelukkelse fra den sociale arena. Diskrimination som følge af stigmatisering medfører, at individet opfatter sig selv som mindreværdigt og anderledes på baggrund af den tildelte, miskrediterende stereotypi (Ibid:34-35). Hensigten med at anvende stigmatiseringsteorien i analysen er, at den kan bruges til at opnå en dybere forståelse af karakteren af de problemer, som informanterne beretter om.

De gennemgåede teorier anser jeg for relevante og i tråd med de problemstillinger, som specialet omhandler.

Specialets formål er at forstå kvindernes ledighedsproblematik ud fra deres perspektiver, altså hvordan de i praksis oplever deres problemer med at få et arbejde i Danmark.

Derudover vil jeg være åben over for andre teoretiske vinkler, som kan bidrage til besvarelse af forskningsspørgsmålet. Hensigten med at inddrage flere teoretiske perspektiver undervejs er, at disse teorier kan understøtte fortolkningen på flere forskellige niveauer og dermed være med til at give et nuanceret billede af de ledige kvinders problemer i forhold til beskæftigelsesindsatsen.

6.3. Analysedel 2

Anden analysedel er som tidligere beskrevet fortolkningsanalyse. Pointen med at anvende fortolkningsanalyse er, at jeg vil lave iagttagelser af iagttagelser, således at de umiddelbare udsagn fra informanterne bliver fortolket med udgangspunkt i specialets teorikilder. Formålet er at tilvejebringe socialfaglige og socialvidenskabelige perspektiver på informanternes udsagn, som ikke ligger eksplicit i deres udsagn om egen livsverden. Fortolkningsanalysen er altså det sted, hvor informanternes egne udsagn (hvad de oplever) fra deres livsverden møder socialvidenskabens viden om, hvorfor mennesker oplever noget på bestemte måder og i bestemte situationer.

I det følgende afsnit vil jeg redegøre og argumentere for, hvordan jeg vil anvende de relevante teorier i fortolkningen, og hvorfor jeg har udvalgt netop disse teorier som fortolkningsgrundlag. Med udgangspunkt i specialets problemformulering vil anden del af analysen blive brugt til at kæde empirien sammen med relevant teori, så analyse af informanternes udsagn dermed kan føre til nogle relevante begreber. Hensigten med dette er at fortolke og forstå de problemer, som kvinderne

oplever. Anden del af analysen anvender en hermeneutisk forankret kritisk tilgang i fortolkningen ved at inddrage samfundsforhold, som er medbestemmende for beskæftigelsesindsatsens udformning og virkemåde. I specialets interviews har jeg forsøgt at afdække dette ved at stille spørgsmål, der lægger op til at få den enkelte informants vurdering af, om beskæftigelsesindsatsen er, som den bør være, samt hvilke barrierer og muligheder den indeholder. Der er flere muligheder for at lave fortolkning, men som udgangspunkt finder jeg de nævnte analytiske begreber relevante at anvende i fortolkningsanalysen.

Ved at kæde empirien sammen med relevant teori ønsker jeg ved hjælp af de specifikke teorier at opnå en dybere forståelse for informanternes muligheder og barrierer i forhold til at komme på arbejdsmarkedet. I fortolkningsanalysen af informanternes erfaringer med og oplevelser af beskæftigelsesindsatsen ser jeg muligheder i at anvende Honneths anerkendelsesteori i første del af analysen.

I fortolkningsanalysen vil jeg beskæftige mig med de problemer, som informanterne oplever i mødet med beskæftigelsesindsats og jobsøgning. I tillæg til informanternes egne udsagn vil jeg inddrage udsagn fra en fagperson, som beskæftiger sig med integration af de ledige kvinder.

Analysen er opdelt i tre afsnit, som efterfølgende analyseres ud fra de tre udvalgte temaer, som tidligere er blevet anvendt i den første analysedel. De tre temaer stammer som beskrevet fra min åbne kodning af det indsamlede empiriske materiale. De tre analyseafsnit indeholder analyser baseret på henholdsvis anerkendelsesteori, kapitalformer og stigmatiseringsteori.

6.3.1. Anerkendelsesteoretisk fortolkning

I dette afsnit vil jeg analysere data ved hjælp af Honneths anerkendelsesteori. Analysen vil veksle mellem teoretiske begreber og informanternes udsagn. Desuden vil jeg analysere informanternes udsagn med udgangspunkt i Honneths begreber 'den private sfære', 'den retlige sfære' og 'den solidariske sfære'. Det indsamlede empiriske materiale viser, at informanterne giver udtryk for, at de ønsker at få arbejde med henblik på at blive selvforsørgende. De anser det at have arbejde som en mulighed for at forsørge sig selv og sin familie. Derudover ser informanterne det også som en fordel at have en uddannelse i forhold til at komme på det danske arbejdsmarked.

Hawo siger om sine ønsker om at tage en uddannelse:

”(...) Jeg har søgt om lov til at læse på VUC for at få en uddannelse, men jeg fik afslag fra kommunen. Kommunen vil gerne have, at jeg finder et arbejde og bliver selvforsøgende, men kommunen er ikke interesseret i, at jeg tager en uddannelse, men derimod finder et arbejde.” (Hawo).

Ovenstående citat viser, at Hawo stræber efter bedre kvalifikationer for at opnå den nødvendige anerkendelse hos arbejdsgiverne, men som citatet også viser, får Hawo ikke tilbudt denne mulighed. De barrierer, som specialets informanter møder i forhold til at få arbejde, knytter sig til deres manglende kvalifikationer i forhold til at få arbejde.

Det indsamlede empiriske materiale viser, at den manglende anerkendelse for nogle af informanterne har medført en følelse af skam og mindreværd, hvilket fører til yderligere vanskeligheder i at nå frem til ”det gode liv” i det danske samfund. Ledige dansk-somaliske kvinder oplever manglende anerkendelse i mødet med det sociale arbejde i jobcentre:

”(...) Jeg kan tale rimeligt dansk, men mener ikke, det er nok, at man kun kan tale dansk, når jeg skal søge et arbejde. Jeg oplever, at min sagsbehandler ikke vil hjælpe mig med at finde et arbejde eller en uddannelse, da min sagsbehandler er mere fokuseret på, at jeg skal deltage i praktik eller jobtræning, som ikke giver arbejde.” (Hawo).

Ovenstående citat viser, at Hawo ikke har en tæt relation til sin sagsbehandler, som skal fungere som hendes hjælper med henblik på at finde arbejde. Men Hawos udtalelse viser, at hun har et ønske om at få et arbejde eller uddannelse. Hawo har svært ved at tro på, at beskæftigelsesindsatsen hjælper hende tættere på arbejdsmarkedet.

Honneth hævder, at manglende anerkendelse i form af manglende respekt og social agtelse kan medføre, at individet risikerer at opleve en række korresponderende krænkelser eller ringeagtserfaringer (Honneth, 2006:13). Honneth sonder mellem tre former for gensidig anerkendelse, som er nødvendig for en vellykket identitetsdannelse (Ibid.:51). Ser man på kvindernes udsagn gennem Honneths begreber kan man sige, at de mangler legitime midler til at opnå deres mål om at blive selvforsørgende, og dette fører til en følelse af at tilhøre en underprivilegeret gruppe. Informanterne fortæller selv, at de bliver fastholdt i en uønsket situation.

De skriver flere jobansøgninger om ugen, men mener ikke, at det hjælper dem, da de får afslag hver gang. Nogle gange får de slet ingen tilbagemelding på deres jobansøgninger fra arbejdsgiverne, hverken om de er interesserede eller ej, hvilket de også oplever som et tegn på manglende anerkendelse.

Kvinderne oplever, at de fastholdes i en beskæftigelsesindsats, som er uden effekt for dem, på trods af at beskæftigelsesindsatsens erklærede formål er at skaffe borgerne arbejde og opkvalificering. Med udgangspunkt i Honneths begreber og informanternes udsagn kan det hævdes, at kvinderne oplever skjulte lidelses-, urets-, ringeagts- og krænkelsererfaringer, som aldrig kommer til offentlig eller politisk drøftelse, men holdes nede af den herskende politiske diskurs. Erfaringer som dem, specialets informanter har gjort i relation til beskæftigelsesindsatsen, bliver derfor aldrig gjort til genstand for politik (Honneth, 2006:17). For eksempel oplever Sara, at virksomheder udnytter hende som billig arbejdskraft, fordi arbejdsgivere kan bestille en ny praktikant hos jobcentret hver tredje måned.

Dette har Sara forsøgt at klage over hos nogle af de virksomheder, hvor hun har været i arbejdspraktik, da arbejdsgiverne i starten lovede at give hende arbejde, hvis hun var god til arbejdsopgaverne. Saras erfaringer med arbejdsgivere kommer ikke til offentlig eller politisk drøftelse, og dermed holdes disse kvinders problematikker skjult af den dominerende magt og den herskende politiske diskurs, og disse erfaringer italesættes ikke i det offentlige rum.

De ledige kvinders udsagn viser, at de ønsker tættere relation til deres sagsbehandlere. Men gennem deltagelse i beskæftigelsesindsatsen oplever de, at det er svært at skabe en relation mellem dem og deres sagsbehandlere. Når informanterne klager til deres sagsbehandler i jobcenteret over de arbejdsgivere, som behandler dem dårligt, bliver disse klager ikke anerkendt af sagsbehandleren. Desuden har deltagelse i beskæftigelsesindsatsen ført til sygdom for nogle af informanterne. Det gælder for eksempel Nuuro, som er blevet deprimeret på grund af langtidsledighed og fastholdelse i det, som hun oplever som den ligegyldige beskæftigelsesindsats, der ikke får hende i arbejde:

”(...) Jeg kan hverken skrive somali eller dansk og har ingen uddannelse og stor sprogmangel. Jeg kan tale somali, men kan ikke skrive, dvs. det er en udfordring for mig at lære dansk. Jeg har fortalt sagsbehandleren dette, men hun siger til mig, at jeg har været i mange år i Danmark, og at jeg skal klare mig med det danske sprog, jeg kan. Jeg kan tale dansk begrænset, og af og til beder jeg hende om at få en somalitolk, når vi mødes for at tydeliggøre mit problem. Sagsbehandleren siger nej til at inddrage en somalitolk. Jeg har gået i aktivering i flere år og har deltaget i praktik, jobtræning,

sprogkursus og mange andre kurser, som kaldes aktivering. Jeg er blevet sendt til ligegyldig aktivering, som jeg fik en depression af at gå til, da jeg ved, at det at gå til aktivering ikke giver mig et arbejde. Jeg har oplevet længerevarende arbejdsløshed og mangler initiativ og er nedtrykt, hvilket øger min depression.” (Nuuro).

Nuuro har været i mange aktiveringsforløb, og på denne baggrund oplever hun nedtrykthed, hvilket øger hendes depression og giver dårlig livskvalitet.

Honneths anerkendelsesteori indeholder anerkendelse i tre sfærer – juridisk, intim og social.

Kvinderne har juridisk anerkendelse i Danmark i form af opholdstilladelse, evt. statsborgerskab, og dermed har informanterne og deres familier adgang til samme sociale ydelser som etniske danskere, herunder uddannelses-, ledigheds- og sundhedsydelser. Informanterne har altså samme juridiske rettigheder som andre borgere i Danmark.

Flere af kvinderne er enlige mødre og har kun omgang med andre somaliske kvinder eller andre ikke-vestlige kvinder. Informanterne siger ikke så meget om denne mangel på kærlighedsrelationer eller om oplevelsen af skilsmisse og det at være enig – det kan være noget kulturelt, at de ikke ønsker at udstille egne følelser i forbindelse med mangel på kærlighedsrelationer. I hvert fald er fraværet af mænd i de fleste informanternes liv påfaldende. Flere af kvinderne er kommet til Danmark uden deres forældre eller søskende, og derfor har de fleste kvinder måske familiemæssige relationer, der kan give dem anerkendelse inden for familiesfæren udover deres egne børn, men de har generelt ikke venner eller bekendte. I forhold til informanternes social-sfære kan det siges, at de mangler social anerkendelse. Kvinderne føler ikke, at de får social anerkendelse fra de myndigheder, de er i kontakt med – sagsbehandlere lytter ikke til dem, de skifter sagsbehandler med jævne mellemrum, netop for at undgå en social relation mellem myndighedsperson (socialbehandler) og klient (ledig somalisk kvinde).

Ud fra kvindernes udsagn kan det se ud til, at beskæftigelsesindsatsen overordnet betragtet ikke ser ud til at have en effekt på, at de kommer i beskæftigelse. Det kan føre til, at flere af kvinderne opgiver håbet om at få arbejde og dermed kun kommer til aktivering for ikke at blive udsat for sanktioner. Generelt føler informanterne ikke, at deres ønsker om job og uddannelse anerkendes i mødet med deres sagsbehandlere:

”(...) Min sagsbehandler har presset mig for at gå i gang med en uddannelse, da jeg er ung, men jeg er ikke glad for at læse, og derfor vil jeg hellere arbejde.” (Sara).

”(...) Mange somaliske kvinder, jeg møder, bliver presset af kommunen. Hvis de ikke deltager i aktivering, bliver de sanktioneret.” (Sadia).

”(...) Jeg vil gerne tabe mig og få et arbejde, det er mit største ønske. Jeg har forsøgt flere gange at fortælle min situation til min sagsbehandler, men hun lytter ikke til mig.” (Nuuro).

Denne manglende anerkendelse og vilje til at opfylde kvindernes egne ønsker kan i forhold til længevarende arbejdsløshed og manglende grundlag for selvforsørgelse give dårligere forudsætninger for at opnå samfundets fulde accept og dermed den anerkendelse, som borgeren forventer at møde i samfundet. Honneth påpeger som nævnt, at manglende anerkendelse kan medføre en følelse af skam og mindreværd hos individet, som kan føre til yderligere vanskeligheder med at nå frem til ”det gode liv”. Pointen er, at solidaritet frembringer relationer mellem de forskellige mennesker i fællesskaber, og at anerkendelse i alle tre sfærer betegnes som nødvendig for, at individer kan opleve at være en del af eller blive integreret i et samfund (Honneth, 2003:17). Før et menneske kan betegnes som en vellykket og velfungerende person, skal individet have opnået anerkendelse i alle tre sfærer for at have opnået fuld anerkendelse i et samfund. Honneth peger på, at et vellykket liv er afhængigt af, at individer anerkender hinanden. Det handler om, at det enkelte individ bekræfter det andet individ. Når to personer bekræfter hinanden, så er der opnået anerkendelse - ”at være sig selv i den anden” (Honneth, 2003:125). Det pres, som informanterne i denne undersøgelse mødes med i beskæftigelsesindsatsen, er dokumenteret af andre forskere. Det anbefales fx, at kravet om aktivering og samtaler på bestemte tidspunkter reduceres (Henning Jørgensen, Jyllands-Posten 2013). For mange somaliske kvinder kan den manglende anerkendelse og presset fra beskæftigelsesindsatsen føre til depression, som Nuuro udtrykker det, jfr. ovenfor:

”(...) Jeg er blevet sendt til ligegyldig aktivering, som jeg fik en depression af at gå til, da jeg ved, at det at gå til aktivering ikke giver mig et arbejde. Jeg har oplevet længevarende arbejdsløshed og mangler initiativ og er nedtrykt, hvilket øger min depression.” (Nuuro).

I Somalia er psykiske problemer forbundet med tabu og dermed ikke noget, man taler om. De fleste vægrer sig ved at tale med andre om fx post traumatisk stresssyndrom (PTSD), da de er bange for at blive stemplet af den somaliske gruppe som tossede. Jeg valgte derfor under mine interviews ikke at spørge om emnet psykiske lidelser og posttraumatisk stress, da flere af de interviewede kvinder fortalte om voldsomme oplevelser i forbindelse med deres flugt.

En forskningsundersøgelse viser, at for mange somaliske kvinder kan konsekvenserne af manglende anerkendelse og pres fra beskæftigelsesindsatsen have større konsekvenser end for andre ledige, som ikke har skjulte krigstraumer med i bagagen. Derfor finder jeg det relevant for analysen at medtage, da PTSD er meget udbredt blandt somaliske første generations indvandrere (Ugeskrift f. Læger 2010;172(2):141-144.). Et krigstraume fra hjemlandet kombineret med konstant usikkerhed, sammenholdt med manglende netværk, uretfærdige afvisninger og mislykkede aktiveringsforløb kan føre til nye sammenbrud, hvor kvinderne oplever somatiske sygdomme. Stik imod indsatsens erklærede mål oplever disse kvinder at miste opnåede færdigheder, og en reintegrationsproces vil kræve en særlig og dyr, koordineret indsats.¹⁸

6.3.2. Kapitalformsfortolkning

I dette afsnit inddrager jeg Bourdieus teori om kapitalformer i fortolkningsanalysen. Mit valg af Bourdieus teori om kapitalformer er begrundet i, at de indsamlede data viser, at informanterne befinder sig i svage positioner i samfundet. Analysen herover af den manglende anerkendelse, som informanterne møder selv i den offentlige forvaltning, der angiveligt skal hjælpe dem, viser også, at der er tale om en meget udsat gruppe.

Bourdieu's teori om kapitalformer hævder, at en social arena i praksis består af forskellige felter, hvor individer kan have mere eller mindre kapital. For eksempel er Hawos økonomiske kapital lav, da hun lever af offentlige ydelser, hvilket er den laveste indkomst, som man kan have i det danske samfund. Derudover har hun manglende kulturel kapital i forhold til majoriteten i Danmark, da hun har en kulturel baggrund, som er vanskelig at tilpasse til danske normer. Dette bevirker, at Hawos sociale kapital er lav og usynlig, da der i det danske samfund (som i alle andre samfund) hersker nogle spilleregler i ethvert felt, som skal overholdes i kampen for at kunne opnå en højere position. For eksempel vil det inden for feltet 'arbejdsmarkedet' være den dominerende kapital, der definerer og afgør betingelserne for opnåelse af anerkendelse (Bourdieu & Wacquant, 1996), og dermed om

¹⁸ Ugeskrift f. Læger 2010;172(2):141-144.

Hawos arbejdskraft er brugbar eller ubrugelig. Vurderet på baggrund af Bourdieus teori er mængden af kapital, som de ledige dansk-somaliske kvinder besidder i det danske samfund, væsentligt ringere sammenlignet med etnisk danske kvinder og indvandrere fra vestlige lande.

Et andet eksempel på lav kapital er Hawo, der beretter, at hun voksede op og boede hele sin ungdom på et asylcenter i Kenya, hvor hun ikke havde mulighed for at gå i folkeskole eller tage en uddannelse. Hawo gik kun på koranskole i asylcenteret, hvor hun lærte koranen og at tale arabisk. Hun har ikke nogen uddannelse i forhold til at kunne søge arbejde her i Danmark.

De fleste af de interviewede kvinder har ikke opbygget sociale netværk. Hawo fortæller, at hun ikke har familie eller et stort netværk her i landet, og at hun har ikke meget kontakt til danskere udover dem, hun møder i jobcentret. De fleste af hendes veninder er også arbejdsløse og dermed i samme situation som hun selv. Det viser, at Hawos samlede kapital kan betragtes som ringe - lav økonomisk kapital, manglende uddannelse og dansk kundskaber samt relativt begrænsede sociale relationer. Hawo vil meget gerne arbejde, men det er svært for hende at forstå, hvorfor ingen vil ansætte hende. Ser man på kvindernes formelle kvalifikationer i forhold til at få arbejde, har de fleste af dem ingen uddannelse i Danmark. Kvindernes arbejds erfaring er også meget begrænset, og de få job, som nogle af dem har haft, har været i servicesektoren, hvor de primært har arbejdet sammen med andre uuddannede udlændinge. Arbejder man i ufaglærte job, er risikoen for at blive afskediget stor, og mulighederne for at komme tilbage på arbejdsmarkedet er begrænsede. I forhold til Bourdieus teori er kvindernes samlede kapitalmængde væsentligt ringere end etniske danske kvinders i de felter, som de nu befinder sig i. Dette udelukker ikke, at kvinderne har relativt høj kulturel kapital og social kapital inden for den etniske subkultur og det minoritetsmiljø, de er en del af. Bourdieu siger, at borgere i et samfund har forskellig kapital på forskellige områder.

Kvinderne holder fast i deres kulturelle mønstre og religiøse symboler. For eksempel ønsker flere af de dansk-somaliske informanter at beholde deres traditionelle påklædning frem for at gå i mere vestlig påklædning. De ønsker ikke at tilpasse sig de danske kulturmønstre, som arbejdsgiverne efterlyser, at de gør.

Dermed vælger flere af kvinderne en segregationsstrategi, hvilket kan tyde på, at de oplever majoritetsbefolkningens krav (Jagd, 2007:17)¹⁹ som truende og derfor trækker sig tilbage og forsøger at genskabe miljøet fra oprindelseslandet i det danske samfund (Eriksen & Sørheim, 2003:89-92).

På området social kapital har de stort set kun kontakt med andre minoritetskvinder (måske bortset fra dagligdagen i et aktiveringstilbud), og det betyder, at de ikke samler ny social kapital ved at indgå i relationer med repræsentanter for majoritetskulturen. I feltet beskæftigelsesindsatsen møder kvinderne ikke forståelse for, at de især mangler kulturel kapital. De bliver mødt med krav om at deltage i en kontinuerlig aktiveringsindsats, der ikke udstyrer dem med kulturel kapital i form af kendskab til det danske sprog eller hjælp til at ændre uhensigtsmæssige mønstre, som bliver opfattet negativt af arbejdsgivere. Informanterne bliver ikke tilbudt hjælp til at erhverve sig ny uddannelseskapital, som måske kunne være med til at overvinde deres mangel på kulturel kapital. Set med Bourdieus optik overser arbejdsgiverne dem og ser dermed kun en ringe version af dem på baggrund af deres kultur og traditionelle påklædning, hvilket kan medvirke til, at arbejdsgivere ser kvindernes kapital som utilstrækkelig eller begrænset (Bourdieu & Wacquant, 1996). Flere af informanterne giver udtryk for, at arbejdsgivere fravælger dem grundet deres etniske baggrund. Selv om kvinderne er opmærksomme på dette, er det svært for dem at favorisere dansk kultur frem for somalisk. Kigger man på forholdet mellem kvinderne og det sociale arbejde, er socialarbejderne repræsentanter for majoritetskulturen, som har den politiske og økonomiske magt, den såkaldte symbolske kapital, og de kender kulturen og behersker de færdigheder, som er nødvendige for at opnå en høj samlet kapital.

¹⁹ Ifølge Christina Bækkelund Jagd omfatter institutionel diskrimination organiserede former for adfærd og social praksis. Diskrimination forekommer i situationer, hvor en bestemmelse, betingelse eller praksis i en given organisation/institution får en urimelig og uforholdsmæssig stor virkning for medlemmer af bestemte befolkningsgrupper. Det være sig på arbejdspladser, i det sociale system, uddannelsessystemet, boligselskaber og så videre. Diskriminationen kan være foreskrevet eller blot en rutinemæssig praksis, der rammer bestemte grupper. Selve handlingerne, såvel om det at etablere de gældende rutiner, er udtryk for diskriminatorisk praksis, uanset om de er tilsigtede eller ej (Jagd, 2007:174).

I Bourdieus optik kan man sige, at socialarbejdere i jobcentre har højere symbolsk kapital end de ledige dansk-somaliske kvinder, og dermed har socialarbejderne også retten til at definere den indsats, der skal tilrettelægges, og som de enkelte kvinde skal deltage i. Beskæftigelseslovgivningen stiller krav om, at kvinderne skal deltage i indsatsen, og dermed skal kvinderne forsøge at leve op til disse krav for at undgå sanktionering fra kommunens side, da kvinderne ikke har andre muligheder end overførselsindkomster for at kunne forsørge familien og sig selv. Kvinderne oplever også, at den kulturelle kapital, som de bringer med sig fra deres hjemland, ikke tages i betragtning, når de søger et arbejde.

Den indsamlede empiri viser, at årsagerne til den manglende beskæftigelse blandt andet kan være kvindernes manglende netværk og den manglende anerkendelse af den kapital, de besidder.

Nyere forskning har også taget dette forhold op og konkluderet, at udviklingen på arbejdsmarkedet bevirker, at der stilles større krav til fleksibilitet og omstillingsparathed, hvilket påvirker etniske minoriteters muligheder på arbejdsmarkedet (Bredgaard et al., 2011:17-22).

6.3.3. Stigmatiseringsfortolkning

Manglende anerkendelse og begrænset kapital kan føre til stigmatisering. Derfor finder jeg det relevant at inddrage Goffmans stigmatiseringsteori. I forlængelse af de fundne temaer vil jeg således i dette afsnit analysere, hvilke stigmatiseringer informanterne oplever, og hvilke konsekvenser disse oplevelser har for dem.

Informanternes udsagn peger på, at deres religiøsitet har en stor betydning for, at de udsættes for stigmatisering i forbindelse med, at arbejdsgiverne ikke vil ansætte dem.

Gennem deres jobsøgning har flere af informanterne oplevet direkte afvisning af arbejdsgivere med begrundelse i deres påklædning. Derfor føler flere af informanterne, at de udsættes for en form for diskrimination.

Kvinderne tilhører en minoritet, der er let at genkende på ydre tegn som hudfarve og påklædning, og kvindernes oplevelser viser, at de oplever stigmatisering, når de møder nogle arbejdsgivere.

Arbejdsgiverne ikke kan lide deres påklædning, som symboliserer deres tilknytning til religionen islam. Informanterne oplever, at deres klædedragt bliver vurderet ensidigt negativt af arbejdsgivere. Samtidig ser majoritetsbefolkningen i de vestlige lande også denne klædedragt som kvindeundertrykkende, og derfor kan denne måde at klæde sig på siges at være et stigma i en dansk sammenhæng. Flere steder diskuterer man forbud mod for eksempel hovedtørklæder, blandt andet i

Frankrig, og i Tyrkiet er det fortsat forbudt for kvinder at bære hovedtørklæder offentligt, selv om forbuddet er under pres fra de kvinder, der ønsker at bære den traditionelle klædedragt.²⁰

Den traditionelle Burka eller chador er den mest stigmatiserende af alle kvindelige klædedragter i en vestlig sammenhæng. Tre af de fem interviewede kvinder var iført Jalabeeb eller Niqab, og de tre har oplevet stigmatisering på baggrund heraf, idet arbejdsgivere ikke vil ansætte dem på grund af denne klædedragt.

Goffman påpeger generelt, at et stigma ikke er en naturlig og nødvendig del af individet, men derimod et udtryk for en social konstruktion. Stigmaet fremtræder i sociale sammenhænge, hvor stigmatiseringen opstår mellem mennesker i en social proces, baseret på det enkelte individs opfattelse, hvorefter den normale sociale identitet påvirkes og eventuelt ødelægges på baggrund af det omgivende samfunds definition af, hvad der er normalt og unormalt.

Dette sker igennem kategoriseringsprocesser, hvor samfundet inddeler mennesker i kategorier og dermed afgør, hvilke egenskaber der er sædvanlige og naturlige for medlemmerne i hver af disse kategorier (Goffman, 2009:43-45). Goffman hævder, at et stigma indebærer særlig uoverensstemmelse mellem en persons tilsyneladende sociale og faktiske sociale identitet.

Goffman hævder, at stigmatiserede individer udelukkes fra fællesskabet gennem stempling og diskrimination, hvilket krænker individets egen værdighed og mindsker dets handlemuligheder, herunder også dets muligheder for at opnå anerkendelse (Ibid.:44). Stigmatiseringens konsekvenser for den enkelte persons muligheder for at deltage i samfundet vil være begrænsninger i forhold til at opnå succes i samfundet, fordi det påførte stigma medfører, at det stigmatiserede individ betragtes som mindreværdigt og mangelfuldt i forhold til andre mennesker. Individer kan håndtere stigma på forskellige måder. Nogle mennesker søger at danne fællesskaber, som samler mennesker med fælles problemstillinger i samfundet (Ibid.:44). Hawo fortæller, at hun oplever en form for stigmatisering i relation til sin jobsøgning:

”(...) Ja, jeg har søgt en rengøringsstilling i et firma og efterfølgende ringede jeg til dem for at høre, om de havde fået min ansøgning. Det havde de og ville gerne have mig til en jobsamtale. Da jeg kom til samtalen, ville de ikke snakke med mig pga. min påklædning (Jalabeeb). De sagde, der var fejl i ansøgningen, og at de ikke kunne ansætte mig som rengøringsdame i deres virksomhed pga. min påklædning.” (Hawo).

²⁰ <http://www.information.dk/96721>

Dette citat tyder på, at Hawo har været udsat for stigmatisering, fordi hun blev afvist på grund af sin påklædning. Informanterne har i større eller mindre grad oplevet diskrimination i mødet med danske arbejdsgivere. Hawo har opgivet at blive anerkendt af danske arbejdsgivere, som hun er. Hun fastholder at bære den traditionelle Jalabeeb og har bevidst valgt dette for ikke at opgive sin kulturelt-religiøse identitet:

” (...) Jeg har flere gange oplevet, når jeg søger et arbejde, at blive spurgt, om jeg har bukser, tørklæde eller Jalabeeb på. Jeg søgte også en stilling på et plejehjem. De ringede til mig og spurgte mig, om jeg havde Jalabeeb på, jeg sagde ja. De fortalte, at de ikke var interesserede i at ansætte mig alligevel pga. min påklædning. Jeg har mange gange oplevet disse ting, og det er et problem at have Jalabeeb eller tørklæde på i forhold til at søge job i Danmark. Jeg har haft tørklæde - Jalabeeb - på, siden jeg var lille, og det er en del af min identitet, jeg kan ikke bare tage det af for at få et arbejde. Jeg har altid Jalabeeb på, når jeg er uden for min lejlighed, og jeg vil ikke tage min Jalabeeb af, når jeg skal til jobsamtale.” (Hawo).

De ledige kvinder har generelt ikke kontakt med de lokale etniske danske og kun kontakt med andre somaliere. Kvinderne vælger at bosætte sig i boligområder som Værebros Park, Tingbjerg og Nørrebro. Denne tilbagetrækning er en del af kvindernes strategi, idet de tilstræber at bo i områder med mennesker, som har samme livsvilkår som dem selv, hvilket de formoder, vil gøre det lettere for dem at opnå accept af deres livsstil, i stedet for at bo i et område, hvor der stilles høje krav til dem.

Kvindernes udsagn viser, at de oplever at blive stemplet og marginaliseret på grund af deres religion og kulturelle baggrund. Men de oplever ikke, at de negative forventninger i forhold til deres integration på det danske arbejdsmarked hænger sammen med deres hudfarve. Med andre ord oplever informanterne ikke, at de diskrimineres på baggrund af deres mørke hudfarve, men derimod har de erfaret, at de udstødes på grund af deres religion (islam) og den påklædning, som kvinder bærer i forbindelse med denne religion. I Goffmans optik kan negative forventninger føre til stempling. Informanternes udsagn viser, at stigmatisering kan føre til vanskeligheder for det stigmatiserede individ og begrænse den enkeltes muligheder for at kunne deltage i samfundet, helt i overensstemmelse med Goffmans stigmatiseringsteori.

Goffman hævder, at der altid må være nogle grupper af mennesker i et samfund, der bliver udsat for stigma. Mennesker, som er ressourcetsvage og har svage positioner i samfundet, udsættes for stigma oftere end dem, der har bedre ressourcer og stærkere positioner. Kvinderne befinder sig i en svag samfundsposition, da de tilhører minoritetsgruppen af ikke-vestlige indvandrere, og de besidder generelt ikke de ressourcer i form af uddannelse og økonomi, der er nødvendige for at få arbejde i Danmark. Kvindernes minoritetsbaggrund og deres liv i subkulturer og parallelsamfund i socialt boligbyggeri kan medføre, at de har let ved at blive udsat for stigmatisering. Informanternes oplevelser viser, at de hyppigere udsættes for stigma sammenlignet med andre ledige kvinder, som også deltager i kommunal aktivering. Alle informanter fortæller, at de har oplevet en form for stigmatisering, når de søger arbejde. Man kan stille det spørgsmål, om kvinderne selv forårsager, at de bliver stigmatiserede, eller om det omgivende samfund stigmatiserer dem, baseret på deres påklædning og adfærd?

Hawo fortæller:

”(...) Jeg har nogle forbehold i forhold til arbejdsopgaver, jeg vil ikke tage hovedpåklædning af og vil helst ikke arbejde med svinekød eller alkohol, da det generer mig.”

Disse forbehold medfører i sig selv en risiko for, at danske arbejdsgivere og det omgivende samfund vil tage afstand fra Hawo, da hun selv stiller krav til arbejdsgiverne på områder, som ikke er anerkendte i det danske samfund. Hawo opnår med andre ord ikke social accept, hvilket fører til, at hun oplever stigmatisering. Her er altså en uoverensstemmelse mellem de ledige kvinders tilsyneladende religiøsitet og arbejdsgiveres krav. Goffman påpeger, at denne form for stigmatisering kan føre til, at mennesker får vanskeligt ved at opnå social accept af samfundet. Det indsamlede empiriske materiale viser generelt, at de ledige kvinder oplever at blive stigmatiserede. I den indsamlede empiri påpeges, at deres religiøsitet og anderledes kulturelle baggrund mødes med nogle negative forventninger, som de dog ikke selv anser for at være problematiske, når de søger et arbejde. Stigmatiseringen har konsekvenser for kvindernes sociale liv og kan føre til en yderligere forringelse af deres tilknytning til det danske arbejdsmarked og til det danske samfund i det hele taget.

6.4. Delkonklusion til analyse 2

Dette afsnit rummer en delkonklusion på fortolkningsanalysen, der som tidligere nævnt har til formål at fortolke informanternes udsagn i en teoretisk kontekst. Informanternes erfaringer og oplevelser kan fortolkes sådan, at der er en række problemer, som knytter sig til beskæftigelsesindsatsen. Fortolkningsanalysen har fundet sammenhænge mellem informanternes oplevelser af beskæftigelsesindsatsen.

Fortolkningsanalysen viser grundlæggende, at den eksisterende beskæftigelsesindsats ikke opleves som brugbar af de ledige kvinder i forhold til at komme på det danske arbejdsmarked.

Beskæftigelsesindsatsen stiller krav til kvinderne om at deltage i aktivering, og kvinderne forsøger at leve op til disse krav for at undgå sanktionering fra kommunen, da de ikke har andre muligheder for forsørgelse. Derudover viser den indsamlede empiri, at flere af informanterne oplever de samme problemer i forbindelse med beskæftigelsesindsatsen og jobsøgning. Igennem deres jobsøgninger oplever de krav om at have kvalifikationer i form af relevant uddannelse og danskkundskaber, men flere informanter har ikke de nødvendige danskkundskaber eller den nødvendige uddannelse, som er forudsætninger for at få arbejde i Danmark.

Derudover beskriver informanterne, at de i forbindelse med jobsøgning oplever nogle barrierer, som knytter sig til deres kulturelle og religiøse baggrund. Desuden giver informanterne udtryk for, at de ikke har tæt relation til deres sagsbehandlere, og at de føler, at deres sagsbehandlere er ligeglade med dem.

I det følgende afsnit vil jeg redegøre for de anvendte teorier i fortolkningsanalysen ved at sammenkæde teorierne med de behandlede temaer.

6.5. Overvejelser om teoretiske fortolkninger

Dette afsnit overvejer, hvorvidt de anvendte teorier supplerer eller udelukker hinanden i den gennemførte fortolkningsanalyse. De anvendte teorier har indbyrdes ligheder og forskelle, som gør, at de både kan være supplerende og konkurrerende i forhold til at forklare og fortolke informanternes oplevelser. Teorier kan befinde sig på forskellige forklaringsniveauer i forhold til empirisk indsamlede data.

Fortolkningsanalysen bidrager generelt til at belyse undersøgelsens problemstilling. Overordnet betragtet vurderer jeg, at de anvendte teorier supplerer hinanden godt på nogle punkter.

Fortolkningsanalysen har nået frem til en dybere forståelse af informanternes oplevelser og erfaringer baseret på den teoretiske fortolkning, som er fremlagt og organiseret i

fortolkningsanalysen. Fortolkningsanalysen baseret på Honneths anerkendelsesteori har vist, at informanternes længevarende ledighed og manglende grundlag for selvforsørgelse giver dårligere forudsætninger for at opnå samfundets fulde accept og dermed den anerkendelse, som man som borger forventer at møde i samfundet. Honneth hævder, at manglende anerkendelse kan medføre en følelse af skam og mindreværd for individet, hvilket kan skabe flere barrierer i forhold til at nå frem til ”det gode liv”. Denne antagelse er i overensstemmelse med kvindernes oplevelser og erfaringer med beskæftigelsesindsats og jobsøgning.

Bourdieu's kapitalformer er frugtbare i forhold til at besvare spørgsmålene i specialets problemformulering. Hans begreber har ført til en fortolkning af forholdet mellem informanterne med anden baggrund og majoriteten, hvor de fire begreber økonomisk kapital, social kapital, kulturel kapital samt symbolsk kapital har været inddraget. De ledige dansk-somaliske kvinder mangler økonomisk kapital, social kapital og symbolsk kapital i sammenligning med de kapitaller, som etniske danskere besidder. Fortolkningsanalysen viser tydeligt, at de ledige kvinder ikke besidder den symbolske kapital, som kan hjælpe dem til at opnå anerkendelse, magt og indflydelse i samfundet. Derudover viser fortolkningen af empirien, at informanterne har relativt begrænsede sociale netværk og derfor kan betragtes som en marginaliseret gruppe i det danske samfund. Denne marginalisering kan med Bourdieus terminologi forklares med, at kvindernes oplever, at deres kulturelle og religiøse baggrund (deres kulturelle kapital) ikke er accepteret, når de møder nogle arbejdsgivere. Kvindernes samlede kapital er ringe i forhold til andre grupper i samfundet. Den symbolske kapital er den samlede, nødvendige kapital, som giver individet mulighed for at opnå anerkendelse. Det kræver for eksempel, at man har arbejde, uddannelse og et omfattende netværk i samfundet, hvis man skal opnå høj status.

Goffmans stigmatiseringsteori har givet mulighed for at forklare kvindernes oplevelser med danske arbejdsgivere gennem deres jobsøgninger. Det empiriske materiale kan fortolkes sådan, at kvinderne bliver udsat for stigma af arbejdsgivere på grund af deres baggrund. I forbindelse med jobsøgning tilskrives informanterne særlige stereotype og negative egenskaber, for eksempel i form af, at arbejdsgiverne bevidst fravælger dem grundet dels deres manglende kvalifikationer og dels deres klædedragt, der udgør et synligt stigma. Baseret på Goffmans stigmatiseringsteori kan kvinderne siges at have fælles problemer, idet arbejdsgiverne ser dem som en stigmatiseret gruppe. I forhold til stigmatisering er det tydeligt, at de ledige kvinder påføres stigma ud fra deres baggrund og etnicitet. Denne stigmatisering kan medføre, at kvinderne oplever at blive nedvurderet som

mennesker, hvilket er i klar overensstemmelse med kvindernes fortællinger. Når de ikke kan få arbejde, føler de, at blive stigmatiserede af arbejdsgivere, og dermed er de opgivende i forhold til at nå målet om at komme i beskæftigelse.

i relation til stigmatiseringen kan have som konsekvens, at nogle af kvinderne bliver syge i form af depression, og dermed kan stigmatiseringen føre til begrænsning af sociale relationer og yderligere forringe kvindernes tilknytning til arbejdsmarkedet. De indsamlede udsagn viser, at kvinderne prioriterer deres kulturelle og religiøse aktiviteter frem for at søge en tilpasningsstrategi for at komme tættere på det danske arbejdsmarked.

6.6. Sammenfatning

Som udgangspunkt har jeg som beskrevet en åben tilgang til fænomenet, hvor jeg har undersøgt de faktorer og betydninger, der kommer til at udtryk igennem informanternes udsagn.

De anvendte teorier har givet forklaringsmulighed med henblik på at fortolke kvindernes udsagn. Som udgangspunkt har jeg været åben over for flere teoretiske retninger, som har givet mulighed for at fortolke kvindernes udsagn på forskellig måde i en samfundsmæssig kontekst. Specialet har inddraget Axel Honneths anerkendelsesteori, Bourdieus teori om kapitalformer og Erving Goffmans teori om stigmatisering.

De valgte teorier har understøttet hinanden i fortolkningsanalysen på flere forskellige niveauer og har givet et nuanceret billede af de ledige kvinders problemer i forhold til at komme i beskæftigelse. Jeg har inddraget samfundsforhold, som er medbestemmende for beskæftigelsesindsatsen og for, hvordan den udmøntes i praksis, og jeg har forholdt mig kritisk i forhold til de etablerede institutioner. Især Bourdieus teorier om kapitalformer har været frugtbar i forhold til fortolkningsanalysen. Kapitalformerne indeholder en sontring mellem en subjektiv og objektiv opfattelse af menneskets erfaring af verden, hvilket har muliggjort en fortolkning af kvindernes problemer. Hans begreber har gjort det muligt at fortolke kvindernes oplevelse af afvisning på grund af deres kulturelle og religiøse baggrund. Fortolkningsanalysen synliggør både strukturelle forhold og forestillinger om, hvordan sociale omstændigheder og begrænsninger opstår i praksisformer i nogle bestemte situationer i et samfund. Bourdieus teori påpeger, at den sociale virkelighed er en del af de mentale strukturer og hævder, at de mentale strukturer er et produkt af individernes konkrete, sociale praksis, som kommer til udtryk i forholdet mellem de konkrete, objektive, sociale strukturer og individernes opfattelse og oplevelser af disse. Derfor mener jeg, at Bourdieus teori om kapitalformer har givet de bedste forklaringer i forhold til en fortolkning af informanternes oplevelser, særligt hans begreb om symbolsk kapital.

Kapitel 7

Konklusion

Indledning

I dette afsnit er jeg nået frem til at drage specialets slutning ud fra de fund, mine analyser har frembragt i samspil med den eksisterende forskning. Specialets konklusion bygger på både fænomenologisk og hermeneutisk tolkning. Det empiriske materiale viser, at der knytter sig nogle vanskeligheder til kvindernes deltagelse i beskæftigelsesindsatsen. Specialet er udarbejdet med henblik på at besvare disse spørgsmål:

Hvordan oplever ledige dansk-somaliske kvinder mødet med den nuværende beskæftigelsesindsats, og hvilke muligheder og barrierer i indsatsen oplever kvinderne i forhold til at komme på arbejdsmarkedet?

Det første spørgsmål er hovedspørgsmålet, mens det næste fungerer som støtte til besvarelsen. I analysedelen skelnes mellem 'oplevelser og erfaringer med den nuværende beskæftigelsesindsats' og 'muligheder og barrierer i forhold til at få arbejde'. Konklusionen indledes med en opsummering af informanternes udsagn om deres erfaringer med den nuværende beskæftigelsesindsats, hvorefter informanternes udsagn og henholdsvis litteraturstudier, forskning og teoretisk fortolkning bliver resumeret. Herefter følger den samlede konklusion og en kort perspektivering.

Resultatet af mine analyser påpeger tre centrale problemer, der knytter sig til den nuværende beskæftigelsesindsats. Det første er, at informanterne ikke har de kvalifikationer, som arbejdsgivere efterlyser, det andet er, at informanterne ikke ønsker at påtage sig alle former for arbejdsopgaver begrundet i deres religiøsitet, samt at informanterne har begrænsede muligheder for hjælp fra deres sociale netværk, blandt andet har de fleste kun begrænset netværk med etniske danskere, der potentielt kan hjælpe dem med at komme i beskæftigelse. Det tredje problem er, at det sociale arbejde ikke anvender individuel og konkret vurdering af kvindernes behov i forhold til at komme i arbejde. Derudover befinder kvinderne sig i et krydspres, da de generelt mangler legitime midler til

at opnå deres mål i samfundet. Ud fra analyserne kan fortolkes, at der stilles krav til kvinderne for at opnå selvforsørgelse. I forbindelse med dette føler de sig presset af kommunen.

Kvinderne opfatter mødet med beskæftigelsesindsatsens krav om aktivering og samtaler på bestemte tidspunkter som kontrol. Det danske arbejdsmarked opleves som et "umuligt" område for kvinderne at få adgang til. Ud fra informanternes oplevelser og erfaringer med beskæftigelsesindsatsen fortolkes, at de er ressourcesvage på baggrund af deres socioøkonomiske kvalifikationer og kulturelle vilkår. Samlet kan det ud fra informanternes udsagn fortolkes, at de også udsættes for en institutionel diskrimination, når de søger arbejde, da arbejdsgiverne fravælger dem bevidst. Dette er i overensstemmelse med en dansk undersøgelse om somaliere i forhold til arbejdsmarkedet. Denne undersøgelse påpeger, at arbejdsgivere og medarbejdere generelt har fordomme overfor somaliere (Bjørn et al., 2003:7-8).

Ud fra dette kan det fortolkes, at de ledige kvinder har en klar begrænsning af deres handlemuligheder. Det kan føre til forskellige barrierer og dilemmaer, som kan medvirke til yderligere forringet mulighed for at komme tættere på arbejdsmarkedet. Ud fra min analytiske fortolkning, kan det se ud til, at det sociale arbejdes faglige vurderinger i forhold til kvindernes forskellige problemer ikke har afhjulpet deres situation. Måden indsatsen tilrettelægges på, tager ikke afsæt i kvindernes hverdagsliv, men er alene baseret på faste rammer og procedurer for eksempel i form af at skrive jobansøgninger i samarbejde med jobcentre og aktiveringssteder. Beskæftigelsesindsatsen er standardiseret på en sådan måde, at indsatsen er struktureret efter nogle faste retningslinjer. Dette medfører vanskeligheder for kvinderne, da de ikke har handlefrihed i forhold til at få opfyldt deres egne ønsker. Det gør det yderligere svært for dem at komme i beskæftigelse, da de lever i et samfund, hvor de ikke har kvalifikationer nok til at deltage fuldt ud. En række nordiske forskningsundersøgelser viser stort set samme tendenser. For eksempel i form af mangelfuld beherskelse af det danske sprog, eller de mangler den nødvendige uddannelse i forhold til jobkvalifikationer. I analyserne fremgår det, at de ledige kvinder, der har været i arbejde, har været glade for det, og at arbejde er vigtigt for dem. De informanter, der ikke har været på arbejdsmarkedet, giver udtryk for et stort ønske om at komme i beskæftigelse. Denne tendens i den indsamlede empiri understøttes af og er i overensstemmelse med de anvendte litteraturstudier, blandt andet påpeger de svenske forskere Bornhäll & Westerberg (2009), at somaliere generelt har høj arbejdsmoral, men at de sociale systemer i de nordiske lande medvirker til at forringe deres muligheder for at komme i arbejde.

Christensen & Andersens undersøgelse (2006) hævder og gør op med "husmormaliteten" blandt indvandrerkvinder fra ikke-vestlige lande. Dette er i overensstemmelse med informanternes ytringer, da de også har givet udtryk for, at de opdrages traditionelt til at være selvstændige grundet nomadekulturen, hvor de har skullet passe børn og samtidig arbejde alene, og de har været vant til fraværet af en ægtemand i dagligdagen. Desuden er ønsket om at få et arbejde begrundet i samværet med andre, økonomisk uafhængighed, og at man undgår aktivering. Christensen & Andersens undersøgelse om danske indvandrerkvinders arbejdsløshed viser, at de ønsker at komme i arbejde. Generelt peger de anvendte forskningsundersøgelser på, at den største barriere er kvindernes mangel på kvalifikationer. Ser man på kvindernes kvalifikationer i forhold til at få arbejde, har de fleste ingen formel uddannelse i Danmark. Endvidere er deres arbejds erfaringer også meget begrænsede, og de få job, som nogle af informanterne har haft, har været i servicesektoren, hvor de primært har samarbejdet med andre uuddannede udlændige. Det er i overensstemmelse med de anvendte forskningsundersøgelser, blandt andet hævder Thörnquists undersøgelse (2011), at fordi indvandrere arbejder som ufaglærte, er risikoen for at blive afskediget stor, og mulighederne for at komme i arbejde er begrænset.

I forhold til beskæftigelsesindsatsen ses, at kvinderne får tilbudt mange forskellige forløb, såsom danskundervisning, kurser, arbejdsprøvning og virksomhedspraktik. De oplever dog, at mange af tilbuddene er virkningsløse for dem. Kvinderne deltager i beskæftigelsesindsatsen, fordi det er en betingelse for at få økonomisk støtte, og derfor føler de sig tvunget til at deltage både i aktivering og kurser. Alle giver udtryk for, at jobcentre ikke kan hjælpe dem i forhold til at komme i arbejde. Nogle af informanterne oplever, at den gentagne aktivering uden resultat efterlader dem med helbredsproblemer i form af overvægt og depression. Disse forhold gør samlet set, at kvinderne ser det som usandsynligt, at de får mulighed for at få et lønnet arbejde. Flere af kvinderne oplever barrierer i forhold til egne ønsker, når de har kontakt med deres sagsbehandlere, og kvinderne hævder, at deres sagsbehandlere hverken lytter til dem eller forstår deres ønsker. Nogle af kvinderne vil gerne tage en uddannelse, men de kan ikke få økonomisk støtte til dette og har dermed ikke mulighed for at tage en uddannelse, da de fleste af dem er enlige forsørgere.

Kvindernes udsagn stemmer godt overens med andre undersøgelser af beskæftigelsesindsatsen.

Nedenfor opsummeres kort sammenhængen mellem de anvendte teorier og fortolkningsanalysen. I relation til Honneths teori kan man sige, at kvindernes kvalifikationer ikke anerkendes, når de søger arbejde. Disse afvisninger kan forklares med Bourdieus begreb om symbolsk kapital, da

kvinderne generelt mangler symbolsk kapital i forhold til andre grupper i samfundet. Symbolsk kapital kan betegnes som en nødvendighed for at opnå anerkendelse i et samfund. Goffmans teori om stigmatisering påpeger, at kvindernes manglende anerkendelse kan føre til at blive udsat for yderligere stigmatisering. Med afsæt i Honneths begreber om den private, den retlige og den solidariske sfære kan man sige, at kvinderne har anerkendelse i den private sfære i form af børn og familie, hvor der kan opnås anerkendelse gennem gensidige kærlighedsforhold. Kvinderne har også relationer til forskellige subkulturelle miljøer, hvor de mødes med mennesker, der lever i disse miljøer. Kvinderne deltager i forskellige aktiviteter i form af somaliske foreninger og besøg i moskeer, som giver dem en oplevelse af anerkendelse, fordi de i disse sammenhænge bliver en del af et fællesskab.

Kvinderne ser det til en vis grad som positivt at bo i Danmark, hvor de har samme formelle og juridiske rettigheder som andre borgere. Dermed har de et retsligt krav på at være i Danmark og får derfor også formel anerkendelse i den juridiske sfære. Men empirien viser, at kvinderne ikke oplever den anerkendelse i den solidariske sfære, som er nødvendig for at opnå for eksempel kvalifikationer i forhold til at komme i arbejde. I min fortolkningsanalyse har jeg anvendt Honneths anerkendelsesteori for at nå frem til en dybere forståelse af kvindernes problemer. Det centrale i Honneths teori er, at det enkelte individ bekræfter det andet. Når to personer bekræfter hinanden, er der opnået anerkendelse i form af ”at være sig selv i den anden”. Empirien viser ikke, at kvinderne direkte udsættes for krænkelse i mødet med deres sagsbehandlere, men de oplever manglende anerkendelse fra deres sagsbehandlere – for eksempel i form af at blive lyttet til.

Kvinderne oplever derimod en form for stigmatisering i mødet med arbejdsgivere, da de ikke vil ansætte dem, ofte begrundet i deres religiøse og kulturelle baggrund. Som før nævnt oplever de ikke, at deres rettigheder krænkes, men de føler sig ydmyget, og oplever en barriere, når de søger arbejde. Desuden kan deres manglende relation til deres sagsbehandlere opleves som stigmatisering, da det sociale arbejde ses mere som en kontrolfunktion, der i højere grad stiller krav, som skal opfyldes for at undgå sanktionering, end det opleves som en hjælp i deres kamp for at opnå anerkendelse i Danmark. På denne baggrund er der skabt manglende tillid til sagsbehandlere. Ud fra dette er der overensstemmelse med Bourdieus begreb om symbolsk kapital, fordi kvinderne udsættes for stigmatisering på baggrund af deres manglende symbolske kapital. Dette stemmer med kvindernes udsagn om, at sagsbehandlere ikke tager hensyn til deres helbred eller andre sociale problemer, for eksempel i form af at flere informanter er fraskilte og bor alene med mange børn, så deres samlede kapital må betegnes som ringe. Ud fra Bourdieus teoretiske optik kan det siges, at

kvinderne mangler den økonomiske kapital for at forsørge sig selv og deres familie, ligesom de også mangler uddannelse, hvilket gør det vanskeligt for dem at få arbejde.

Det konkluderes, at kvindernes manglende uddannelse og fravær af formelle kompetencer er den største barriere i mødet med arbejdsgivere, og når kvinderne deltager i jobtræningsforløb og sender jobansøgninger. Ud fra min empiri kan fortolkes, at de danske arbejdsgivere ikke ønsker at ansætte dem eller ser dem som brugbar arbejdskraft, hvis de skal ansættes på normale løn- og arbejdsvilkår. Ud fra undersøgelsens resultat kan det konkluderes, at arbejdsgiverne fravælger de dansk-somaliske kvinder på grund af deres manglende kvalifikationer og referencer.

Kapitel 8

Metodekritik

8.1. Indledning

En kvalitativ undersøgelse skal leve op til kvalitetskriterier ved at betjene sig af gennemsigtige metodologiske principper. Specialets metodiske designafsnit beskriver arbejdsgangen i forbindelse med projektets indsamling af empirisk materiale og analysestrategi. Herunder gennemgås tre væsentlige begreber i forhold til kvalitetskriterier for kvalitative forskningsmetoder, nemlig reliabilitet, validitet og generaliserbarhed (Kvale & Brinkmann, 2009: 275).

8.2. Reliabilitet

I relation til Kvale & Brinkmann betegner reliabilitet forskningsresultaters konsistens og troværdighed, herunder om resultaterne vil kunne reproducere af andre forskere på andre tidspunkter. Det er vanskeligt at sikre reliabilitet i kvalitative undersøgelser, da et interview ikke vil kunne reproducere under nøjagtig de betingelser, som gjaldt det oprindelige interview (Kvale & Brinkmann, 2009: 271). Overordnet har dataindsamlingen afsat i fænomenologisk analytisk tilgang, fordi formålet har været at indsamle informanternes egne oplevelser. Derfor har jeg forsøgt at undgå ledende spørgsmål med henblik på at opnå informanternes egne beskrivelser af subjektive oplevelser og har ligeledes forsøgt så vidt muligt at undgå at stille ledende spørgsmål, der indeholder implicite fordomme og forståelser. Der kan muligvis i forbindelse med nogle

interviewspørgsmål have været stillet noget, der minder om ledende spørgsmål grundet anvendelse af flere sprog.

I relation til reliabilitet har der været nogle problemer i forbindelse med transskribering af interviews. Dette skyldes, at det har været en omfattende opgave at omsætte informanternes fortællinger til tekst. Jeg har været nødt til at tage kontakt til nogle informanter igen for at stille uddybende spørgsmål, som jeg dels har noteret, dels optaget på bånd. Derudover har jeg anmodet informanterne om at henvende sig til mig, hvis de skulle blive i tvivl om deres udsagn.

Enhver interviewsituation er unik, og på denne baggrund kan specialets empiri ikke efterprøves eller reproduceres af andre forskere eller på andre tidspunkter (Ibid.: 271). I de forskellige interviewsituationer har jeg søgt at indsamle informanternes subjektive udsagn. På denne baggrund kan det være, at jeg er blevet påvirket af interaktion med informanterne, da det har været en lang proces at komme tæt på disse informanter (Ibid.:272).

Samtidig er interviewene foregået på en blanding af flere forskellige sprog, og derfor vil det være ekstra vanskeligt at reproducere de interviews, der indgår i undersøgelsen. Endelig kan informanterne, som var i specialets målgruppe på det tidspunkt, da undersøgelsen blev foretaget (dansk-somaliske kvinder i Danmark, ledig, matchgruppe 1) have ændret sig.

8.3. Validitet

Validitet refererer til gyldigheden og troværdigheden af en forskningsundersøgelse, og om den anvendte metode undersøger det, den hævder at undersøge. Validitet anses som væsentligt for at vurdere gyldigheden og rækkevidden af en undersøgelses resultater (Kvale & Brinkmann, 2009: 297). I relation til interviews kan der stilles spørgsmålstejn ved, om forskeren har interviewet de væsentlige informanter i forhold til at opnå viden om undersøgelsens problemstilling. Alle informanter i nærværende undersøgelse tilhører målgruppen og opfylder de parametre, som undersøgelsen har opstillet for inklusion. Specialet redegør og argumenterer for de enkelte trin i undersøgelsesprocessen, hvilket sikrer, at min forforståelse er synlig.

Som tidligere beskrevet i metodekapitlet har jeg tilbudt informanterne anonymitet. Alle interviews er foretaget som enkeltinterviews for at sikre dels anonymitet og dels, at informanten har mulighed for at udtale sig åbent og ærligt. Som før nævnt har interviewene fundet sted på flere forskellige sprog, hvilket har givet anledning til refleksioner i forbindelse med min konstruktion af dansk tekst ud fra informanternes mundtlige fortællinger. Det er min vurdering, at det kan antages, at

informanternes oplevelser og erfaringer med beskæftigelsesindsatsen er et udtryk for deres oprigtige holdninger, da det handler om deres synspunkter og deres hverdagsliv.

Første analysedel indeholder rene gengivelser af informanternes udsagn og har derfor høj validitet. Fortolkningsanalysen indeholder en række valg, som fx valg af specifikke teorier, og det betyder, at resultater her kan have lavere validitet, fordi andre valg kunne have ført til andre resultater, baseret på det samme empiriske materiale.

Jeg vurderer, at jeg har anvendt relevante teorier ud fra den fremkomne empiri. I relation til validitetsbegrebets relevanskriterium med henblik på at forbinde den valgte teori og den indsamlede empiri har jeg forsøgt at skabe en sammenhæng mellem de empiriske resultater og den teoretisk-analytiske fortolkning. De anvendte teorier og den indsamlede empiri har givet en sammenhængende fortolkning, som frembringer og afdækker informanternes komplicerede problemer.

8.4. Generaliserbarhed

Generaliserbarhed er et udtryk for, hvorvidt forskningsundersøgelsen frembringer resultater, der er i overensstemmelse med lignende undersøgelses resultater. Hvis mine undersøgelsesresultater vurderes som pålidelige og troværdige, er det muligt at generalisere resultatet til andre situationer og informanter (Kvale & Brinkmann, 2009: 287).

Jeg finder, at det kan være svært at generalisere specialets resultater til at gælde i andre kontekster og situationer, da interviews af fem kvinders oplevelser og erfaringer med den nuværende beskæftigelsesindsats tager udgangspunkt i en skarpt afgrænset etnisk gruppes oplevelser. Det kan dog formodes, at andre ledige borgere møder lignende udfordringer. Det er derfor i nogen grad sandsynligt, at specialets resultater kan generaliseres til at gælde for andre grupper af ledige, især andre ledige førstegenerations indvandrerkvinder fra ikke-vestlige lande. Men som udgangspunkt er generaliserbarhed i kvalitativ forskning ikke høj, fordi disse undersøgelser arbejder med at beskrive og forstå små, afgrænsede populationer.

8.3. Kritik af specialets empiri

Afsnittet indeholder mine refleksioner over, hvad jeg kunne have gjort anderledes i specialets undersøgelse. I forbindelse med den praktiske gennemførelse af interviewene har der som før nævnt været en række vanskeligheder i forbindelse med interviewsituationerne, hvor jeg skulle være både interviewer og tolk på flere sprog på forskellige niveauer.

Jeg vurderer, at det havde været bedre, hvis jeg havde haft en tolk med, som hverken kendte kvinderne eller mig, fordi det kunne have gjort min rolle som interviewer tydelig og sikret datavaliditet i højere grad. Jeg har været bevidst om risikoen for, at der kunne opstå uønskede interaktioner mellem interviewer og informant, derfor har jeg sørget for at undgå, at der opstod misforståelser eller usikkerhed. Kvale & Brinkmann påpeger, at forskeren skal være bevidst om interviewsituationen og mulige konsekvenser af den med henblik på resultaternes pålidelighed (Kvale & Brinkmann, 2009:51).

Empirien viser, at de ledige kvinder ikke selv reflekterer over, hvordan de kan skabe kontakt til arbejdsmarkedet. Som før nævnt viser materialet, at informanterne generelt ikke gør sig overvejelser over det danske samfund, som de lever i, med henblik på selv at tage initiativer til at få et arbejdsliv. Desuden udtaler de sig kun om deres egne oplevelser uden strategier og overvejelser over, hvordan de kommer i arbejde.

Det kunne have været brugbart at medtage det sociale arbejdes udsagn om ledige dansk-somaliske kvinderne, fordi det har givet et mere nuanceret billede af beskæftigelsesindsatsen, som efterfølgende har kunnet understøtte de to analyser. Desuden kunne det have været en styrke at interviewe nogle arbejdsgivere, da informanterne føler, at de bliver udsat for stigmatisering, når de søger job.

I forhold til fortolkningsanalysen er det en styrke, at den inddrager flere forskellige teorier, hvilket er gjort netop for at sikre validiteten af fortolkningen af det empiriske materiale. Jeg vurderer dog, at det havde været frugtbart at inddrage flere af Bourdieus teorier og begreber. Her tænker jeg på begreber som symbolsk vold, doxa og habitus.

Kapitel 9

Perspektivering

Dette afsnit har til formål at perspektivere de betydeligste fund af undersøgelsens resultater. Specialets undersøgelse har haft til formål at nå frem til en ny viden, som efterfølgende kan danne grundlag for en ny indsigt i informanternes problemer i forhold til beskæftigelsesindsatsen.

Kvindernes udtryk for, at de føler sig usikre i mødet med deres sagsbehandlere i jobcentrene. De oplever ikke, at beskæftigelsesindsatsen hjælper dem til at få arbejde. De føler derimod, at sagsbehandlerne mere er kontrollanter end hjælpere. Den nuværende beskæftigelsesindsats bærer præg af, at den udføres inden for fastlagte målsætninger og standardiserede indsatser. Det sikrer overholdelse af minimumsforpligtelser i forhold til økonomi, jobskabelse og socialt sikkerhedsnet. Det vurderes dog samtidigt at medføre begrænsninger i forhold til individuelle hensyn og opbygning af tættere relationer, hvilket kvinder giver udtryk for at savne.

De ledige dansk-somaliske kvinder kan formentlig have brug for at blive mere inddraget i samtaler, aktiveringer og jobsøgninger. Det kan se ud til, at det sociale arbejdes dobbelte rolle kan føre til en række dilemmaer og barrierer mellem kvinderne og sagsbehandlerne, som det kunne være hensigtsmæssigt at undersøge nærmere.

Nordiske undersøgelser (Meeuwisse & Sward, 2004; Smeds, 2013) viser, at sagsbehandlerne ofte har nogle stereotype forestillinger om, hvordan indvandrerkvinderne er. Det kan føre til, at kvinderne tilbydes job med lav status, som også øger kvindernes risiko for at miste deres arbejde, når der er lavkonjunktur. I mit speciale har jeg valgt ensidigt at tage afsæt i de dansk-somaliske kvinders subjektive perspektiver, uden at andre aktører er inddraget. Jeg anser det dog for ret sandsynligt, at der opleves dilemmaer i samarbejdet om beskæftigelsesindsatsen af begge parter. Det kunne derfor være meget relevant i en videre kvalitativ forskningsundersøgelse at sætte fokus på sagsbehandlernes oplevelser mødet med kvinderne. Det kan være relevant at lave en dybere undersøgelse af, hvordan samarbejdet mellem informanterne og sagsbehandlerne fungerer. Ligeledes kunne det undersøges, om sagsbehandlerne har de rette kompetencer i forhold til netop denne gruppe af arbejdssøgende.

Ud fra kvindernes oplevelser viser det sig, at det er et stort problem for dem at opnå anerkendelse fra arbejdsgivere - både for deres kvalifikationer og deres personlighed.

I forbindelse med kvindernes jobsøgninger har de oplevet at blive afvist flere gange, derfor har de ikke store forventninger til at få arbejde. Kvinderne mangler i høj grad tillid til arbejdsgivere begrundet i oplevelser i mødet med nogle arbejdsgivere. Diskrimination nævnes af ledige dansk-somaliske kvinder som en væsentlig årsag til, at de fravælges på arbejdsmarkedet. Ser man på den danske arbejdsmarkedslovgivning, er der en række love, der sikrer mod diskrimination både i samfundet, og når man er på en arbejdsplads. Empirien viser, at kvinderne på grund af deres påklædning møder fordomme, både når de søger job og når de deltager i jobtræning. Det kunne være interessant at se nærmere på, om de reelt føler sig diskrimineret på det danske arbejdsmarked. Det bør i den forbindelse også undersøges, hvorfor arbejdsgiverne fravælger denne gruppe borgere, som søger arbejde.

Informanternes udsagn viser, at kvinderne ikke stiller store krav til det arbejde, de gerne vil have, men nogle af dem giver udtryk for, at de ikke ønsker visse typer arbejde af kulturelle og religiøse årsager. Det kan være vanskeligt at forklare nogle personlige forbehold for visse arbejdsopgaver, begrundet i religion. Er det kvindernes religion, der er problemet, eller er det manglende kvalifikationer eller samarbejdsproblematikker? Nogle nordiske forskningsundersøgelser blandt andet en svensk undersøgelse af Thörnquist (2011) viser, at hvor man har skabt tæt kontakt til arbejdsmarkedet, er det lykkedes at skaffe flere indvandrere i arbejde. Dette ved, at omdrejningspunktet for beskæftigelsesindsatsen ikke udelukkende har været klienten. Men også at bearbejde og skabe forståelse blandt arbejdsgiverne for gruppens problemer, hvilket har skabt større åbenhed og forståelse for de udsatte gruppers problemer omkring ansættelse. Det kunne være interessant at undersøge dette nærmere også i Danmark.

Nogle af mine informanter udtrykker en dobbelthed i form af et ønske om at få et arbejde, men - da det ikke lykkes for dem at komme i arbejde - vil de foretrække at gå hjemme.

De giver også udtryk for fordelene ved at have arbejde. Det vil medføre et større netværk uden for hjemmet samt vil forbedre økonomien, og empirien viser netop også, at kvindernes netværk er begrænset. Manglende netværk kan være en væsentlig barriere i forhold til at finde et arbejde. Ud

fra dette giver det anledning til at stille spørgsmålstejn ved, hvilke netværk kvinderne deltager i, og om disse netværk kan medvirke til at mindske den høje arbejdsløshed.

Kvindernes begrænsede netværk, herunder fravær af mænd og familier i Danmark, samtidigt med, at flere er eneforsørgere, kan begrænse deres handlefrihed i forhold til at komme i arbejde og i forhold til deltagelse i fritidsbaserede netværk.

De nordiske litteraturstudier, som jeg har anvendt, peger generelt i samme retning. Dette er et relativt uudforsket emne i forhold til danske forhold. Det vil således være relevant for at opnå mere viden om kvindernes netværk at se nærmere på betydningen af netværk i forhold til, hvorvidt det vil give større forståelse for deres muligheder på det danske arbejdsmarked.

De ledige kvinder lever et kompliceret liv i et specialiseret samfund, hvor de forskellige sociale roller og specialiseringen skaber afhængighed mellem mennesker. Det kunne være relevant at undersøge kvindernes dagligliv i Danmark udover det at være jobsøgende. Det kan give mulighed for at forstå dem bedre som mennesker at undersøge, hvilke andre problemer end arbejdsløsheden, der fylder i deres liv.

Samlet set vurderes det, at det vil være af stor betydning for beskæftigelsesindsatsen for ledige dansk-somaliske kvinder, hvis de forhold, der er nævnt i perspektiveringen, undersøges nærmere med inddragelse af flere aktørers synsvinkel.

Litteraturliste

Bøger

- Andersen, John, Morten Ejrnæs og Jørgen Elm Larsen: '*Den forkætrede fattigdom*' i *Uden for nummer*, 9. årgang, Nr. 17, 2008.
- Andersen, Hans Skifter & Christensen, Gunvor (2006): Den almene sektors rolle i boligforsyningen" I Hans Skifter Andersen og Torben Fridberg (red.). 2006. *Den almene boligsektors rolle i samfundet. Hvad ved vi fra hidtidig forskning og undersøgelser?* SBI: 2006:11
- Bjørn, Niels Henning et al.(2003): *Somalier og det danske arbejdsmarked - om netværk, kommunikation og integration*. København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic J.D. (1996): *Refleksiv sociologi – mål og midler*. Hans Reitzels forlag, København.
- Bourdieu, Pierre (1997): *Af praktiske grunde – Omkring teorien om menneskelig handlen*. Hans Reitzels forlag, København.
- Bornhäll, Anders & Westerberg, Hans (2009): *Fattighedsfällan slår igen. Somalier i utanförskap i Sverige*. Stockholm: TimbroVälfärd & reform.
- Carlson, Benny, Magnusson, Carin & Rönnqvist, Sofia (2012): *Somalier på arbetsmarknaden – har Sverige något att lära?* Stockholm: Statsrådsberedningen.
- Carstens, Annette (2006): *Aktivering - klientsamtaler og socialpolitik klientsamtaler og socialpolitik*. Gyldendal Akademisk forlag, København.

- Collin, Finn (2003): *Konstruktivisme*. Roskilde Universitetsforlag.
- Dahl, Karen Margrethe & Jakobsen, Vibeke (2005): *Køn, Etnicitet og Barrierer for Integration*. Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- David J. Griffiths (2002): *Somali and Kurdish Refugees in London. New Identities in the Diaspora*. Oxford Brookes University, UK Research in Migration and Ethnic Relations Series.
- Eriksen, Thomas, Hylland & Sørheim, Torunn, Arntsen, (2003): *Kulturforskelle Kulturmøder i praksis*, 2. udgave. Gyldendal Akademisk forlag, Oslo.
- Fuglsang, Lars & Bitsch, Olsen (2007): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne – på tværs af fagkulturer og paradigmer*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg
- Fuglsang, Lars og Poul Bitsch Olsen (red) 2004: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*. Roskilde Universitetsforlag.
- Goffman, Erving (2009): *Stigma-om afvigerens sociale identitet*. Forlaget Samfundslitteratur.
- Goffman, Erving (1975): *Stigma*, kapitel 1, Gyldendal, København.
- Goffman, Erving (1963): *Stigma - notes on the management of spoiled identity*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Gilje, Niels & Grimen, Harald (2002): *Samfundsvidenskabernes forudsætninger – indføring i samfundsvidenskabernes videnskabsfilosofi*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Gadamer Hans-Georg(2007): *Sandhed og metode: grundtræk af en filosofisk hermeneutik*. 2. udgave (ed) Academica.

- Gundelach, Peter & Nørregård-Nielsen, EC (2007): *Etniske gruppers værdier: Baggrundsrapport fra Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark*. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Honneth, Axel (2006): *Kamp om anerkendelse*. Hans Reitzels forlag, København.
- Honneth, Axel (2003): *Behovet for anerkendelse*. Hans Reitzels forlag, København.
- Høilund, Peter & Juul, Søren (2005). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. Hans Reitzels forlag, København.
- Højbjerg, Henriette (2004): *Hermeneutik*, side 309-347 i Fuglsang, Lars og Bitsch, Olsen (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, 2. udgave. Roskilde Universitetsforlag.
- Hummelgaard, Hansen og Husted, Leif (2001): *Social og etniske bestemt bosætning – årsager og konsekvenser*, 1. udgave, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut.
- Husserl, Edmund (1997): *Fænomenologiens idé: fem forelæsninger*. Reitzels Forlag, København.
- Jagd, Christina Bækkelund (2007): *Medborger eller modborger? Dansksomalieres kamp for at opbygge en meningsfuld tilværelse i Danmark – gennem et arbejde*. Ph.d., Københavns Universitet.
- Jørgensen, Anja (2008): *Hermeneutik, fænomenologi og interaktionisme – tre sider af samme sag?* Side 221-244 i Jacobsen, Michael Hviid og Pringle, Keith (red.), *At forstå det sociale*. Akademisk Forlag.
- Juul, Søren & Pedersen, Bransholm, Kirsten (2012): *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori - en indføring*. Hans Reitzels Forlag, København.

- Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend (2009): *Interview – Introduktion til et håndværk*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend (1997): *Interview – Introduktion til et håndværk*, 2. udgave. Hans Reitzels Forlag, København.
- Kallehave, Tina (2003): *Somaliske livsformer i velfærdsstaten*. Ph.d., Københavns universitet.
- Larsen, Jørgen Elm (2004): *Fattigdom og social eksklusion*. Socialforskningsinstituttet, København. S.
- Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2006), (red.): *Perspektiver på sociale problemer*. Hans Reitzel Forlag, København.
- Olsen, Henning (2003): *Kvalitative analyser og kvalitetssikring* i Sociologisk Forskning nr.1.
- Olsen, Henning (2002): *Kvalitative kvaler*. Akademisk Forlag, København.
- Rasborg, Klaus (2004): *Socialkonstruktivismen i klassiks og moderne sociologi* i Fuglsang, Lars og Poul Bitsch Olsen (red): *Videnskabsteori i Samfundsvidenskaberne*. Gyldendal, København.
- Rendtorff, Jacob Dahl (2009): *Professionel etisk dømmekraft i politik og ret* i *Gjallerhorn*, Tidsskrift for professionsuddannelser, nr. 9, s. 70-78.
- Skytte, Marianne (2007): *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Schutz, Alfred (1975): *Hverdagslivets sociologi*, (oversat fra amerikansk af Lisbeth Eriksen) 1. udgave. Hans Reitzels Forlag, København.

- Thagaard, Tove (2007): *Systematik & indlevelse – en indføring i kvalitativ metode*, 2. udgave. Akademisk Forlag.
- Thagaard, Tove (2004): *Systematik & indlevelse – en indføring i kvalitativ metode*, 1. udgave. Akademisk Forlag.
- Togeby, Lise & Møller, Birgit (1999): *Oplevet diskrimination – en undersøgelse blandt etniske minoriteter*. Nævnet for etnisk ligestilling, København.
- Thörnquist, Annette(2011): *Arbete och integration ESF-projekt riktade till somalier och romer*. Vetenskaplig skriftserie från Remeso, Temagruppen Integration i arbetslivet, vol. 6

Links til rapporter

- Regeringens handleplan (2013) ”Måltrettet integration - et fælles ansvar”. En Task Force om integration kom i juni 2013 med en række anbefalinger til, hvordan kommunerne bliver endnu bedre til at integrere både nyankomne og indvandrere, der har boet i Danmark længe.
http://w2l.dk/file/376114/Anbefalinger_regeringens_task_force_om_integration.pdf
- http://www.esf.se/Documents/Press/Publikationer/tia/Arbeteochintegration%202011_6.pdf
- http://www.sm.dk/data/Lists/Publikationer/Attachments/583/somalier_danske_arbejdsmarked.pdf
- <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1795157&show=abstract>
- <http://timbro.se/rapporter/fattigdomsfallan-slar-igen-somalier-i-utanforskap-i-sverige>
- http://fores.se/assets/859/Rapport_2_Framtidskommissionen.pdf
- http://www.sfi.dk/graphics/SFI/Pdf/Rapporter/2005/0501_Kon_eticitet_og_barrierer.pdf
- http://www.idunn.no/file/ci/18718941/tfs_2008_04_pdf.p
- <http://www.goulandersen.dk/Arbejdspapirer/246.%20Lyngdahl+Goul%20Andersen.Husmodermentalitet-en%20myte.pdf>
- http://scholar.google.dk/scholar?q=%22somalier+women%22+%22social+work%22+integration+employment+sociology+filetype%3Apdf&hl=da&as_sdt=0%2C5
- http://www.esf.se/Documents/Press/Publikationer/tia/Arbeteochintegration%202011_6.pdf
- <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40767/vemskall.pdf?sequence=1>
- http://www.regjeringen.no/upload/AID/publikasjoner/rapporter_og_planer/2009/R_somalier_i_Norge.pdf
- <http://www.sv.uio.no/sai/forskning/aktuelt/aktuelle-saker/2010/pdf/Rugkaasa-avhandling.pdf>
- https://www.djoef_forlag.dk/services/samf/samfdocs/2003/2003_8/samf_2003_8_3.pdf
- <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=144310>
- <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=158056#Kap1>
- <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=158071#Afs1>
- <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=140126>
- http://www.ugebreveta4.dk/da/2009/200925/Baggrundoganalyse/Indvandrere_holder_bedst_fast_i_job_under_krisen.aspx

- <http://www.sm.dk/Temaer/DemokratiOgIntegration/TalOmIntegration/Documents/Fakta-om-integration-2012.pdf>
- <http://www.ugebreveta4.dk/2003/28/Baggrundoganalyse/Somaliereisoleresidetdanskessamfund.aspx>
- <http://flygtning.dk/viden-fakta/flygtninge-i-verden/flygtninge-i-tal/>
- <http://www.leksikon.org/art.php?n=2960>
- <http://www.information.dk/telegram/471017>
- http://www.laeger.dk/portal/page/portal/LAEGERDK/UGESKRIFT_FOR_LAEGER/Artikellvisning?pUrl=/UGESKRIFT_FOR_LAEGER/TIDLIGERE_NUMRE/2010/UFL_2010_2/UFL_2010_172_2_141
- <http://jyllands-posten.dk/politik/ECE6421704/professor-om-rapport-det-er-slut-med-at-skraemme-ledige/>
- http://kritiskdebat.dk/articles.php?article_id=1217
- <http://www.gladsaxe.dk/Default.aspx?ID=61463>
- <http://www.kk.dk/da/borger/jobsoegning-og-ledighed/find-dit-center/beskaeftigelsescentre/center-for-beskaeftigelse-sprog-og-integration>
- <http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2013/NR127.pdf>
- <http://www.somaliwomen.dk>
- <http://somedias.dk/projekter/>

Bilag

Bilag 1. Litteratursøgningskriterier

Den eksisterende viden om et speciales emne er med til at sikre projektets faglige kontekst og kan bidrage med gyldig, brugbar viden til specialets indhold. Formålet med litteratursøgningen er at finde forskningslitteratur, som kan præsentere væsentlige dilemmaer og paradokser i forbindelse med specialets problemstilling, der også kan danne grundlag for udformningen af den endelige problemformulering.

Som grundlag for udarbejdelse af et litteraturstudie har jeg valgt det overordnede tema 'etniske minoriteters og det sociale arbejdes opfattelse af beskæftigelsesindsatsen med særligt henblik på indvandrere i Danmark fra ikke-vestlige lande'. Dette overordnede emnevalg er udgangspunkt for min litteratursøgning. Først foretog jeg brede søgninger, hvor jeg definerede nøgleord, der blev anvendt til søgningen som "etniske minoriteter", "arbejdsløshed blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande", "integration på arbejdsmarkedet", "beskæftigelsesindsats". Disse ord er blevet brugt som søgetermer i kombination med hinanden og i kombination med andre søgeord som for eksempel "Københavns Kommune" og "socialt arbejde".

Jeg har på forhånd afsat ressourcer til søgeprocessen for at sikre den bedste mulige søgning i forhold til min undersøgelse. Jeg har lagt en strategi for søgningen, hvor jeg har foretaget brede søgninger på offentlige biblioteker og i universitetsbiblioteksdata-baser.

Desuden har jeg gjort brug af internettet og for eksempel søgt via Google Scholar, og jeg har undervejs i litteratursøgningen gjort brug af flere sprog: dansk, somalisk, svensk, norsk og engelsk for at få det bedst mulige overblik over den eksisterende forskning og litteratur på området.

Derudover har jeg benyttet udvalgte hjemmesider, blandt andet "Beskæftigelses- og integrationsforvaltningen" www.kk.dk²¹, www.nydanmark.dk²², www.dst.dk²³, www.retsinformation.dk²⁴ og Statsbibliotekscenter for integration²⁵.

²¹ <http://www.kk.dk/da/borger/jobsoegning-og-ledighed/kontanthjaelp> <http://www.kk.dk/da/om-kommunen/forvaltninger/beskaeftigelses-og-integrationsforvaltningen>

²² <http://www.nydanmark.dk/da-dk/statistik/searchstatistics.htm?searchtype=statistics>

²³ <http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2013/NR127.pdf>

²⁴ <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=158056>
<https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=131686>

Desuden har jeg anvendt Social-, Børne- og Integrationsministeriets publikationer, hentet på www.sm.dk²⁷. Efterfølgende har jeg søgt på emner som for eksempel ”etnisk minoritet fra ikke-vestlige lande” og ”indvandreres og flygtninges arbejdsløshed”, ”ledige indvandreres oplevelse af beskæftigelsesindsats” og ”aktiveringsindsats”.

Desuden har jeg søgt på navnet ”København Kommune” i kombination med ”jobcentre”, ”socialt arbejde”, ”beskæftigelsesindsats” og ”ledige indvandrere”.

Den samlede søgning har vist, at den danske forskning i forhold til ikke-vestlige indvandreres integration og denne indvandregruppes egen oplevelse af beskæftigelsesindsatsen i Danmark er begrænset.

Der findes en del danske forskningsundersøgelser om indvandrere og flygtninge, men det er kun et begrænset antal af disse undersøgelser, der er baseret på indvandreres egne oplevelser af beskæftigelse og aktiveringsindsats. Derefter har jeg foretaget brede litteratursøgninger på andre sprog end dansk, især i de nordiske lande, fortrinsvis Norge og Sverige. Efterfølgende har jeg i disse lande søgt i diverse artikeldatabaser og rapporter, som er tilgængelige via svenske hjemmesider²⁸ og nordiske hjemmesider²⁹.

Den nationale og den internationale litteratursøgning har givet et samlet overblik over forskningsområdet, som har resulteret i en litteraturoversigt i form af en Works-fil som mit arbejdsredskab. Desuden vil jeg forsøge at få kontakt med nogle af de norske og svenske forskere via e-mail med henblik på at afklare, om der findes flere litteraturstudier, som jeg har oversat.

De anvendte databaser og de søgeresultater, der fremkom, er præsenteret ovenfor. Som inklusionskriterier for artikler valgte jeg, at de skulle være publiceret inden for de sidste 10 år, da jeg ønsker at undersøge den nuværende beskæftigelsesindsats. Endvidere er det et kriterium, at

<https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=140126>

<https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=144310>

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=158071>

²⁵ <http://www.statsbiblioteket.dk/forbiblioteker/sbci/nyheder/nyhedsarkiv-sbci/sbcinyhedsarkiv2006/indvandrerbiblioteket-bliver-til-bibliotekscenter-for-integration>

²⁶ <http://www.sm.dk/Temaer/DemokratiOgIntegration/integration-af-nye-borgere/styrkelse/Sider/default.aspx>

²⁷ <http://www.sm.dk/Temaer/DemokratiOgIntegration/integration-af-nye-borgere/styrkelse/Sider/default.aspx>

²⁸ <http://timbro.se/rapporter/fattigdomsfallan-slar-igen-somalier-i-utanforskap-i-sverige> og http://fores.se/assets/859/Rapport_2_Framtidskommissionen.pdf

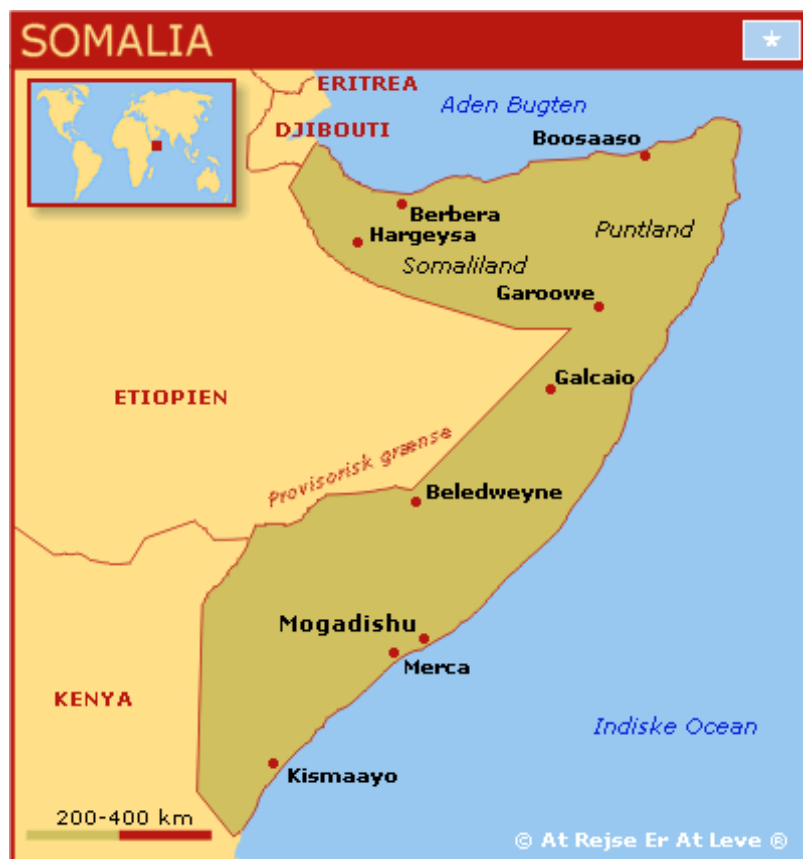
²⁹ http://www.regjeringen.no/upload/AID/publikasjoner/rapporter_og_planer/2009/R_somalier_i_Norge.pdf http://www.idunn.no/file/ci/18718941/tfs_2008_04_pdf.pdf <http://www.sv.uio.no/sai/forskning/aktuelt/aktuelle-saker/2010/pdf/Rugkaasa-avhandling.pdf>

forskere selv har udført forskningen eller studiet. Desuden har det været et inklusionskrav, at publikationer skulle forholde sig til beskæftigelsesindsatsen overfor etniske minoriteter eller etniske minoriteters opfattelse af denne.

Som eksklusionskriterier har jeg fravalgt ikke-videnskabelige artikler om integration og beskæftigelsesindsatsen, da disse er eller kan være subjektive og derfor ikke kan anvendes i en forskningsundersøgelse. Litteraturstudium-reviews udført af andre blev heller ikke inkluderet, da det ikke er primære litteraturstudier.

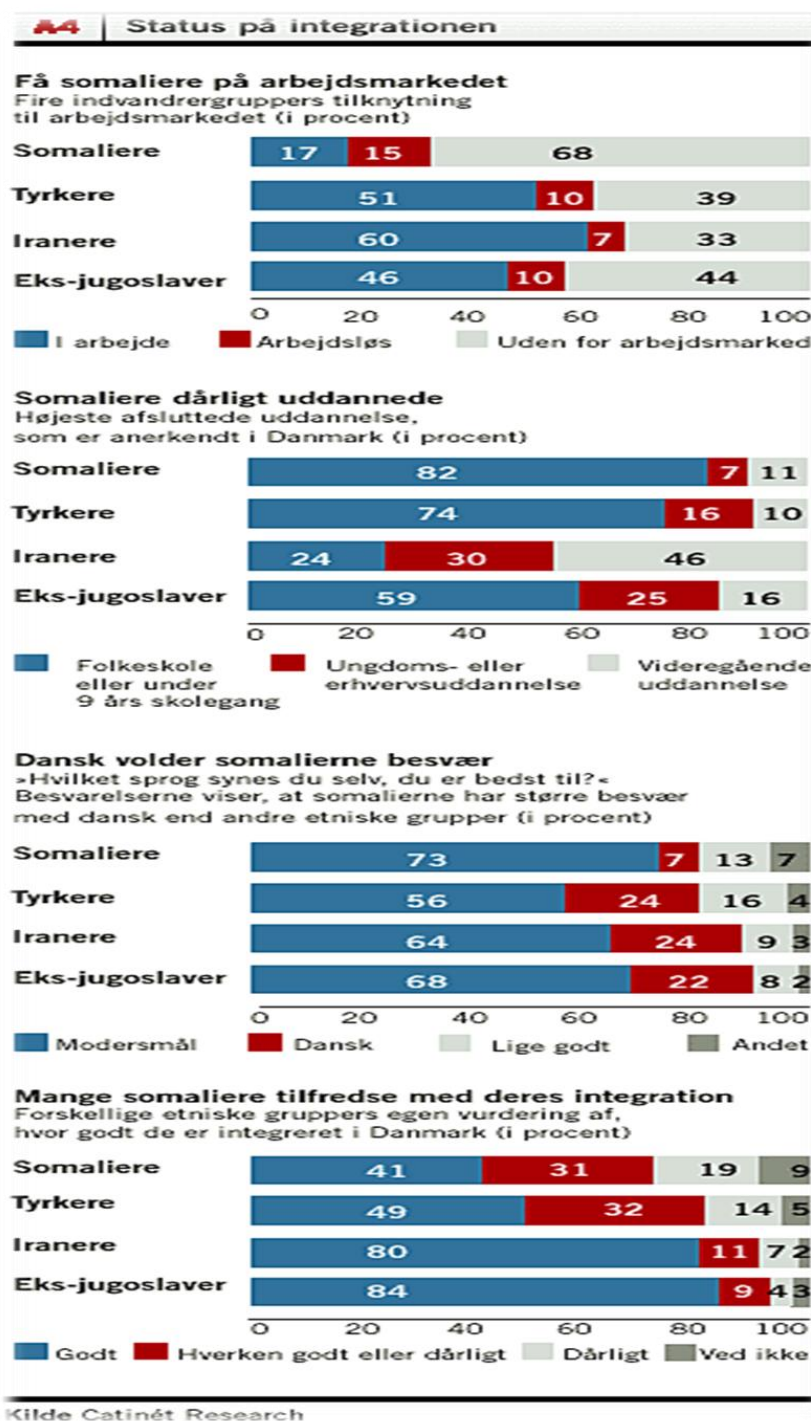
Efter udvælgelse af ca. 20 forskningsrelevante rapporter og artikler har jeg har vurderet og sorteret materialet ud fra forskellige kriterier: Kan disse kilder bruges som analyseredskab, teoretisk grundlag, baggrundsmateriale eller diskussionsgrundlag i specialet? Hvad er mit formål med at bruge disse kilder, og hvordan bidrager de til den endelige udformning af problemformulering og undersøgelse? Er kilden særligt relevant, autoritativ, eksemplarisk for mit undersøgelsesområde?

Bilag 2.Kort over Somalia

Kilde: http://ippon.md/kort/somalia_kort.htm

Bilag 3. Få somaliere på arbejdsmarkedet

Bilag 4. Interviewguide

Først en kort indledende snak, hvor jeg introducerede specialets formål og mig selv, herefter gik jeg videre med at anmode informanten om tilsagn til optagelse af interview, hvorefter jeg fortalte om informantens valgmuligheder i forbindelse med anonymitet og om informantens mulighed for at se og godkende citater og transskription.

Herefter gav jeg en kort af introduktion til interviewguiden. Specialets interviewguide er inddelt i temaer, som tager udgangspunkt i problemformuleringen, og temaerne er struktureret i forhold til problemformuleringen. De overordnede spørgsmål stiller jeg til alle informanter i samtlige interview, mens underspørgsmål kan tilføjes afhængigt af, om de er relevante i forhold til den enkelte informants livssituation, svar og erfaringsområde.

Indledende spørgsmål:

Før vi starter interviewet vil jeg gerne høre, om jeg må optage interviewet, og om du ønsker at være anonym i det færdige speciale. Jeg vil også gerne vide, om anvendte citater i projektet skal godkendes af dig.

Det indledende interviewspørgsmål til de dansk-somaliske kvinder lyder sådan:

”Fortæl først lidt om din baggrund, før du kom til Danmark, og jeg vil også gerne høre om, hvor du bor, og om du har familie i Danmark?”

Uddannelsesbaggrund:

Hvilken skolegang og uddannelse har du haft, inden du kom til Danmark?

Arbejdserfaring:

Har du haft fast arbejde i Danmark?

Hvilke job har du haft, og hvor længe har du været i arbejde?

Hvor lang tid har du været arbejdsløs i Danmark?

Er du medlem af en A-kasse?

Oplevelser og erfaringer med beskæftigelsesindsatsen:

Ved du, hvordan man søger arbejde i Danmark?

Får du hjælp til job ansøgningsskrivning, og hvem hjælper dig med det?

Deltager du i jobtræning og aktivering, eller er du under uddannelse?

Hvad har du gjort for at få et arbejde i Danmark?

Hvor lang tid har du været i aktivering?

Hvor tit møder du op i aktivering, og hvilken slags aktivering deltager du i?

Ser du aktiveringsindsatsen som besværlig eller som en mulighed for dig?

Ser du en fordel for dig, hvis det bliver frivilligt at deltage i aktiveringsindsatsen? (Hvorfor?)

Hvilke positive eller negative erfaringer har du med beskæftigelsesindsatsen?

Oplever du, at beskæftigelsesindsatsen øger din mulighed for at komme i arbejde?

Hvad mener du, der skal forbedres i beskæftigelsesindsatsen?

Har du et godt samarbejde med din sagsbehandler?

Kan du beskrive en situation, hvor du var uenig med din sagsbehandler? (Hvorfor?)

Kan du selv vælge, hvilken slags jobtræning du vil deltage i?

Netværk / Anerkendelse /diskrimination:

Har du oplevet en form for diskrimination ift. din religion, kultur og hudfarve, og hvor?

Føler du, at dine kvalifikationer og din personlighed bliver anerkendt af jobcenter og arbejdsgivere?

Oplever du, at du som troende muslim er anerkendt i Danmark, når du søger et arbejde?

Føler du dig krænket, eller du er en del af fællesskabet?

Hvordan oplever du at være iført Jalabeeb, når du søger et arbejde?

Hvorfor tager du dit Jalabeeb af, når du skal søge job?

Deltager du i somaliske eller danske fritidsaktiviteter, fx foreninger, hvorfor og hvorfor ikke?

Har du danske venner, og hvordan oplever du at tage kontakte med danskere?

Hvilke problemer oplever du, som knytter sig til din ledighed i Danmark?

Fremtiden:

Hvordan ser du din mulighed for at finde et arbejde i fremtiden?

Vil du forsætte jobsøgning og i aktivering? (Hvorfor?)

Hvad vil du helst, tage en uddannelse eller et arbejde?

Vil du bo i Danmark, eller vil du rejse hjem i fremtiden, og hvorfor?

Debriefing:

Tak for din tid og hjælp

Har du nogle spørgsmål til mig, eller er der noget, du gerne vil tilføje? Mener du, at nogle mine spørgsmål var svære at besvare eller irrelevante? Specialet skal afleveres i juni 2014, og inden da vil jeg sende dig transskriptionen af dit interview, og når specialet bliver færdigt, vil jeg sende en kopi via din e-mail, som vi har aftalt.

Bilag 5. Metodeproces, meningskondensering

Det empiriske materiale, som er fremlagt i først analysedel, viser, at den eksisterende beskæftigelsesindsats ikke opleves som brugbar af de ledige dansk-somaliske kvinder i forhold til at komme på det danske arbejdsmarked. Beskæftigelsesindsatsen stiller krav til kvinderne om at deltage i aktivering, og kvinderne forsøger at leve op til disse krav for at undgå sanktionering fra kommunen. Derudover viser den indsamlede empiri, at flere af informanterne oplever fælles problemstillinger i forhold til beskæftigelsesindsatsen. De har ikke de nødvendige danskundskaber eller den nødvendige uddannelse, som er forudsætninger for at få arbejde i Danmark, og endvidere oplever de, at deres kulturelle og religiøse baggrund ikke møder accept hos arbejdsgivere. I det følgende vil jeg ud fra en hermeneutisk tilgang forsøge at opnå en dybere forståelse gennem meningsfortolkning ved at sammenkæde de fundne temaer med relevant teori. Begrundelsen for mit teorivalg er specialets og undersøgelsens problemstillinger.

I relation til meningskondensering har jeg lavet et skema, efter at interviewene er blevet transskriberet. Et eksempel på et skema ses herunder. Kolonnen til venstre indeholder naturlige enheder, og højre kolonne beskriver de centrale temaer, der fremkommer.

Figur 3.

Naturlig enhed	Centrale temaer
Jeg møder op til aktiveringsindsatsen kl. 8.00 hver dag, og jeg synes ikke, at jeg laver noget relevant i forhold til at komme i arbejde. Når jeg kommer til aktiveringsstedet, sidder jeg bare der og drikker kaffe med de andre ledige.	Ledige dansk-somaliske kvinder oplever, at beskæftigelsesindsatsen ikke hjælper dem til at komme i arbejde.
Jeg oplever, at min sagsbehandler ikke vil hjælpe mig med at finde et arbejde eller en uddannelse, da min sagsbehandler er mere fokuseret på, at jeg skal deltage i praktik eller jobtræning, som ikke giver arbejde	Kvinderne oplever, at socialarbejdere i jobcentre ikke hjælper dem.
Jeg mener ikke, at det hjælper at skrive mange ansøgninger, da jeg får afslag hver gang. Nogle gange får jeg slet ingen tilbagemelding på mine jobansøgninger fra arbejdsgiverne, hverken om de er interesseret eller ej.	De danske arbejdsgivere har ingen interesse i at ansætte kvinderne.

Hawo fortæller også at hun ikke vil have et arbejde der kræver hun tager sin hovedbeklædning af ligesom hun ikke ønsker at arbejde med svinekød eller alkohol.	Kvinderne fastholder deres kultur og religion.
Jeg ved ikke, hvordan det skal lykkes mig at finde et arbejde i Danmark.	Kvinderne har ingen egne strategier for at komme ud af deres situation.
Jeg er blevet sendt ud i meningsløs aktivering mange gange, blandt andet var jeg sammen med misbrugere og ældregrupper, hvor vi skulle lære, hvordan vi kom i arbejde. Jeg oplever, at min sagsbehandler ikke vil hjælpe mig med at finde et arbejde eller en uddannelse, da min sagsbehandler er mere fokuseret på, at jeg skal deltage i praktik eller jobtræning, som ikke giver arbejde.	Kvinderne følger sig udstødt og opfatter sig som fejlplaceret i beskæftigelsesindsatsen.
Jeg er ikke medlem af en a-kasse, og hvis jeg ikke kommer til aktivering, så får jeg ikke kontanthjælp. De er ligeglade med, hvad årsagen er til, at jeg ikke dukker op	Kvinderne oplever, at det sociale arbejde ikke lytter til dem.
Så længe er jeg ledig og ikke går på skole, så skal jeg bare gøre, hvad min sagsbehandler siger fortæller hun mig.	Uden truslen om sanktioner kommer kvinderne ikke til aktivering.
Jeg kan godt lide at arbejde og skriver flere jobansøgninger om ugen.	Kvinderne vil gerne arbejde.
Hawo har ingen familie eller et større netværk her i landet, og heller ikke meget kontakt til danskere.	Kvinderne har ikke stor familie i Danmark, og mange af dem er skilt og har begrænset netværk.